

1927

R

H. A. HARRIS

მეცნიერული მეცნიერული

1927

2

**გაერთიანებულ ქართულ მწერლობას,
რომლის ხელმძღვანელი ორგანოა სრუ-
ლიად საქართველოს მწერალთა კავშირი,
ამ ჟამად აქვს მხოლოდ ერთი გეგმვითი
ორგანო — ყოველთვიური ჟურნალი
„ქართული მწერლობა“.**

ჟურნალი იძლევა მთლიან სურათს თანა-
მედროვე ქართული ლიტერატურისას. ჟურ-
ნალში მოწოდებულია ლეზულობს ყველა
ქართველი მწერალი და პოეტი განუჩევ-
ლად ლიტერატურული მიმართულებისა,
ცნობილი ქართველი მეცნიერები და საზო-
გადო მოღვაწენი. ამ მხრივ ჟურნალი „ქარ-
თულ მწერლობის“ გარეშე გაერთიანე-
ბულია დიდი კულტურული ძალა ქართული
მწერლების, მეცნიერების და ფართო ინტე-
ლიბენციის სახით.

ჟურნალი ყველასათვის ხელმისაწვდომ
ფასებში იყიდება და ყოველი კულტურუ-
ლი ქართველი უნდა კითხულობდეს „ქარ-
თულ მწერლობას“, უნდა იწერდეს „ქარ-
თულ მწერლობას“, უნდა ეხმარებოდეს
სრულიად საქართველოს მწერალთა კავ-
შირს თავისი ინიციატივით და
ჟურნალებით.

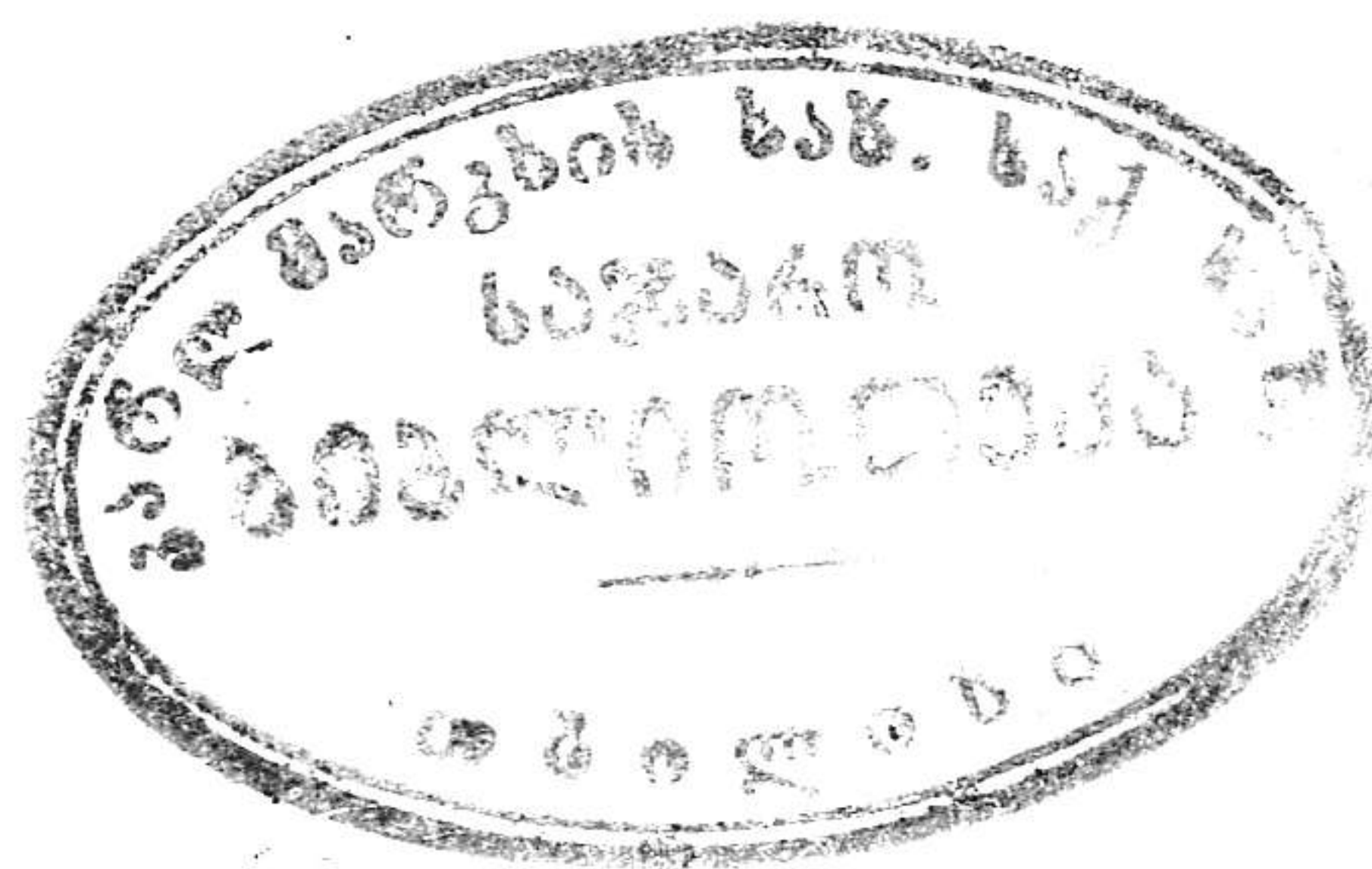
ქართული მწერლობა

სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის
ყოველთვიური ჟურნალი.

წელიწადი მეორე

რედაქტორი
ნიკოლოზ მიწისძვრილი

თ ბ ვ რ ვ ა ლ ი
ტფილისი — 1927

F669

შინაარსი:

პოეზია (ანბანზე):

გაფრინდაშვილი ვ. — ისეთი ლექსი.

გვეტაძე რაუდენ — თოვაში.

გორგაძე ვასილ — პოეტის ცხოვრება. გზაში.

გრიშაშვილი ი. — გენიოსების ბედი ტფილისის ბაზარზე.

ვაკელი იონა — ბოლნისის გზაზე.

იასამანი — უნაგირაზე.

კალაძე კ. — შუბის ტარამდე დასული მზე.

ლეონიძე გ. — ნინოწმინდის ღამე.

ლორთქიფანიძე კონსტ. — მე და ღამე.

ნარიდაძე კოლაუ — ზამთარი.

ტიციან ტაბიძე — მუხამბაზი, რომელიც არ იმღერება. მეარღნეები და პოეტები.

რუხაძე ვარლამ — სილამაზის სამყაროში.

ცეცხლაძე გრიგოლ — ოქტავეები.

ყანჩელი ა. — ტფილისი.

პროზა:

ს. კლდიაშვილი — მარტია

დ. მესხი — ომის მსხვერპლები.

წერილები:

ბესარიონ ულენტი — 1926 წელი ქართულ ლიტერატურაში.

ს. გორგაძე — სალიტერატურო შენიშვნები.

ვ. ჯაფარიძე — „ჯაყოს ხიზნები“.

ეთნოგრაფიული მასალები:

აპ. წულაძე — გურია.

ბიბლიოგრაფია.

სვ. ყიფიანი — უმსგავსი ბიბლიოგრაფია.

გრ. გორგაძე — სიმონ ხუნდაძე. „ქართ. ინტ. პროფ. მე-XIX ს.“

მ — ნი — ი. დავითაშვილის რჩეული ლექსები.

ფ — რი — ლეო ქიაჩელი: „ტარიელ გოლუა“.

პოეტი სანდრო შანშიაშვილი
არჩეულია კანდიდატად ამიერ-კავკასიის ცენტრალურ
აღმასრულებელ კომიტეტში.

პოეტი ალ. აბაშელი
არჩეულია ტფილისის აღმასკომის საბჭოს წევრად.

პოეტი პაოლო იაშვილი

არჩეულია კანდიდატად სრულიად საქართველოს ცენტრალურ
აღმასრულებელ კომიტეტში და წევრად ტფილისის საბჭოში.

პოეტი ნიკოლო მიწიშვილი

არჩეულია კანდიდატად სრულიად საქართველოს ცენტრალურ
აღმასრულებელ კომიტეტში.

3 7 0 6 0 3

ვალერიან გაფრინდაშვილი.

ისეთი ლექსი.

ვიყავი მხოლოდ ლექსით მდიდარი,
არ მიძებნია მეტი ქონება.
და ლექსის გარდა არავითარი
მე არ მხიბლავდა სხვა შთაგონება.
ისეთი ლექსი დავწერო მინდა,
რომ არ დამჭირდეს კვლავ ლექსის წერა,
მსურს დავიფერო, ვით ცეცხლი წმინდა
და ეს იქნება გედის სიმღერა.
ჩემი ცხოვრება არის ლოდინი,
ამ აგონიის და ამ სიმღერის.
რამდენი წელი, დღე რაოდენი
ვიყავ მძებნელი იდუმალ ფერის!
მე აღარ მინდა მეტი წვალება,
სულის და ხორცის ყოფაზე ზრუნვა.
დღეთა კოშმარი ცეცხლის თვალება,
რითმების ძებნა, სიტყვების ბრუნვა!
კმარა! გათავდეს მწველი ამბავი.
უკანასკნელად ვიმღერო მინდა
ლექსი, ჩემს შემდეგ დასასტამბავი,
ჩემი ანდერძი და სიტყვა წმინდა.
და მაშინ ვიტყვი გულგაპოვებით:
— ბედო შავპირო! გამიშვი ახლა!
გულში ჩამიკრავს მიწა მშობელი,
დამიტირებენ ვარსკვლავნი მაღლა.
ისეთი ლექსი დავწერო მინდა,
რომ არ დამჭირდეს კიდევ ცხოვრება.
და მჯერა, ჩემი სიმღერა წმინდა
სამშობლო მხარეს ემახსოვრება.

დაიბეჭდა მხოლოდ ორჯერ. მისი მოთხრობები „ლაფშა“ და „ჰოროველ“ ავსებენ ინტერვალს „სანავარდო“-დან „ტფილის“-ამდე, ამ სახელწოდებით სწორეთ გასულ წელს დასწერა დემნამ ორიგინალური რომანი, რომლის ბეჭდვა მხოლოდ წელს იწყება და ალბად მალე შექმნის თავის რეზონანსს.

„ლაფშაში“ არის ფაბულა. მაგრამ იგი აღებულია, როგორც იმპულსი მხატვრული კონსტრუქტივისათვის, რაც ფაბულისაგან დამოუკიდებლათ ქმნის ღირებულებას — აქაც დემნა იჩენს საგნებთან უინტიმურეს დაახლოვებას და კონკრეტიული, უშუალო ხედვის უნარს. ავტორი მოხერხებულათ იჭერს გმირების ხასიათობრივ მომენტებს და დეტალებში იძლევა მათი ყოფისა და ბუნების მთავარ ხაზებს. ავტორი უმთავრესათ ემყარება **თქმისა და სახის** პრინციპს.

„ჰოროველ“ არის ნაკვეთი საქართველოს ფონზე. კალო. მზე, ეროსი — ეს არის ამ პატარა, მაგრამ იშვიათი სისწორით შესრულებული მოთხრობის თემატიური საწყისი. შეცდომაა, „ჰოროველი“-ს „სანავარდო“-დან გამომდინარეობის დასკვნა. „სანავარდო“ დეგენერაციის და გადაშენების მისტერიაა, „ჰოროველში“ კი ჯანსაღი და მძლავრი ფიზიოლოგიაა, მზე და სიცოცხლე სუნთქავს. აქ არ გავაგრძელებთ ამ მოთხრობების ანალიზს. დემნას შესახებ ამ პატარა მოთხრობების მასშტაბით მსჯელობა ცოტა უხერხულიც არის. ის უკვე მეტი პოტენციის და მიღწევების მხატვარია. ამიტომ მის შესახებ შემდეგი სიტყვის თქმა „ტფილისის“ დაბეჭდვას მოყვება.

ამ წერილის ფარგლებში ვერ ვახერხებთ გასული წლის მრავალფეროვანი ლიტერატურის სრულ ანალიზს. აქ ჩვენ დიდი სურვილის წინააღმდეგ ვერ შევუხებთ **მალაქიაშვილს, ლეო ქიაჩელს, სერგო კლდიაშვილს, ტატიშვილს** და სხვათა, საკმაოდ მნიშვნელოვან მხატვრულ პროზას.

განსაკუთრებით ვგრძნობთ უხერხულობას, როდესაც იძულებული ვართ გვერდი აუაროთ ისეთ დამწყებ მწერლებს პროზაში, როგორიც არიან: **ალექსანდრე ქუთათელი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, პოლუმორდვინოვი,**

ვახილ გორგაძე.

პოეტის ცხოვრება

ზოგი მაყვედრის — თუ რატომ ასე
მომწონს მიდამო ჩვენი მდიდარი —
რათ მხიბლავს ლურჯი ცის სიძვირფასე
და რად მიტაცებს მთის კოლინდარი.
მე — პოეტს, მინდა რომ შევიყვარო:
ტყე, ყვავილები, ლამაზი ქალი, —
გვიმრის ფოთლებში, ცინცხალი წყარო, —
ლექსი — ორბივით თავისუფალი.
ვინ იცის, იქნებ მეც კი მაწვალებს
მსოფლიოს ჩარხის უკუღმა ბრუნვა,
იქნებ მეც ცრემლით მისველებს თვალებს
ამ ჩვენი ქვეყნის დარდი და ზრუნვა.
მეც მიხარია — როდესაც სოფლად —
აამუშავებს ჩვენში ტრაქტორი, —
რომ შეაკეთეს იქ ეხლა შკოლა
და ელექტრონის დადგეს მატორი.
და მომავალის უხვი დიდება —
ბრძოლის წყურვილით მეც მინთებს ხალისს,
ვცხოვრობ უბრალოთ, გულდამშვიდებით
და იმედებით შემყურე ხვალის.

გზაში

წყალზე ტირიფის ტოტი დახრილი —
ზვირთების ხავერდს წყნარად აქანებს,
სოფლის შარაზე მოდის ნახირი
და ხმაურობით აღვიძებს ყანებს.
სიმღერა მშვიდი მთას დაეუფლა —
ცაზე გაბრწყინდა ვარსკვლავთ კრებული —
მივდივარ გზაში ცასავით სუფთა
და დანტესავით შეყვარებული.

გენიოსების ბედი ტფილისის ბაზარზე

ქვევით, ბაზარზე, კვირადღით, ვანქთან,
მტვრიან ქუჩებში, დამპალ ჰავაზე,
წონით ვიყიდე ექვსი გირვანქა:
შოთა, აკაკი და ჭავჭავაძე.

„მე თეკლასი ვარ!“ ასე ეწერა
ერთ წიგნს დაბეჭდილს ვახტანგის თეგზე;
და მეორეზე — ყრუდ, ალმაცერად:
„ნულარ ვიფიქრებთ ილიას თერგზე!“

სხვაში — ჰკვნესოდა ქართულ რომეოს
და ჯულიეტას წმინდა წარსული;
ერთშიც — თუთუნის იდო, რომელსაც
ჰქონდა გათხოვილ ქალწულის სუნი.

და გავიფიქრე: ვინ არის ნეტა,
ამის პატრონი, ან გამყიდველი,
რომ პარკებისთვის გამოიმეტა,
დავით რექტორის ნაწერი ძველი?!

იქნებ მის ბედი ბეწვზე ჰკიდია?
ან დამათხოვრობს, ან ავად არი —
და გროშის ფასად გაუყიდია
წიგნი სათუთი, ნათავადარი.

აი, სად ჰყრია ჩვენი დიდება!
ლამის სირცხვილით ამეწვას ლოყა!
აი, ქართლის ხმა სად იყიდება, —
ჯავახიშვილო და ინგოროყვა!!

და მე არ მჯერა ის მწარე აზრი,
ის ბედისწერა დაუდგრომელი,
რომ ჩემს წიგნებსაც ვანქის ბაზარზე
ეს სამწუხარო ბედი მოელის!

მე დავდიოდი, როგორც შამილი,
მერმისის ფიქრი კვალ-და-კვალ მსდევდა —
და იზრდებოდა გულში შხამივით
ბესიკის ბაღში გაზრდილი სევდა.

ბოლნისის გზაზე

თვალს, აღისფერი ღრუბელი სერავს,
მიგორავს მთვარე ბურთივით ცაზე.
სიჩუმე ირგვლივ; მხოლოდ სიმღერა,
ისმის მეურმის, ბოლნისის გზაზე.
სიმღერა იგი, ისე ტკბილია,
რომ გულს საამოდ ელამუნება.
შიგ არი ჩვენი სოფლის ბუნება,
ლხენა, ვარამი და იდილიაც.
ვუსმენ და მარად ვუსმინო მინდა,
უკუნი ღამე ველარ მალონებს.
აჰა, წკრიალა ხმაც აბიბინდა,
შიგ სჩქედს კახური სისხლი და ღონე.
მიდის ურემი მძიმე ჭრიალით,
შოლტის ტყლაშუნი მიდენის ხარებს.
ეს ურმული კი ოხერ-ტიალი
ჰკურნავს სევდისგან ამომწვარ ღარებს.
ღამეა, მაგრამ მთვარეა ცაზე,
მეურმე მღერის ბოლნისის გზაზე;
თუ კი ვერთობი, მაშ, რატომ არის,
გულს, რომ სევდები აწვება ასე?..
მაგრამ ო, ჩემო, ამ სიმღერაში —
მშობლიურ სევდის ჰანგები ჰკვესავს.
თუმც სიმღერაა, მაგრამ ამავე
იროს იგი არის გულჩვილი კვნესა.
მღერის მეურმე: აღზევანს წაველ,
მარილს მოვიტან მე ურმითაო.
არ დაიზაროთ ღონე ხარებო,
და შენც სიმხნევე ბედკრულო თავო!
გლეხის ცხოვრება ტანჯვაა ძმაო,
ის თითქო იყო და არც იყო რა.
გასწი ურემო, რა დაგემართა,

იასამანი.

უნაგირაზე.

ჩვენს წინ გაშლილა მდინარეთ ქსელი,
ამობურთული ნერვი ამ მხარის,
სოფლები, სახლი აურაცხელი,
მთები — სავანე მოვარდნილ ქარის.
ავდარში კიცხვით შუბლს შეჰკრავს ზეცა,
ჩამოიწევენ ღრუბლები დაბლა.
მიიმალება უფსკრულში მზეცა
და გაეხვევა ბურუსში დაბა...
გაბზარავს დუმილს შფოთი მეხების,
შეიშმუშნება სენაკი მწირი,
რუთ შეერთდება შხეფები ხევის,
გადაიშლება შორი ძონძირი,
რომ უზარებლად შესვას სიამე
ბარს მირთმეული ზღაპრულ ყანწებით,
ურიცხვი ლტოლვა, ათასი ღამე,
ვნებით, აღრევით, ტრფობით, ანთებით.
შემდეგ კი მთათა შესანდობარი
გადაულოცოს დეუგიზს-კარას.
განისვენებდეს ძმა-მეგობარი:
შფოთმა მის ხსოვნა ველარ დაჰფაროს.
უეცრად რისხვას შესცვლის ღიმილი...
მოილხენს გლეხი შრომის წირვაზე,
და სხივი, დროშად გადმოგზავნილი,
აღიმართება უნაგირაზე.

—:—

კარლო კალაძე.

მუზის ტარამდე დასული მზე.

მზე დახრილიყო და გაეშალა
დასიცხულ ველზე ფართო ლანდები, —
ყოველი ჩრდილი თრთოდა ფოთოლის
როგორც პეპელა ფრთებ დანარხევი!

და მზის თვალები გოლვით მოთხრილი
ჩემს ირგვლივ ოქროს ხვავად ეყარა,
შორს სიცხე იდგა სულშეგუბული
და შუქ გადაღმა არა იყო რა...

გიორგი ლეონიძე.

ნინოწმინდის ღამე.

პაოლო იაშვილი, ტიციან ტაბიძე, სანდრო შან-
შიაშვილი, ივანე ნანიაშვილი, გიორგი ლეონიძე.

ნინოწმინდა... პალატები მეფეთა
გალავანში ჯამი აქაფებული...
შენი სახე რისთვის შემომეფეთა
ხატი იყავ ვეფხვი დაქალებული.
საზანდარმა ღამე ააცახცახა,
ავთანდილის მწვადი ცეცხლზე შხიოდა
ცა ატმებით მსხმოიარე, ჩახჩახა
და გაზაფხულს რძის სუნი ასდიოდა....
ნინოწმინდა... ჩვენ როგორც ხაზარები
ო, იმ ღამეს როგორ აგვაბრიალა,
საქართველოს ლექსის მეხანძარენი,
ძმობამ, ცრემლმა, სიყვარულის იარამ...
როგორც ხმალი, ძმებო ტამერლანისა,
სიყვარული ისე დამჯახებია
მე ვტიროდი ღამეს ზამბახებიანს
და სიყვარულს ათაბაგის ქალისას...
ძუძუები ოქროს კალმახებია
წამწამები აქვს თავთუხის ყანისა...
წინანდალის ვაზი აყვავებული,
ჩამოსხმული ოქროთი და თაფლითა
აფრენილი ბაზიერის დაფითა
დურაჯი ხარ, მაყვალს შეფარებული...
ნინოწმინდა... ჩვენ როგორც ხაზარები,
ო, იმ ღამეს როგორ აგვაბრიალა,
საქართველოს ლექსის მეხანძარენი,
ძმობამ, ცრემლმა, იმ პატარა იარამ...
სოფ. ნინოწმინდა.

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე.

მე და ლამე.

ვინც იცის რამდენს მოიგებდა ადამიანი,
რომ ტრიალებდეს სხვანაირად მორგვი მიწისა;
არ მიყვარს ლამე, უსახო და შავ-ნაბდიანი,
მომდუნებელი ახალგაზდურ გრძნობა-სისხლისა.

მენშევიკივით უიმედოთ ხელ გაშვერილი,
დადგება საწყლად ფანჯარასთან და თავს მბეზრებს.
ვერ მოიშორებ, თუნდ ათასი კომკავშირელის,
მანდატი ერთად მიაყარო მაშინ სახეზე.

როს განთიადი გამარჯვებულ კომუნარივით,
გადმოიჭრება კლდეებიდან სხივთა ციმციმით...
სხივებრ მომსკდარი სიხარული გულს გადამივლის,
და კმაყოფილი დღის შეხვედრით ჩუმათ ვიცინი.

ვიწყებ სიცოცხლეს, თვალნი ხარბად ამენთებიან,
აგუგუნებდება ჩემი გული ქარხნისებურად:
რამდენი ლამე, შავი ლამე გამთენებია, —
იმდენი ახალ სიმღერებით ამოვსებულვარ.

—:—

ზ ა მ თ ა რ ი.

თეთრი პეპლებით სავსე ქუჩები,
და სიჩუმეში შრიალი რბილი.
ვერავინ სიკვდილს ვერ გადურჩებით,
ვერავის იხსნის მწარე სირბილი.

ჩემ გულში ჩარჩა, როგორც სიზმარი,
ის სიყვარული რომ მკვლავდა წინად.
უსინათლო და მდუმარე არის
ჩემი ძაღლური, სოველი ბინა.

და სიკვდილამდე ვიქნები მარად
მე ამ უკვდავი სიმღერის მეფე.
თავს თეთრი ბალი გადაეფარა,
და თეთრ ყვავილებს ზეცაში ჰკრეფენ.

ერთი სურვილი იზრდება ნელა,
ერთი ოცნებით ფიქრი ამევსო:
მინდა რომ ერთხელ, უკანასკნელად
ჩემ თავს ბებუთით მოვეაღერსო —

რომ მოვჭრა ძირში თეთრი ზამბახი
არ ვიცი ვისგან ჩემში დარგული,
რომ დავიბრუნო სამოთხის ბალი
ბავშურ სიზმრებში გადაკარგული.

25 მარტი, 1927 წ.

ტიციან ტაბიძე.

მუხაბაზი, რომელიც არ იმღერება.

1.

ამ დროს ბრუნდებოდა გრიგოლ ორბელიანი
ორთაჭალიდან

ცხელი ცოცხალებით სავსეა ნავი

ეს ხმაა ჭიჭიყინასი, ასე გულსაკლავი,

თუ კრწანისიდან მოდიან თათრები?..

მეზურნეები დილას ებრძვიან გააფთრებით

შარვლის ტოტებში მთელი მზე ჩავა.

მოდიან ვირები დატვირთულ ქლიავით

(ვირებიც სუნთქავენ კოჯორის ნიავეთ).

ასე აღვიძებდა ლოპიანა მტკვარს

ღვინო მოუნდება გაციებულ მკვდარს.

მსუქანი ლოყა მღერის საიათნოვას:

— არუთინა მქვია, საიათნოვა ვარ

ლექსებს გეტყვი — ცამ ქუხილი დაიწყოს.

...და დგას ტფილისი მუდამ ურყევი

და ქანაობენ ხრიოკი მთები

გამოგუდულა გარშემო ხევი

გულო, აენტე, თუ აენტეები!

მშვენიერია ყაბახზე დილა

ახალი მთების ვხედავ კუნძულებს

ორბელიანთა გაუთხოვარ ქალების ძუძუებს

მზე სიხარბიდან — მზეც კი გაზრდილა

და მოტეხილი სერაბიმის ფრთა

ქაშვეთი კიდევ უფრო გაფითრდა.

ამ დროს ბრუნდებოდა გრიგოლ ორბელიანი

ორთაჭალიდან.

სავსე ყანწები თამადას ელიან

მესმის დაძალება: დალიე აიტან!!,

ტიციან მქვია ვრჩები ტიციანათ

ღვინით და ლექსით ყველამ მიცანით

ლექსებს ვიტყვი — ცის ქუხილი რა არი

საიათნოვას საფლავშიაც გაუტეხო ფიცარი.

მეარღნები და პოეტები.

... და ალიონზე თეთრ დუქანთან სტირის არღანი
— მტკვარი ახლოა, უნდა მტკვარში თავი დავიხრჩო
სიყვარულისთვის მეტ მოთმენის არა მაქვს ღონე,
მინდა ამ დილას, ამ ცივ მტკვარში თავი დავიხრჩო.
მოზიდეთ მეტი კალმახები, თქვენ არაგვიდან
რაც იყოს. იყოს, ამ ქეიფსაც ეხლა ავიტან.
ერთ ლამაზ ქალზე, მარტო ერთი ლექსი დარჩება,
განა გავხდებით პოეტები ლექსის ჩარჩებათ.

ნინა. ნინა, ჩემო ნინა!
გათხოვება ხომ არ გინდა,
გათხოვება, რომ მინდოდეს
შენი კითხვა მე რად მინდა....

ასე მეარღნე... დაამტვრიე... დასცხე გეთაყვა
არარად გიღირს საიათნოვას შენ მუხამბაზი.
რამდენი წრფელი სიყვარული ამ მტკვარს თან გაჰყვა
ზაჰესის სინას ხომ გაჰყვება ეხლაც ჯამბაზი.

— შაბათი რომ დაღამდება
კვირა გათენდება!
თამრიკო მოწამლულა
რალა გვეშველება....

ტყუილი იქნება ჩემო ძმაო — თავს ვინ იწამლავს
ალბად იმ ქალსაც სულ ტყუილად ჰქვიოდა თამრო.
ის სხვა სიყვარულს, უეჭველად გულში იმალავს
რამდენიც გინდა, თვითონ ვიცი, იმას ჰყავს საქმრო.
ჩემო მეარღნე, გენაცვალე... წაიღე სული
საქართველოში ნეტა ასე ვინმეს ვუყვარდე.

რა ვუყოთ მერე... პოეტი ვარ ხელით წასული
საქართველოში ხომ ფეტვივით სთესავენ ვარდებს.
ვიცი გიყვარვარ: რომ შენ ჩემთვის ატირებ არღანს
ვიცი გიყვარვარ: რომ არ გინდა მოკვდეს თამარი.
შენ კარგად იცი, თუ მოკვდები არვინ დაგმარხავს
თავის სამარხი ზედ გარტყია ოქროს ქამარი.
სცდები მეარღნე: გათხოვდება ეს შენი ნინა
არ დაიჯერო ის თამარიც რომ მოიწამლოს
ქალი ქალია დიდხანს უქმროდ რამ არონია,
ქალი ქალია და იშოვის თავის მალამოს.
უბრალოთ ვკვდებით მეარღნები და პოეტები,
მაგრამ ჩვენ ალბად თავის მოკვლაც გვეპატიება...

16 — II — 1927 წ.

ტფილისი.

სილამაზის სამყაროში.

ისევ ვესტუმრე სიყრმის აკვანს — მზიან იმერეთს,
 იმანაც ფეხთ ქვეშ გამიშალა ჭრელი ხალები
 და სიხარულმა შეანგრია გულის კარები, —
 გავმორდი წუთით ტანჯვისა და ცრემლის ქიმერეთს.
 მივყვები ეხლა ორღობეებს და ლამაზ შუკებს,
 ვუცქერ ქოხმახებს და ვოცნებობ მკლავ მაგარ გვარზე...
 და ილიმება საფრთხობელა — ეს ქრისტე ჯვარზე,
 როს ფირუზიდან მზე სხივს ესვრის და გააშუქებს.
 ვიკიდებ თვალზე პეისაჟებს, როგორც აკიდოს.
 სცვლიან ერთმანეთს სილამაზე და ფერადები...
 და განცდის შარბათს წყაროსავით ვსვამ ხელადებით:
 დღეს ჩემი გული მშობელ კუთხის მზეზე დავკიდე!
 არ ვიცი რომელ სილამაზეს გადავებვიო,
 რომელ ხისძირთან დავიჩოქო, თავი დავხარო;
 მინდა ჩავეკრა სინაზის და ეშხის სამყაროს
 და ყოველ ბალახს და ყოველ ბუჩქს გულზე ვემთხვიო:
 ღელავს სიმიინდი, ულვაშებს ქვეშ კბილებ-მჩინარი,
 უხდება ვენახს ყელზე ქარვის კრიალოსნები,
 ვაშლი მსხალს ჰკოცნის... დაბზუიან თაფლის მგოსნები,
 გიჟმაჟობს ქარი და შრიალებს ვერხვი, ჩინარი.
 წაბლს შვენის ტანზე ატლასი და შვინდს — ძოწეული,
 მოაფრქვევს ლალებს ბროწეული გახლეჩილ ბაგით,
 მთვრალია ბაღია სიტკბოთი და სურნელთა ბანგით,
 და იცქირება მთით ზამთარი, ვით მოწვეული;
 იშლება მიწა ზურმუხტებში შვიდკეც ფარივით,
 ბუტბუტებს წყარო ბროლის ტახტზე წამოწოლილი,
 და ვით ისარი, გოლიათის გამოსროლილი,
 მოჰქრის რიონი და ბუღრღაობს ბულა ხარივით;
 ღიღინებს რთველი და სიმიინდის ცვივა ხვავები...
 ბარაქა, ვაჟო, შავჩოხაში გამოკვანწულო!

შენ რა გისურვო, თვალ-გიშერა ნაზო ქალწულო? —
ნეტარება მას, ვინც მოგაჭდოს ყელზე მკლავები!
სალამი, ეზოვ, ანთებულო მზის კოცონებით,
სპარსულ ნოხივით რომ გაშლილხარ და ფერებს ქსელავ!
მოგონებათა კიდობანში შენ მუდამ ელავ
და მე ვჯირითობ ჯოხის რაშით თავმოწონებით.
ახ, იმერეთო, შენი ხვედრი სიკეკლუცეა!
მაგრამ, მითხარი, რად გაწვალებს ჭლეჩი? ციება?
რომ გადაგლუნოს მჭლე სიკვდილის შურისძიებამ,
განა იმისთვის შეიყვარე რევოლუცია?!

—:—

გრიგოლ ცეცხლაძე.

ოქტავები.

მე საქართველოს ბუღბუღობა მომეტევება,
ნაგვიანევი რომანტიზმის სიმღერა ნელი,
უკანასკნელად გეძახოდე მსურს ოქტავებით,
იქნებ ეს იყოს ჩემი ლექსი უკანასკნელი.
უკანასკნელად მე გაბაშვილს შევედავები,
მიჯნურს და პოეტს გულდაკოდილს ლამაზი ხელით.
შუბლზე თუ მოხვდა მას „ჰაერი ცივ ნამიანი“.
მეც ბევრი შევსვი საწამლავი — დღე შხამიანი.

შიშველი ხმალის ელვა იყო შენი გაცნობა,
ამორჩეულო ძველ ჰერეთის ვაზის მტევანო,
ნიჭი დავღვარე მწყობრ ლექსებად დამიშრა გრძნობა,
გრძნობა მტანჯველი, სათუთი და ამპარტავანი.
მე მახსოვს ჩემი გაგიჟება, სევდით დათრობა,
ვარდი, ხანჯალი, აშულები, ღვინო, ტავერნა.
ლამაზი ტრფობა დამსობოდა როგორც ეკალი
შვილდი მფრინავი, გულის მიმართ ფრთა ვერტიკალი.

მე საბრძოლველად გამზადილი ვიყავ მხედარი,
გრძნობის სიჭარბემ როს შემშალა და შემარინა,
მაგრამ არ სჩანდა დუელისტვის სხვა ქამანდარი.
შენ საკუთარი წამწამების გზიბლავდა ინა.

შეყვარებულთა თავის თავზე, მთრთოლვარე ქნარი
შენთვის ვაკვნესე და ცრემლები ბევრი მადინა;
იქნებ ვერ დავდგე და ჭკუიდან კვლავ შევიშალო,
ტანო ლერწამო, ასროლილო, ბაგეო ლალო.

მაგრამ არასდროს არ ვინანებ მე ჩემს სიშმაგეს,
საკუთარ გრძნობებს მე თვითონვე მივეც სადავე,
დე ისე მოვკვდე რომ შარბათი არ ხვდეს მშრალ ბაგეს,
მაგრამ შენ შეგრჩეს სილამაზე და სისუფთავე...

.
.

ტფილისი.

ხელოვნების სასახლე.

თბილისი.

ჩემს ძველ თბილისსა, ფეროვანსა, კვლავ უბრუნდები...
მიყვარს მტკვრის პირი, დახლართული ვიწრო ქუჩები,
ხშირად სიმღერა გამომითქვამს შაითან-ბაზარზე,
შევჩერებულვარ გაოცებით ნანგრევის კარზე.
ორი თბილისი... ერთი არის ღია წერილი;
მღერის ოპერა, ათამაშებს ბავშვებს პერინი,
მთაწმინდის გულსა ჰჭრის რელსებით ფუნიკულიორი,
და მოსკოვის ხმას ჩუმათ ისმენს რადიო-ყური.
„სასიკვდილოა!“ ავჭალიდან ღმუის „ზაჰესი“,
წითელი ჯოხით დაცულია ქუჩების წესი,
შოთას პროსპექტზე წინ და უკან გარბის პორტფელი,
ქალებს ატყუებს ძველი ძონძით ამერიკელი.
აფთიაქივით გაწმენდილნი, დგანან ბალები,
ზარით და ზურნით იყიდება რძე და ნალები,
რკინა-ბეტონით იმოსება „ცის დამფხაჭვნელი“,
გოლანდიელად იხედება ყველა რაჭველი...
ძველი თბილისი... ოქრომჭედლის ბნელი დუქანი,
ყურანის სიტყვით კურთხეული ძველი ხანჯალი,
და მარგალიტი, საოცნებო ხილის მარცვალი...
ყაზახის ნოხზე ყალიონს სწევს ბრძენი სპარსელი,
ფერმკრთალ ხელებში იგრიხება ჩიბუხის გველი...
მისთვის ერთია: რიზა-შაჰი, თუ კომისარი,
დიდი სპარსეთი, თუ თბილისის შაითან-ბაზარი.
სადღაც სარდაფში ქეიფია ყარაჩოღული, —
ხელადით ღვინო, ბატკნის მწვადი... და კარგი გული...
თამადა ბრძანებს: „გაუმარჯოს ღამაჲ ჩიტუნას,
„რომელიც რომა შეიყვარებს ჩვენ ძმა ჩიტუას“...
საღამო არის... ანჩისხატში ზარებს რეკავენ,
და დაქანცულნი ხელოსნები დუქნებს ჰკეტავენ...
აგერ ფანჯრიდან გამოშუქდა მკრთალი ღამპარი,
და ძველ თბილისსა მოეფინა ძველი ზღაპარი...

3 6 7 8 9

მ ა რ ტ ი ა.

ერთი თავი მოთხრობიდან „ბედნიერება“.

თითქმის იმავე ტანსაცმელში, რომელშიაც რამოდენიმე წუთის წინ ეძინათ ოთახში, ბეკო და მარიამი უკანა აივანზე გამოვიდნენ.

მაღალ ძელქვას განიერი ჩრდილი დაეფინა.

ცოლი და ქმარი ჯერ კიდევ ვერ გამოფხიზლებულიყვენ მზით გახურებულ ოთახში ძილისაგან.

მარიამმა გოგოს ცივი წყალი მოატანია ტაშტით და ფეხები ჩასდო გასაგრილებლად.

ბეკო ისე იყო ძილისგან გაბოროტებული, რომ გოგოსთვის დაეზარა ეთქვა მისთვისაც მოეტანა, ერთხანს ითმინა და შემდეგ, როცა მარიამმა ამოიღო ფეხები, ბეკომ ცალი ფეხით მოიჩოჩა ტაშტი და თავისი ფეხები ჩასდო.

— აგიდულებია, შე ქალო! — უკმაყოფილოთ ჩაილაპარაკა ბეკომ.

ძელქვების ჩრდილი თანდათან გრძელდებოდა. მზე სპილენძის ფერის ხდებოდა.

შორიდან მატარებელმა დაიკივლა. იყო ის ღრო, როცა მატარებელს უნდა ჩაევიდნენ.

რამოდენიმე დღე მოხუცები მარტო იყვნენ. უფროსი შვილი კაკილა სხვაგან იყო წასული.

— მატარებლის ხმა იყო?

მარიამმა, რომელიც გაზეთის უკანასკნელ გვერდზე სამეცნიერო განცხადებებს კითხულობდა, არ უპასუხა.

კითხვითაც რომ არ ყოფილიყო გართული, არც მაშინ უპასუხებდა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ ბეკომ გარკვევით გაიგონა ორთქლმავალის კივილი.

— შეიძლება დღეს ჩამევიდეს კაკილა! — ისევ ბეკომ დაილაპარაკა.

როცა მარიამისგან არც ამაზე მიიღო პასუხი, კითხა:

— ვინ მოკვდა?

სამგლოვიარო განცხადება, რომელიც რამოდენიმეჯერ ჰქონდა წაკითხული, მარიამმა ისევ დაუზარებლად წაუკითხა ქმარს.

— „გაუბედურებულნი და უნუგეშოთ მყოფნი... — დაიწყო მარიამმა.

— თითონ მიცვალებული ვინაა?

— ვილაც ნოშრევან დეკანოიძე.

— არ გამიგონია! — გულგრილად სთქვა ბეკომ და ფეხები წყალიდან ამოიღო.

მარიამს ჯერ კიდევ არ დაემთავრებია ჭირისუფალთა სახელების წაკითხვა, რომ ბეკომ მესამეთ შეაჩერა:

— მოიცა ქალო! ვერ გევიგე, ბიცოლა რომელია?

— რომელია და, მართა...

ბეკომ გაკვირვებით შეხედა ცოლს.

— ჩემი არ იყოს, შენც დავთარი აგრევია. ბიცოლა კი არა დეიდა უნდა იყოს!

— ეს სხვა არის, სხვა... დაუკვირდი როცა ვკითხულობ!

— ნუ ცხარობ დედაკაცო! გაცხარება რა საკადრისია! დახედე რა წერია: მესამენი დეიდები ანასტასია, ტუფა, მართა და...

— ეს სხვა მართაა, შე გამოტვინებულო. ერთის მეტს მართა არავის ქვია? ვითომ არ შეიძლება ბიცოლა მართა ყოლოდა და დეიდასაც იგივე სახელი ჰქონოდა?

— ეგ კი შეიძლება... ასე სთქვი შე მამაცხონებულო... რა გაყვირებს!

ბეკომ უეცრად მოიწყინა. ცოლს შეხედა. ცოლს ცხელოდა. ოფლი სახის ნაოჭების ღარში ჩამოსდიოდა.

— მარიამ! — ჩუმათ, ძალიან ჩუმათ დაუძახა ბეკომ და ხეს მიაჩერდა.

ქალი მეორე სამგლოვიარო განცხადებას კითხულობდა.

— მარიამ, გაწყრა ღმერთი და მომიკვდი... რაღა მეშველება მე უბედურს?

ცოლმა გაკვირვებით გადახედა.

— რაო?

— არა, ისე, სიტყვაზე... ღმერთმა ნუ მომასწროს... მაგრამ ვთქვათ, მოხდა ასე... წარმოვიდგინოთ... რაღა ვქნა მაშინ? ვინ იქნება ჩემი პატრონი?

— მერე რა გიჭირს ვითომ? ცუდი შვილები დაგიზარდე, თუ? კაკილა ეგერ არაა?

ბეკომ შვილის სახელი გაიმეორა. კრიალოსანი აათამაშა.

— გაწყრა ღმერთი და კაკილაც მოკვდა!..

— ნუ მოესწარი მაგას! — მიაძახა მარიამმა.

— წარმოვიდგინოთ, მოხდა...

— რას ჩერჩებო, ადამიანო!?

— ვთქვათ, ისე, სიტყვაზე!

— ვასილი მოგივლის! — მოლბა მარიამი. — საიმედო შვილი არაა, თუ?

— იცოცხლე საიმედო ის იყოს! — დაუდასტურა ბეკომ. — მისი იმედი მარტო მე კი არა, მთელ ჩვენ ქუჩას აქვს.

სადგურის მხრიდან ხელმეორედ მოისმა მატარებლის კივილი.

— გაწყრა ღმერთი და მოკვდა ვასილიც! ხომ დევლიუბე მაშინ!

ამის გაგონებაზე მარიამი გაბრაზებით მიაცქერდა ქმარს.

— ხომ არ გაგიჟდი, ვაჟო! რას გვერჩი! რავა დაგვწყვიტე ყველა?

— არა, ისე, სიტყვაზე! — თავისას არ იშლიდა ბეკო.

— თუ ყველა გავწყდით, შენ რაღა ოხრათ გინდა სიცოცხლე! — მიაყვირა მარიამმა.

ვინ იცის რითი დამთავრდებოდა მარიამის გაბრაზება, რომ ამ დროს უჩვეულო ხმაურობა არ გაეგონათ. ცოლქმარმა შიშით გაიხედეს იქითკენ, საიდანაც ყვირილი ესმოდათ. ვიწრო ქუჩა, რომელზედაც იშვიათად თუ გაივლიდა ვინმე არა ამ უბანში მცხოვრები, სავსე იყო ბავშვებით. ბრბო უეცრად შეჩერდა ბეკოს სახლის წინ. რამო-

დენიმე გოგო და ბიჭი ეზოშიც გადმოვიდა. ბეკომ და მარიამმა ეზოში ჩაირბინეს.

— რა მოხდა? — თითქმის სასოწარკვეთით დაუყვირა ბეკომ და შეერია ბავშვებში. — უბედურება ხომ არაფერია ჩემ თავზე?

რგოლად შემორტყმულ ბრბოში მარიამმა თვალი მოჰკრა შვილს.

— კაკილა, შვილო! — გამწარებით შეკივლა მარიამმა და შეეცადა წრე გაერღვია.

— დავიღუპე, თვალები მემსება! — გაჰკიოდა მოხუცი დედაკაცი, თუმცა არ იცოდა რა ხდებოდა.

— მომშორდით! — უეცრად გაისმა კაკილას ღონიერი ხმა.

წრე გაარღვია და გამოჩნდა კაკილა გალიით ხელში, გალიაში იყო მოდიდო ფრინველი ჭრელი ფრთებით. შეშინებული ფრინველი კორტნიდა სინებს, ფართხალობდა, ხან ერთ ნაპირს მიახტებოდა, ხან მეორეს.

კაკილამ გალია მხარზე შეიგდო და შევარდა აივანზე. ბავშვები არ იშლებოდნენ. რომელიც უფრო გაბედული იყო, შედიოდა ჭიშკარში, ხტებოდა ღობეზე. ეზო თანდათან ივსებოდა. ბავშვებში აქა-იქ ხანშესული მოქალაქეებიც გამოჩნდნენ. მეზობელ სახლებში ფანჯრები დაეღოთ და იყურებოდნენ.

შეიძლება კიდევ დიდხანს არ დაშლილიყვნენ, ბეკოს წყრომა რომ არ გაეგონათ:

— დაიშალეთ, საზოგადოება! რას მოგროვილხართ! მიცვალებული კი არ მყავს სახლში!

კაკილამ გალია ოთახში შეიტანა.

— რათ გინდოდა, შვილო მარტია? — გაუბედავით ჰკითხა მარიამმა.

— გამოზრდილა! — მკვახეთ უპასუხა კაკილამ. მეტი არაფერი სთქვა. ტახტზე გაიშალა და დაიძინა.

შეიძლება საჭირო არ იყო ამ უმნიშვნელო ამბავზე შეჩერება. განა მარტია ღირს იმათ, რომ ააფორიაქოს ამდენი ხალხი, შეაშინო მოყვარული დედა, ან სირცხვილ-ნამუსი დააკარგვინო პატივსაცემ მოხუც ბეკოს და თითქმის

დედაშობილა გაიყვანო ხალხში? ვის არ უნხავს ეს უჯიშო ფრინველი, რომელიც ასე ბლომად არის ყარაიას ველიდან დაწყებული ჭოროხის ხეობამდე? მაგრამ განგებამ ისე გააჩინა ქვეყანა, რომ ყველაფერს აზრი მისცა. წამწამი ისე არ გადმოვარდება, თუ საჭირო არაა. მრავალი კაჭკაჭი ისე კვდება, რომ მის არსებობას ვერავინ ამჩნევს შემთხვევით მგზავრის, მწყემსის და ქარიან ველების გარდა. ზოგს კი ბედი უღიმის და პირნათლად შეასრულებს თავის დანიშნულებას.

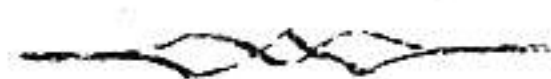
თუმცა ქალაქი, სადაც ეს ამბავი მოხდა, იყო პატარა, მაგრამ არც ისე დავიწყებული ღვითსგან, რომ ერთ კაჭკაჭს აეფორიაქებია მისი სიმშვიდე. ყველაფერი იყო შემთხვევის მიზეზი. შემთხვევა კი იყო ასეთი: კაკილა რომ მატარებლიდან გადმოვიდა იყო დრო, როცა მოქალაქენი თავს იყრიან სადგურზე და ბაქანზე სეირნობენ. დაინახეს თუ არა კაკილა გალიით ხელში, ყველას გაუკვირდა და უნებურად მისკენ გაიქცენ. კაკილამ იცოდა, რომ ასე მოხდებოდა. გათვალისწინებული არ ჰქონდა მხოლოდ ის, რომ ასე გააოცებდა ყველას. კაჭკაჭი არავის გაჰკვირვებია და ალბად მალე მოშორდებოდნენ კაკილას, მაგრამ ამ დროს სრულიად მოულოდნელად კაჭკაჭმა ხმა მალლა და ვარკვევით მაღიანად დაიგინა.

ხალხი შეჩერდა. ერთი წუთით სიჩუმე ჩამოვარდა. შემდეგ იგრიალეს ერთბაშათ და მოაწყდნენ კაკილას. კაკილამ იძალა, წრე გაარღვია, გალია გაათრია, თითქმის სირბილით გასწია ქალაქში გადასავალ ხიდისკენ, მაგრამ ახალგაზრდობა წამოეწია იქ და ისევ შეაჩერეს. ხიდთან ხალხმა იმატა. შეუერთდა სადგურიდან წამოსულს. მოედანზე შორიდან შენიშნეს ეს უჩვეულო ბრბო. რამოდენიმე მედუქნემ სიფრთხილისათვის დარაბებიც მიხურა. როცა ხალხი მოედანზე გაიშალა, აქ ერთხანს კიდევ მოუხდათ ცდა, რადგან მოწიფულმა მოქალაქემ და მედუქნეებმა კაჭკაჭის ლაპარაკის გაგონება მოისურვეს. რადგან ფრინველი დაფრთხა, გაჯიუტდა და ლაპარაკის მაგიერ მხოლოდ კორტნიდა ყველას, ვინც გალიის სინებს ხელს მოკიდებდა,

ბრბო შვაზე გაიყო — ნაწილი დარჩა მოედანზე და შე-
სახვევებში დაიფანტა, ნაწილმა კი სახლამდე მისდია.

განა შეიძლება არ გიყვარდეს პატარა ქალაქი, სადაც
ყოველთვის სიჩუმეა, — ან ქუჩები, რომელზედაც ბალახია
ამოსული და კრავები ბალახობენ და ძლებიან? ან და ცის-
ფერად შეღებილი დაბალი სახლები, რომელთაც აუცი-
ლებლად შუშაბანი ან ფართო აივანი ამშვენებს?

ყველა უბანში ცხოვრობდენ მშვიდათ და ვის შეეძლო
წარმოედგინა, რომ ასწლობით დამკვიდრებული დარბაი-
სელი ცხოვრება იმდენათ შეეძლო აემღვრია შემთხვევით
ჩამოთრეულ უჭკუო ფრინველს, რომ ტკბილ მეზობლო-
ბაში შებერებული ბეკო და ასლანი ერთმანეთის მტრები
გახდებოდენ?

ომის მსხვერპლები

I

ქვეყნების გამანადგურებელი ომის დაწყების დღიდან ხუთი წელიწადი იწურებოდა.

ომმა ღარაბს ოჯახს მოსწყვიტა მარჩენალი, ერთადერთი იმედი და სასოება შვილი და ქმარი: — ეკამ შვილისა და მართამ ქმრის ამბავი ველარაფერი გაიგეს. დარჩენ უპატრონო რძალ-დედამთილი უსახსროთ, ოჯახის ბურჯს მოკლებული.

ამბაკო მარჯვე, დაუზარებელი მუშა იყო. თუმცა მიწაწაყალზე ღარიბი იყო, ჭადი ლობიო სარჩო მოყავდა, პატარა ვენახიც ჰქონდა. ასე რო ხანში შესულის დედისა და ლამაზი რძლის ჩივილი სოფლად არავის სმენია, კაი მოვლილი და ნაპატრონები იყვენ. იმ დღიდან მაინც, რაც მართა ამ ოჯახში შემოვიდა, მეტი მადლი და დოვლათიც დატრიალდა. რძალ-დედამთილი სიყვარულით ტრიალობდენ ოჯახში, ამბაკო ხარურმით საქირაოზე დადიოდა და კერია მიმქრალი არ იყო.

მაგრამ წყეული ომის დაწყების დღიდან, ეს ბედნიერება შეფერხდა, ოჯახის საქმე უარ-და-უარ წაჰიდა. გაიყიდა ხარები, ხარებს ძროხაც მიყვა, ამას სხვა წვრილ-ფეხობა, თუ ოჯახის, ვითომ ზედმეტი, ავეჯეულობაც — და კერია გამოიფიტა. ოთხს წელიწადს ამ განაყიდით გაიტანეს თავი სამმა სულმა — მართას შვილი შეეძინა.

ამბაკოსი კი არაფერი ისმოდა.

ბევრი დაბრუნდა შინ, ვინ სალი, ვინ დასაჩიხრებული, ფრონტი დაიშალა, ქვეყანა აირია, დაიყო, განაწილდა სახელმწიფოები, ახალახალი ქვეყნები გაჩნდა. გასაჭირი და საზღაპრო სიძვირე გამეფდა, მილეთს სულს უხუთავდა გაჭირვებული ცხოვრება — ამბაკოსი არაფერი ისმოდა.

სოფლის სამმართველოში სიაც მოვიდა ტყვეთ გადაყვანის, ამბაკოს სახელი იქ არ იყო.

მეხუთე წელიწადზე, რაკი ოჯახს ყოველი სახსარი არსებობისა მოესპო და დედაცა და ცოლიც შეურიგდენ იმ ვითარებას, რომ მათი ამბაკო ცოცხლებში აღარ უნდა იყოსო, იტირეს, გამოიგლოვეს და ახალი ცხოვრებისათვის ფიქრი იწყეს.

ეს ახალი ცხოვრება მართას გათხოვება იყო.

სოფლის ბევრს ახალგაზრდას თვალი ეჭირა მართაზე. ქვრივი იყო, ოთხი წლის ვაჟი ჰყავდა, დედისა და ბებულის ამომავალი მზე-ბიჭუნა, მარა არც ქვრივობა და არც დედობა ხელს არ უშლიდა და მაშვალი მაშვალზე მოუდიოდათ. მდგომარეობას რაკი ხედავდა, არც მართას დედამთილი ამბობდა უარს, რომ მისი შვილის ქვრივი გაეთხოვებია.

და მართას ბედიც გადაიჭრა — იქვე კარის ძირში, მეზობელს გაჰყვა, კაი მუყაით მუშას. ეკა შინ დარჩა მარტოხელად — სანამ ვიქნები შვილის კერიას არ გამოვაციებ და შვილი-შვილს დაუცავ მამამისის კარ-მიდამოსო. მართა და იმის ქმარი შეპირდენ — ყურს გიგდებთო... ყველა კმაყოფილი და ბედნიერი იყო თითქოს: ბებია შვილი შვილით, მართა შვილითა და ახალი ოჯახით და მართას ქმარიც კაი გამსრჯელი ცოლით... შვილიშვილი სანახევროთ დღე და ღამ ბებუასთან იყო.

* *

*

კვირა ძალი იყო. დაღამდა, ეკამ შვილის-შვილს მოუსვენა და თითონ სართავს მიუჯდა კერიასთან. მამალმაც იყივლა ერთხელ, ეკა ისევ სართავს უჯდა... ჭიშკრის ჭრი-ალი მოისმა, ბროლიამ ყეფა შექნა.

— ბროლია, ბროლია, ცოცხალი ხარ, შე საწყალო!
— მოესმა ეკას.

ძაღლმა ყეფა წკმუტუნით შესცვალა...

ეკა გაშეშდა, გარინდდა, სართავი ხელიდან დავარდა, წამოიწია... ველარ წამოდგა... დაიბნა... ხმა ეცნობა... კარს მოადგა...

— დედა! მართა! — მოისმა დიფნიდან.

— ღვთის მშობელო!.. სასწაული!.. ეკა წამოვარდა კარებთან მიიჭრა.

— დედა!.. გამიღე კარი, ამბაკო ვარ!

— შვილო! — შეყვილა დედამ, მოიფინა კარი და მკერდს ჩაიკრა დაკარგული გამოგლოვილი შვილი...

— მართა! მართა სადაა, დედა?

— მართა, შვილო...

— ჰო, მართა! რა ამბავია, ხომ მშვიდობაა?!.

— მშვიდობა, შვილო, კარგათაა.... აგერ მეზობლისა გავიდა... — ეკა დაიფანტა...

— ეს აქ ვინ სწევს!?

— შენი შვილი, შვილო... შენი...

— შვილი!.. ამბაკო საწოლს მივარდა, საბანი მოისროლა და ჩაეკონა ჯერ თვალთ უნახავს ამოდენა თავის ღვიძლს... სტიროდა და კოცნიდა, კოცნიდა და სტიროდა სიხარულით... აქეთ ეკა ქვითინებდა.

— დედა, ხომ რაფერს მიმაღავ... მართა... ამ დროს მეზობლისას რა უნდა?

— გათხოვდა, შვილო, გათხოვდა, გავათხოვე... — ეკა ჩაიკეცა და მუხლებზე ხელების ცემით ქვითინებდა...

— გათხოვდა!?!..

— გაგვიჭირდა, შვილო, ვიღუპებოდით...

— გა...თხოვ...და... მერე მე... დედა...

— შენი ველარაფერი გავიგეთ... გვიჭირდა... შვილო, გამოგიგლოვეთ... და...

— გამომიგლოვეთ ცხადია... რაკი...

— ჰო, შვილო, უი, შენს დედას, ვაი, შენს დედას.

ამბაკო სასომიხდილი, გაქვავებული იჯდა შვილის საწოლთან... ერთხანს დუმილის შემდეგ უთხრა დედამ...

— მაშ მართას ველარ ვნახავ, დედა, ა?

— რატომ არა, შვილო, მივალ, ვეტყვი...

— რას ეტყვი, დედა!

შენს ჩამოსვლას, შვილო!... ვაიმე!...

— ჰო, უთხარი, იქნება, მნახოს...
მნახოს... მეტი არაფერი...

— კი, შვილო, კი, დედა,... ვაი შენს დასამიწებელ
დედას!...

ეკა ლოყების ხოკვით გაემართა მეზობლისაკენ...
დაიღაზა, მართამ გამოხედა...

— დედა!... რა ამბავია, გადმოხდანი....
ბიჭუნა მარტო დამიტოვე?

— არა, შვილო, მამა მისია მასთან....

— ა! რას ამბობ, დედა?! — შეკივლა მართამ.

— ჰო, შვილო, ამბაკო ჩამევიდა...

— დედა, სიზმარში თუ ცხადათ?!.

— ცხადათ, შვილო, ცხადათ... გთხოვა მნახეო,... მო-
ვიდა ჩემი შვილი, შენი ქმარი... გამომგზავნა იქნება, მნა-
ხოსო... ვაი, თქვენს დედას შვილებო... შვილებო... წამოხ-
ვალ, შვილო!?

— წადი... დედა... მოვალ ახლავე...

ეკაც დაბრუნდა შინ... მეზობლისას თოფი გავარდა...
მართამ თავი მოიკლა.

II

— მოვხუცდი, ბიჭო, აღარ შემოიძლია. დედაშვილო-
ბამ ნაჭაზე კარდალას შემოკიდება მიჭირს, თუ დამიჯე-
რებ... შეირთე ცოლი, შვილო. უწლოვანი კი აღარა ხარ.
შეირთე თვარა ჩემი იმედით ოჯახი გამოგიცივდება.

ამას ხშირად ეუბნებოდა მოხუცი ესმა თავის შვილს

— პეტრიას. მამა ადრე დაკარგა პეტრიამ, ერთი და ჰყავ-
და, გაათხოვა. მოხუცი დედის ამარა რო დარჩა, თავადაც
ხედავდა — მისი სავსე ოჯახის საქმე შეფერხდა, მარა ცო-
ლის შერთვას არ უჩქაროდა, რადგან ომიანობის ხმები იყო
და სალდათობა უწევდა. ამ საბუთზე დედა ეტყოდა.

— მერე და, შვილო, შენი თავიც რო წამართვან არ,
გამითენდა ის დღე, — მაშინ უფრო დაღუპული არ იქ-
ნება ოჯახის საქმე?! ჩემი ხნის ადამიანი სად შევიძლებ

ოჯახის ტვირთვას... შეირთე ცოლი, მე ცუდათ არაფერს გირჩევ...

საშველი აღარ მისცა დედამ და პეტრიამაც აასრულა მისი წადილი — შეირთო ცოლი. მარა თვე-ნახევარიც არ დასცლია, ატყდა ომი, გაიწვიეს ჯარში და გერმანიის საზღვრებისაკენ თავი უკრეს.

პეტრიას ცოლი — ივლიტე ისეც არ იყო წყნარი და მშვიდობიანი ხასიათისა და ქმრის ადრე მოწყვეტამ ხომ სულ არია და გაათავა. რძალ-დედამთილი ვერ შეტკბენ, შეეგუენ ერთმანეთს და საცოდავი ესმასთვის ჯერ შვილის წართმევაც კმაროდა, რომ რძლის უხასიათობის ყურებას ეს ცეცხლი კიდევ უფრო არ გაეძლიერებია.

ივლიტემ ოჯახზეც გული აიცრუა და არც შვილს — წელიწადზე შვილი გაუჩნდა — ეპყრობოდა დედაშვილურად.

ომს დასასრული არ უჩნდა და აღარც პეტრიას ისმოდა რამე.

გავიდა ხანი, ომი გათავდა, პეტრიასი მაინც არა ისმოდა, ცოცხალი იყო, მკვდარი თუ ტყვეთ გადაყვანილი არსაიდან ცნობა არ მოდიოდა.

ივლიტეს თავისახლობა მეზობელ სოფლად ჰყავდა. მისი დედ-მამა რომ უყურებდენ შვილის გარემოებას, შეუჩნდენ ესმას: — დედაო და კეთილო, უკაცოთ, უმუშახელოთ რაზე ღუპავთ ოჯახს, რა შეგიძლიათ ქალებს, სხვისა იმედით ვერ დარჩებით, ჩამოისიძე კაი მარჯვე ყაძახი, შენც დაგარჩენს ტკბილი ლუკმით ამ მოხუცებულობაში და შენს შვილიშვილსაც კერიას არ გამოუცივებსო.

ესმა დაიყოლიეს. ჩამოისიძეს გამრჯელი მუშა. საცოდავი ბებია იმ გარემოებამ უფრო ააგულა, რომ შვილის-შვილს ოჯახი შერჩენოდა, მარა, თქვენს მტერს! — პატარა ბიჭუნა უღმობელმა ყვავილ-ბატონებმა იმსხვერპლა და ესმას სხვა მწუხარებასა და დარდს, რაკი ეს უბედურებაც დაერთო, ველარ გადიტანა, ვერ გაუძლო და ერთ თვეზე ისიც შვილიშვილს გაჰყვა.

ივლიტემ იოლათ გამოიგლოვა შვილი და დედამთილი და ახალ ქმართან, სხვის ფუძეზე ახალი ცხოვრება იწყო...

ერთ ღამეს, როცა ივლიტესა და მის ქმარს ტკბილათ
ეძინათ, ვიღაცამ კარებს დააკაკუნა. ივლიტემ გამოიღვიძა.

— დედა, ივლიტე, კარი გამიღეთ... პეტრია ვარ! —
მოესმა ივლიტეს.

ივლიტე ელდანაკრავი ზე წამოიჭრა ლოგინიდან. ნა-
მუშევარს, მაგრად მძინარე ქმარს საბანი წაათვარა და....
კარებისაკენ წაიწია... მაგრამ შედგა შუა სოხანეში და გი-
ჟივით ხელებს აფათურებდა: — ხომ არ მომეჩვენა... იქნე-
ბა მავნეა... უფალო შემეწყალებო!

— ივლიტე, დედა, გამიღეთ კარი, პეტრია ვარ...

— პეტრია, პეტრია, მისი ხმაა... — კარებთან მივიდა
და რეტმორევით იმეორებდა: — პეტრია...

— ჰო, პეტრია, შე ქალო, ივლიტე ხარ... კარი გამიღე.

ივლიტემ კარი მოათინა და გადაეხვია პეტრიას, გა-
დაეხვია, რომ თავის სახის გამომეტყველება დაეთვარა. ამ
სახეზე სიხარულისა და ნეტარების ნაცვლად შიში და გაო-
ცება ისახებოდა.

— ჩემო ივლიტე, მოვედი ნახევარი კაცი... აღარც
ფეხი, ხელი გერმანიის საავადმყოფოში დავტოვე... ეს...
დედაა, რო სძინავს?..

— ჰო, ჰო, დედა...

— იძინოს, ნუ გააღვიძებ... მეც მოსვენება მინდა, ძა-
ლიან სუსტათა ვარ, ივლიტე... მომასვენე, თუ ქალი ხარ...

— ახლავე, ახლავე... აი, აქ მოდი...

დაქანცულსა და სნეულს პეტრიას დაწოლისთანავე
ღრმად ჩაეძინა.

ივლიტე მძინარე აკოფას მივარდა, გააღვიძა...

— სსუთ, — ჩურჩულით ეუბნება... ჩამოვიდა... ჩამო...

— ვინ ჩამოვიდა, რა იყო ქალო!?

— ჩუმათ, ჩემი ქმარი, პეტრია...

— ჰა! რას ამბობ!

— სსუუ... ავათაა... მარჯვენა ხელი აღარ აქვს... კოჭ-
ლობს... ავათაა... სძინავს მკვდარივით...

— ჩამოვიდა...

— ჩამოვიდა, ჰო... დაიძინა და აღარც უნად გამოიღ-
ვიძოს... გესმის...

— არაფერი მესმის...
 — საშველი არაა... უნდა მოკვდეს... უნდა მოკვდეს...
 — რას ამბობ, ქალო!..
 — აბა, რა გინდა!.. მე მაგას დამიბრუნებენ — გლახას, მათხოვარს... შენ უნდა წახვიდე... სულ მარტოთ მოვიდა... ვინ რას შეიტყობს... უნდა მოკლა...
 — ივლიტე... რას ამბობ... შეიშალე!!
 — რას ვამბობ... ცალი ფეხი უმისოთაც სამარეში აქვს... სახეზე ბალიში... ერთ წამს გაიგუდება... მალე...
 — ნუ ლაპარაკობ, ღმერთი ახსენე... არ შემიძლია... და ივლიტემ ბალიშს ხელი დაავლო, მივარდა მწინარს პეტრიას, დააფარა სახეზედ და ზედ დაიბჯინა, ორივე ხელებით, მთელის სიმძიმით...
 — შე უღმერთო! რას შვრები!..
 — კრინტი! — შეუყვირა ივლიტემ... აბა, გაბედე რამ, იმ წამსვე კივილს მოვრთამ, მეზობლებს შევყრი და ყველას ვეტყვი, რომ ჩემს ძველსა და ახალს ჩხუბი მოუვიდათ და ახალმა ძველი მოკლათქო... ყველა დამიჯერებს, საჩხუბარი საქმე კი გქონდათ... ამ საბუთს ვერსად გაექცევი... გირჩევნია არ დაბერო სული...
 ამ ლაპარაკში ივლიტე ბეჯითად ასრულებდა თავის ბოროტებას. ამდენიც არ სჭიროდა, საცოდავს ავადმყოფს, ადამიანს... ერთი კი შეიძრა პირველში და მალე გარინდდა...
 — მკვდარია! — სთქვა ივლიტემ, — მოაშორა ბალიში, გაუხსნა ხელები... — აგერ თენდება კიდევ, მე კივილს დავიწყებ... მეზობლები...
 — კივილს დაიწყებ!... წამოილულულა აკოფამ...
 — კივილზე მეზობლები გადმოვლენ... ვეტყვი...
 — რას ეტყვი!?. — შებღავლა აკოფამ...
 რომ უკანასკნელ დღეში მყოფი მოვიდა და მოკვდა...
 — შენს სინიდის რაღას ეტყვი შე...შე... ბოროტო!..
 არა, შენ სათქმელიც გაათავე და საქნელიც... გაჰყევი შენს პირველ ქმარს....

აკოფა დიფანში გაიჭრა, სარკინეში ამოაძრო ცული,
მყის შემოტრიალდა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა თავ-
ში დასცხო ივლიტეს...

ქალი შუა გაპოზილი თავით სოხანეში გაენართხა...

აკოფა საგიჟეში გაგზავნეს. ის ერთთავად ორ სიტყვას
გაიძახის:

— პეტრია — ივლიტე... ივლიტე — პეტრია...

—:—

შენიშნები

1926 წელი ქართულ ლიტერატურაში.

„ნილაბთა წიგნი“ იწერებოდა მოდერნისტულ პოეზიისათვის წლებით დაგროვილი მხატვრული პრაქტიკის ნიადაგზე. და რემი-დე გურმონი მაინც აღნიშნავდა თავის ამოცანის სირთულეს, რადგან ძნელია წერა ისეთი ლიტერატურული პერიოდის შესახებ, რომელსაც ჯერ კიდევ არ მიუღწევია თავისი საკუთარი „კლასიციზმისათვის“.

მით უფრო ძნელია ეხლანდელი ქართული მწერლობის სხეულებრივ მთლიანობაში წარმოდგენა. აქ აბსოლიუტურად დაკარგულია ყოველგვარი „ცენტრო“. აქ თითქმის დაუძლეველია განზოგადოებისა და საყოველთაო ფორმულის გამომუშავების ცდა. არა მარტო დაჯგუფებანი, ყოველი პოეტური ფიგურა, ყოველი ცალკე ლიტერატურული ფაქტი იმდენად ღრმა სპეციფიკით ხასიათდება, რომ თითქმის შეუძლებელია მათი შეთავსება რაიმე ზოგად თეორეტიულ პრინციპში ან თვალსაზრისში. შეიძლება ესეც იყოს ერთი უმთავრესი მიზეზი იმისა, რომ ჩვენში დღეს დღეობით ობიექტიური კრიტიკის, ლიტერატურის თეორიის ადგილი უკოლათაშორისო პოლემიკამ დაიჭირა.

უხერხულობა ჩვენი წერილისათვის იმაშიაც მდგომარეობს, რომ ანალიზის ობიექტად აღებულია მეტად ვიწრო ქრონოლოგიური ნაკვთი ჩვენი ახალი ლიტერატურული ცხოვრებიდან. აქვე უნდა აღინიშნოს პირადი ჩვენი აპოლოგეტური ორიენტაცია მომქმედ ლიტერატურულ

*) წერილი დაწერილია იანვარში ჩვენი ჟურნალის პირველ ნუმრისათვის. დაბეჭვდა დღემდე დაგვიანდა ტექნიკურ მიზეზების გამო.

რედ.

დაჯგუფებათა მიმართ. შეუძლებელია ამან რამდენათმე არ გაამრუდოს (თუნდაც ჩემი სურვილის წინააღმდეგ) მასალასთან ობიექტიური მიდგომის ხაზი.

ყოველივე ამის, და ჩვენს განკარგულებაში მოქცეული დროისა და ადგილის განსაზღვრულობის გათვალისწინება, ვფიქრობთ შეანელებს გულის წყრომას, თუ რომელიმე ქართველი მწერალი, ან რომელიმე ლიტერატურული მოვლენა ჩვენ მიერ სათანადოთ შეფასებული ვერ იქნება.

თვალსაზრისის შესახებ

„ეპოქებს პოეტები და მხატვრები განსაზღვრვენ“
ეს ფორმულა ეკუთვნის გიომ აპოლინერს, რომელიც ფრანგული ხელოვნების „Esprit nouveau“-ს ისეთივე კოლუმბია, როგორც ხლებნიკოვი რუსეთის მემარცხენე პოეზიისათვის. და მართლაც: ყოველ მხატვრულ ფაქტში უეჭველათ გამოკრთის მისი აღმოცენების სოციალური გარესკნელი: მისი ნივთობრივი კულტურა (თემატიკა); მისი მსოფლმხედველობა (პოეტური პერცეპცია), მისი რიტმი და სტილი (ხერხები). ამიტომ, თანამედროვეობის პრობლემა, თერმინის პირდაპირი მნიშვნელობით, მხატვრული შემოქმედების მიმართ არც შეიძლება არსებობდეს. რადგან თანამედროვეობა არის ლოგიური კანონი ყოველი მხატვრული ფაქტისათვის; კანონი, რომელსაც კ. მარქსის შეხედულებით — ვერ გაექცა გიოტეს პოეტური გენიაც კი
ამიტომ მეჩვენება მე თეორეტიულ აბსურდათ ის საყოველთაო ხმარებაში მიღებული აზრი, რომელიც ეხლანდელი ქართული მწერლობის თანამედროვე ცხოვრებიდან მოსხლეტას ხედავს. ქართული ლიტერატურული აზროვნება შერჩა კონსერვატიულ ტრადიციას, რომელიც მხატვრულ ღირებულებისადმი უმთავრესად სიუჟეტის გზით მიდგომაში გამოიხატება. თანამედროვე ყოფიდან არის თუ არა სიუჟეტი ანთემა? აი კრიტერია შემოქმედების პროგრე-

სიულობის ან კონსერვატორიულობის ცხადყოფისათვის. რასაკვირველია აქაც სხქმე გვაქვს თეორიულ შეცდომასთან. ლიტერატურის განვითარება სიუჟეტის ევოლიუციით არ განისაზღვრება. არც „ვეფხისტყაოსანი“-სათვის, არც „ფაუსტი“-სათვის, არც „ღვთაებრივი კომედია“-სათვის სიუჟეტი არ ყოფილა აღებული „თანამედროვე ცხოვრებიდან“. მაგრამ ეს დიდი მხატვრული მიღწევები მაინც ყოველგვარ ისტორიულ კვლევაზე უფრო ნათელი ფერებით იძლევიან მათი აღმოცენების ეპოქის ბუნებას. სჩანს ხელოვნებას აქვს თავისი სპეციფიური მხარე, რომლითაც იგი, — ზოგჯერ თემატიკისაგან დამოუკიდებლათაც მიემართება განვითარების საკუთარ გზებზე, რასაკვირველია სოციალური ევოლიუციის მთლიანობაში და მასთან კაუზალურ დამოკიდებაში. საიდანაც არ უნდა აიღოს თემა ეხლანდელმა პოეტმა, მის შემოქმედებაში მაინც უშუალოდ შევა ჩვენი თანამედროვეობა. ეს არის ხელოვნების მიმართ სოციოლოგიური თვალსაზრისის ძირითადი ტეზა.

კიდევ ერთი გაუგებრობა თანამედროვე ლიტერატურულ აზროვნებაში: ფაქტი მხატვრულ შემოქმედებაში ეპოქის გამოკრთომისა მიჩნეულია ხელოვნების დანიშნულებრივ მომენტათ. აქ შედეგი აყვანლია მიზანის ხარისხში. სწორედ აქიდან არის მოთხოვნილება პოეზიის მიმართ საზოგადოებრივ ყოფა-(ცხოვრების სარკეთ ქცევისა. ხელოვნების ეს პასიური ამსახველობითი ფუნქცია საბოლოოთ უნდა იქნას უარყოფილი. რეალიზმი, რომელმაც ხელოვნება ცხოვრების ობიექტიურ-კონკრეტიული შემეცნების იარაღათ აქცია, მთლიანად იმყარება ჩამავალ საზოგადოებრივობის იდეოლოგიაზე. მისი არა ავტორიტარული ბუნება, ინდივიდუალიზმი საზოგადოების წევრთა შორის აქტიური კავშირის დარღვევა, აქედან პიროვნების დაშორება ობიექტიურ სოციალურ ყოფისაგან, აქედან — ამ ყოფის გაცნობის ინტერესი და ამ დაროვეული ურთიერთობის აღდგენის ინტერესი — აი ლიტერატურული რეალიზმის სოციოლოგიური განპირობება რომელიც სწორეთ მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან ჩამოყალიბდა მძლავრ ლიტერატურულ მდინარებათ.

ჩვენს დროში, ახალი ყოფისა და საზოგადოებრივობის
ყალიბობის პირობებში ხელოვნებისათვის ასეთი პასიუ-
რი მნიშვნელობის მიწერა უდრის ხელოვნების სოციალუ-
რი ფუნქციის სრულიად მოხსნას და წმინდა კულტურული
თვალსაზრისით კონსერვატიულ შეხედულებებზე, ემყარე-
ბა. ჩერნიშევსკიც და ფრიხეც, რომლებიც სოციალისტურ
საზოგადოებაში ხელოვნების არსებობის საკითხს უარყო-
ფითად უპასუხებენ, სრულიად ლოგიკურად მიდიან ამ
დასკვნამდე — რეალიზმის პრინციპებიდან. არა ცხოვრე-
ბის კსახვა — არამედ მისი მშენებლობა; არა ნივთების
ილიუზია — არამედ რეალური მხატვრული ნივთები, რომ-
ლებიც შეავსებენ ცხოვრებას, როგორც მისი ორგანიული
ელემენტები — ან თანამედროვე მოთხოვნილება ხელოვ-
ნების მიმართ. „ამსახვლობითი“ ხელოვნების ყვე-
ლა შკოლები კვდება თავისი აღმოცენების ისტორიულ
განპირობებათა გადასვლასთან ერთად. არც რუს-
თაველის, არც დანტეს, არც ჰომეროსის წინაშე არ მდგარა
ამოკანა — აესახათ თავისი ეპოქა; ეს იქნებოდა მათი შე-
მოქმედების ისტორიზმამდე დაყვანა. მაგრამ თუ მათ მხა-
ტვრულ პროდუქციაში ჩვენ მაინც ვხედავთ ეპოქებს, ის-
ტორია ხომ ქვისა და ბრინჯაოს იარაღებზედაც სწავლობს.
მაგრამ ვინ იტყვის რომ ეს იარაღები კეთდებოდნენ იმიტომ,
რომ ისტორიის მასალათ ქცეულიყვნენ.

ამ რიგად ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ მხატვრული პროდუ-
ქცია უნდა დაფასდეს არა იმის მიხედვით თუ რამდენათ
დაგვიხატა მან რაიმე ყოფა-(ცხოვრების მოვლენა ან ფაქ-
ტი, არამედ იმის მიხედვით რამდენათ უპასუხებს იგი თავის
დანიშნულებას — ცხოვრების ახალი მხატვრული ნივთე-
ბით შევსებას და ამ გზით ცხოვრების მშენებლობაში მო-
ნაწილეობას. ეს სრულიად არ ნიშნავს ხელოვნების სო-
ციოლოგიის უარყოფას. პირიქით: ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ
მხატვრული ფაქტი, აღმოცენებული სოციალურ ფსიხიკა-
ზე და დანიშნული მასიური მოხმარებისათვის, არის უაღ-
რესათ სოციალური კათეგორია. ამდენათვე უდავოა ურ-
თიერთობა პროგრესული პოლიტიკისა და ხელოვნების
პროგრესს შორის. მით უმეტეს ჩვენს დროში, როდესაც

მთელი ენერგია, მოქმედებისა და შემოქმედების ყოველი სფერო თანაბრად წამართულია ერთი ძირითადი მიზნით. მე ვიმეორებ რიხარდ ვაგნერის თქმას, რომ ჭეშმარიტი ხელოვნება მხოლოდ სოციალურ მოძრაობის მხრებზე შეიძლება ამაღლდეს. მაგრამ მე ვფიქრობ, რომ შეუძლებელია პოეტური შემოქმედების მარტო პუბლიცისტიკის ან პოლიტიკის თვალსაზრისით დაფასება. ეს არ იქნებოდა ის, რასაც ლიტერატურულ კრიტიკას ან ისტორიულ პოეტიკას ეძახიან.

ტროცკი თავის წერილში „პოეზიის ფორმალური შკოლა და მარქსიზმი“, რომელიც არის უძლიერესი დაცვა მარქსისტული ხელოვნებათმეტყველობისა და უძლიერესი კრიტიკა ე. წ. ფორმალური მეთოდისა, სხვათა შორის ამბობს: „სრული ჭეშმარიტებაა, რომ მხოლოდ და მხოლოდ მარქსიზმის პრინციპებით შეუძლებელია ვიმსჯელოთ ხელოვნების ნაწარმოების შესახებ; უარვესოთ ან მივიღოთ იგი. მხატვრული შემოქმედების პროდუქცია პირველ რიგში უნდა განიხილებოდეს **თავისი საკუთარი კანონებით, ე. ი. ხელოვნების კანონებით.** (კურსივი ჩვენია ბ.ჟ.) და რადგან ეს წერილი იწერება გასულ წლის ქართული ლიტერატურის დაფასებისათვის, ამიტომ ჩვენ უმთავრესათ ხელოვნების საკუთარი კანონების თვალსაზრისით მიდგომას ვემყარებით.

ფაქტები.

1926 წელი საბჭოთა ლიტერატურისათვის ერთგვარი ტრაგიკით გაიხსნა. „მიმავალი რუსეთის“ უკანასკნელი ლირიკოსის, ჩვენი დროის უნაზესი და უინტიმურესი პოეტის — ესენინის ფანტასტიური ჩამოხრჩობა „საკუთარ სახელოზე“ და ქართული ფსიქოლოგიური პროზის დრმა და მძლავრი მხატვარის — შიო არაგვისპირელის საკმაოდ ტრაგიული წასვლა ჩვენი ლიტერატურის პორიზონტიდან — თითქმის ფატალურად შეხვდენ ერთმანეთს გასული წლის საწყისზე, თუმცა, როგორც ამ ორ პოეტურ ფიგურ-

რას ისე ამ ორ სიკვდილს საერთო ძლიერ ცოტა აქვს. მეორე მნიშვნელოვანი ფაქტი გასული წლის ლიტერატურულ ცხოვრებაში იყო ქართველ მწერალთა ყრილობა. ყველა სურვილები და პერსპექტივები, რომლებიც აღნიშნა ყრილობამ ჯერ კიდევ მოსალოდნელობის მდგომარეობაშია. მაგრამ შედეგი მაინც საგრძნობია: ჩვენი მწერლობის მანამდე თითქმის მოდუნებული ნაწილის ამოძრავება; მომქმედ დაჯგუფებათა შორის მეტი სოლიდარობა და მათი ორგანიზაციული გაერთიანება. ქართული წიგნის რაოდენობის ზრდა; მუშაობის გაცხოველება ლიტერატურის პროპაგანდის, საერთოდ ლიტერატურული კულტურის დაწინაურების ხაზით. მაგრამ რაც უმთავრესია ამ ყრილობის შედეგთა შორის: — ქართული მწერლობის ერთიანი ორიენტაცია არსებულ სახელმწიფოებრივობის ნიადაგზე. მაგრამ ყველაფერი ეს კიდევ არ სწყვეტს ძირითად თანამედროვე პრობლემას ხელოვნების სფეროში. შემოქმედების ძველი ტრადიციები — უნდა შესცვალონ ახალმა მხატვრულმა ფორმებმა — ეს არის დირექტივა დღევანდელი დღის. ეს არის ერთად ერთი პირობა ლიტერატურის ორგანიულ მონაწილეობისათვის ახალი ცხოვრების მშენებლობაში. ამ მიმართულებით ჩვენი ლიტერატურის განვითარების ტემპი, მისი მიღწევები თუ ჩამორჩენილობა მხოლოდ მხატვრული პროდუქციის ანალიზის ნიადაგზე შეიძლება გამოიკვეს.

ლექსები

1926 წლის მანძილზე ქართული ლექსის კულტურას რამდენიმე ლიტერატურული თაობა აშენებს. პირველი — მე ის მიმაჩნია ლიტერატურის პროგრესის თვალსაზრისით — მემარჯვენე თაობათ — სდგას მე-19 საუკუნის მხატვრულ ტრადიციებზე. ამ თაობამ რამოდენჯერმე განიცადა ახალი ძალების თავდასხმა და ლიტერატურულ ორიენტაციის შედარებითი მეტამორფოზა: ჯერ „ყანწელების“ გავლენით გადახრა დეკადენტურ — მოდერნისტულ ლექსისაკენ, შემდეგ ახალი ლიტერატურის მემარცხენეობის ატ-

მოსფერა და თანამედროვე სოციალურ ყოფასთან მხატვრული გაგების შეგუების ცდა. ამ რიგათ ამ თაობას არ აქვს გარკვეული და ერთიანი თვალთახედვა. იგი დაშლილია პოეტურ ერთეულებათ და აქ იშვიათია „ნაბიჯი წინ“.

საშა აბაშელის გასული წლის ლექსებიდან „შემოდგომის მზე“, „მზე და ჰაერი“, „ღვინობისთვე“ დაახლოვებაა აბაშელის პოეტურ განვითარების იმ პერიოდთან, როდესაც იგი „მზის პოეტათ იყო წოდებული და როცა მისი შემოქმედებითი იმპლუსი ბუნებაში იყო გადატანილი. „ტფილისი“ თემატური მისვლაა ახალ ყოფასთან. ყველაზე მხატვრული მიღწევაა ახალ ლექსებში — „წერილი ნოე ჩხიკვაძეს“.

ქვესკნელს დათხრიდენ შენი ფესვები,
მიწას პოეტად რომ არ ეშობე,
საქართველოში შენი ლექსები
მშიერ მგლებივით დათარეშობენ“.

ეს სტრიქონები აბაშელისათვის უეჭველად გემოვნებისა და მხატვრული კულტურის გამახვილებაა. სრულიად ბუნებრივია აბაშელის განცდა, აგებული იმაზე, რომ ეხლა მართლაც „სულ სხვაა ჩვენი ჰაერი“, რომ მართლაც სრულიად დროულათ „დაეცა ლოცვა“ და ლოცვის სინონიმად გაგებული „პოეზია“. რომ ჩვენში მოზარდმა ურბანულმა კულტურამ შეანელა „ხარის ყვირილი“-ს რეზონანსი და რომ გაზეთი მეტოქეობს ხელოვნების საზღვრებს (მაგ. შკლოვსკი, ს. ტრეტიაკოვი და სხ. ფიქრობენ, რომ გაზეთი შესცვლის ხელოვნების ზოგიერთ ფორმებს: ეპოსს და სხ.).

გალაქტიონ ტაბიძის მცირე პროდუქცია გასულ წელს შეიძლება აიხსნებოდეს მისი მუშაობით თავისი ნაწერების სრული ტომის დამზადებაზე, რომელიც უკვე გამოიცა. მან დაბეჭდა 1926 წელს მხოლოდ „მსოფლიო ორკესტრი“ და „პოემა ვეფხის“ ეს ლექსები არ იძლევიან იმპულსს, რომ ტაბიძეზე ითქვას ახალი სიტყვა, გარეშე მასზე დამკვიდრებული შეხედულებისა. აქ მოცემულია ტაბიძის სპეციფიური ლექსიკის მრავალფეროვანი შეთავსება. „კოსმიურ ორკესტრ“-ში შერეულია თითქმის ყველა მეტრი გ. ტაბიძის პოეტურ სტილისტიკიდან.

ი. გრიშაშვილი ძველი ტფილისის ეკზოტიკის და პრი-
მიტივის პოეტი გამოდის მხოლოდ ერთი ლექსით „ჩუსტის
მკერავი“. თემატიკისა და კომპოზიციის მხრივაც ეს ლექ-
სი სწორხაზებრივი გაგრძელებაა მისი ჩვეულებრივი პოე-
ტიკისა. საერთოდ გრიშაშვილში ატავისტურად დამკვიდ-
რებულია აღმოსავლეთ პოეზიის რეზონანსი. ასეთი პოეტი-
კით, ასეთი თემტიკით და ლექსიკით ჩვენს დროში პოეტის
გაძლება უნდა აიხსნას მხოლოდ გრიშაშვილის ინდივი-
დუალური ნიჭითა და პოტენციით. და აქედან გამომდინა-
რე ავტორიტეტით.

სანდრო შანშიაშვილი — საერთოდ მეტად ნაყოფიერი
მიტივის პოეტი გამოდის მხოლოდ ერთი ლექსით „ჩუსტის
ქსი „მუხის დაცემა ჭიაურის ტყეში“ საგრძნობი მიღწევაა
და დამახასიათებელია შანშიაშვილისათვის — როგორც
ბუნებისა და მიწის სტიქიის ამმღერებელი პოეტისათვის.

ყოფილი „დემოკრატიული პოეზიის“ ჯგუფიდან **გ. ქუ-
ჩიშვილი** წარმოდგენილია ლექსების ტომით, უმრავლესო-
ბა ძველი და ცნობილი ლექსია. იგი რეალისტური ლირი-
კის უმარტივესი ჟანრით ემყარება სოციალურ თემატიკას.
ციკლში „ქალაქში“ მოცემულია შრომის მრავალი მომენ-
ტი. განსაკუთრებული სიახლოვით სდგას პოეტი ქუჩის
სტიქიასთან. — სოფელიც მისთვის შრომის მომენტებშია
მოცემული. საერთოდ ქუჩიშვილი დღემდე ერთგულად
რჩება სოციალურ თემაზე და მუშათა კლასის „შრომისა
და ბრძოლის“ სტიქია არის მისი შთაგონების მთავარი რე-
ზერვუარი. ამავე ჯგუფიდან იბეჭდებიან **ვარლამ რუხაძე,
სოლომონ თავაძე, იასამანი**. საერთოდ მათი შემოქმედება
რეალისტური პოეზიის უკანასკნელი ნაშთია.

ტერენტი გრანელი განაგრძობს „memento mori“-ს
ხაზით, მის მელანქოლიაში და ცრემლში არის ავადმყო-
ფური სკეპსისი და მღერისა და ტირილის საზღვრების შე-
რევა.

სიკო ფაშალიშვილის ერთად ერთი ლექსი გასულ
წელს არის ოპტიმისტური მისვლა „ორ სამყაროს ხერხემა-
ლზე“ მდგომ ეპოქასთან.

საანგარიშო წელს პერიოდულ გამოცემებში რამდენიმეჯერ დაიბეჭდა **ვასო გორგაძის** ლექსები. გორგაძე მოდერნისტული ლექსალობის პოეტია.. ახასიათებს ლექსების შენების განზომილება და მთლიან რიტმზე დამყარება. ხშირად მიმართავს პეიზაჟებს („ცა ტაშისკარის“ და სხვ.) და საერთოდ ბუნებას თემატიური მასალისათვის. თუმცა საგნების ამოძრავების მეთოდით და ლექსის არქიტექტონიკით იგი სრულიად განსხვავდება ე. წ. „სოფლის პოეტებისაგან“.

პოეტი ქალებიდან უმთავრესად იბეჭდებოდნენ **საფო მგელაძე, მარიჯან, ნინო თარიშვილი** უკანასკნელი წარმოდგენილია ლექსების პატარა წიგნით — „მზეში“ იგი ახალგაზრდაა თავის პოეტური პოტენციით და არ აქვს დასრულებული მხატვრული კონცეპცია. გრიშაშვილისებურ ეკზოტიკასთან მოდერნისტული ლექსიკისა და იმპერსონალიზმის ხერხების შეთავსება არის ამის შედეგი. ახალ ლექსებში უეჭველად იგრძნობა მხატვრული კულტურისა და გემოვნების დახვეწა.

დაჯგუფებათა გარეშე მდგომ პოეტებიდან აღსანიშნავია **გრიგოლ ცეცხლაძე**. მისი „პოეტის ყეფა“ თავის დროზე გაბედული სიტყვა იყო მარცხნივ — თავისუფალი ლექსის და ძველი ფორმებიდან თავდაღწევის ხაზით. გასულ წელს გამოცემული „ფერად-ფერადი ლექსები“ უფრო ინტიმური და სადა ლირიკაა. „ქართულ მწერლობა“-ში დაბეჭდილი ცალკე ლექსები ამ ორ რკალშია მოქცეული. ცეცხლაძე იძლევა თარგმანებსაც. „ევგენი ონეგინი“ და ესენინის „ანნა სნეგინა“-ს თარგმნა ყურადღების ღირსია.

„ცისფერი ყანწელები“-დან გასულ წელს იბეჭდებოდა ყველა პოეტი. ცნობილია, რომ ეს შკოლა არის ფრანგული. ცეცხლაძე იძლევა თარგმანებსაც. „ევგენი ონეგინი“-ში. ამიტომ სრულიად გასაგებია, რომ მისი პოეტიკა ნივთობრივი სამყაროს ირეალურ ხედვაზე და იმპრესიონისტულ აღქმაზე არის დამყარებული აქედან ინდივიდუალიზმიც, ფსიქოლოგიზმიც, სიმძაფრეც და ზოგჯერ სკლინი. ამიტომ შეცდომაა მათი შემოქმედების ხასიათის ახსნა

ცხოვრების ყოველდღიურობასთან მიმართების თვალსაზრისით. გასული წლის ლექსებშიც სავსებით მოცემულია იმ ლიტერატურული შკოლის მსოფლგაგება, რომელიც რომანტიული კულტურის უკანასკნელ ციტადელს წარმოადგენს და რომელიც ანდრეი ბელლის მეტაფორით რომ ვსთქვათ — უფსკრულისაკენ მქროლავ მატარებელის უკანასკნელ საფეხურზე სდგანან და განწირულათ ეგებებიან კატასტროფის სალიუტს.

გრიგოლ რობაქიძე თითქმის სრულიად დაშორდა ლირიკას და დრამასა და პროზაზე გადავიდა. გასულ წელს გამოიცა მისი დრამების წიგნი. „ლონდა“ და „მალშტრემ“ აღარ საჭიროებს ახალ კომენტარიებს. ამის შესახებ პირადათ ჩვენც არა ერთხელ გამოგვითქვამს შეხედულება — ბეჭდვითი სიტყვაში. „ლამარა“ ყოფითი დრამაა. აქაც რობაქიძე ექსპრესიონისტული გატაცებით უბრუნდება პრიმიტივს. სიუჟეტი მარტივია. დრამის უმთავრესი ძალა მდგომარეობს სტილისტურ ხერხში: დიალექტზე დამყარება; ეტნოგრაფიის და ფოლკლორის შეტანა. „ლამარა“ გაკეთებულია ფშავეთის და საერთოთ მთის ხალხური ლექსებით. გამოყენებულია ვაჟას პოეზია. თვით ვაჟას გამოყვანა აქ მხოლოდ თეატრალური ხერხია. საერთოთ „ლამარა“ უმთავრესად თეატრალური მოვლენაა. გასულ წელს გამოიცა **ვალერიან გაფრინდაშვილის** ლექსების ტომი. ის „ყანწილების“ შკოლაში ყველაზე მეტად ფანტასტიური და ღრმა მისტიკის პოეტია. ორეულები, მირაჟები, ფანტომები, მაჩაბელი, პაგანინი, კალიოსტრო — აი მისი სპეციფიური თემები, რომლებიც სავსებით განსაზღვრავენ მის შემოქმედების ხასიათს. „დაისები“-ს შემდეგ ამ წიგნამდე შეიძლება ითქვას, რომ გაფრინდაშვილს პოეტური ბუნება თითქმის უცვლელია, უკანასკნელად ის თითქოს უახლოვდება რეალურ თემებს (მაგალითად „მზისუმზირას გამყიდველი“) მაგრამ აქ რჩება სიმბოლისტური ლექსის სპეციფიური ინტონაცია და ფერების დეკადენტური შეთავსება. **პაოლო იაშვილმა** დაბეჭდა ორი ლექსი „პოეზია“-ში არის რწმელი პათოსი და მღელვარება.

„აღარ ხარ კაცი, აღარც ლანდი, ხარ მოჩვენება“.

„არგვეთის ღამეები“ შედარებით მსუბუქია და მკრთა-
ლი. ტემპერამენტით, ამაღლებული ტონით (ემფონია) ხა-
სიათდება ტიციან ტაბიძის „ილაიალი“ ლექსი განტვირ-
თულია სახეებისაგან და გადმოცემულია განცდა უშუალო
სიტყვიერ კომპოზიციაში.

„რა იქნა ჩვენი სიჭაბუკე და გატაცება?..

ვინ გადაფისა ასე გული მშრალი ბალდამით
და არ გვაცალა შთაგონების დავაუკაცება“.

„ორპირის ღამე“, „სერგეი ესენინ“ და „თამუნია წერე-
თელს“. ამ ლექსებში ტ. ტაბიძე იძლევა ლირიკის უმძაფ-
რეს პათოსს.

ნიკოლოზ მიწიშვილის გასულ წელს გამოქვეყნებუ-
ლი წიგნებიდან „წმინდანიანი“ უკვე დიდიხნით ცნობილია
„შავი ვარსკვლავი“ მართლაც „never mori“-ს კოლორი-
ტით არის დაწერილი. აქაც დეკადენტური ჟრუოლვა. სენ-
ტიმენტალიკა; მოგონების ინტიმი. ეს განსაკუთრებული
ტიპია პოემის. არ არის ფაბულა: ცალკე თავები დამოუკი-
დებელ ლექსებათ არიან აგებული. მხოლოდ განწყობილე-
ბის ერთიანობას მოჰყავს ეს წიგნი მხატვრულ მთლიანობა-
ში არის მძლავრი პოეტური ადგილები.

„მაშინ გავიწევ ცისკენ ცერებზე.

გავიმართები, გულს გავაქორებ

და საქართველოს მზიან სერებზე

ცრემლიან თვალებს გადავაგორებ“.

(კურსივი ჩვენია ბ. ჟ.).

ან კიდევ:

„რამდენი ღამე მასზე ფიქრით გაგვითევია,

და გვიტირია ჩვენი ბედი რამდენი ღამე

როცა საზღვრებში გული ვფლარ დაგვიტევია

დაგვიღევია საკუთარი გულის ბალდამი“.

კოლაუ ნადირაძე განირჩევა განსაკუთრებით ლირი-
ული ინტონაციით, მას უყვარს პეიზაჟები — და ღია, ნა-
თელი ფერები. გასულ წელს დაბეჭდილ ლექსებში მხატ-
ვრული სრულყოფით და თემატიური სიმარტივით განი-
რჩევა „იმერეთს“, რომელთანაც პოეტი მიდის უახლოესი
ინტიმით.. **რაჟდენ გვეტაძე** მართლაც გადაუდგა „ვირე-

ბის თემას“, მისი ახალი ლექსები უფრო სოციალური თე-
მატიკასა და ყოფითი ორბიტრშია მოქცეული. გვეტაძე
სწერს გრძნობით და სენტიმენტალიკით.

იტირე გულო, გულო დაკლულო
ასე მგონია ლოდათ იქეცი“.

„წვიმიან დღეს“ არის რეზონანსი ესენინისა. მხოლოდ
ერთხელ დაიბეჭდა **გ. ლეონიძე. შალვა აფხაიძის** ლექსებ-
ში არის კარგი მხატვრული მეტაფორები და სახეები.

„მზე იყო, როგორც მედეას ძუძუ
და მთვარე, როგორც დაღვრილი თაფლი“.

საერთოდ აფხაიძის მხატვრული პროდუქცია, რაოდე-
ნობრივად ჩამორჩება მის პოეტურ პოტენციას, რაც ცხა-
დდება „ქართული მწერლობა“-ს 6 — 7 №-ში მოთავსე-
ბული ლექსებით.

ქართველი ფუტურისტები მუშაობენ ტრადიციული
ლექსიკის დარღვევისა და სიტყვითი ხელოვნების ახალი
კულტურის ყალიბობის ხაზით. ამ შკოლის ახალი პოეტიკა
დამყარებულია, როგორც პოეზიის გაგების, აგრეთვე მხა-
ტვრული შენების მეთოდების განსხვავებულ ორიენტაცია-
ზე. ამ პოეტიკის გარკვევას აქ არ შევუდგებით. ფუტუ-
რისტ-პოეტებიდან გასულ წელს **სიმონ ჩიქოვანი** იბეჭდე-
ბოდა, როგორც ამ შკოლის საკუთარ ორგანოში („დრო-
ული“) აგრეთვე „ქართულ მწერლობა“-ში. მისი პოეტუ-
რი პროდუქცია გარკვეული კონცეპციით ხასიათდება. მას
აქვს კონსტრუქტიული პერცეპცია სამყაროს მიმართ; ის
ქმნის საკუთარ პოეტურ სინტაქსის და ლექსიკას. ამის ილ-
ლიუსტრაციას წარმოადგენს მისი პოემის „მყინვარი“-ს
ნაწილები („ქართული მწერლობა“ № 1). ეს პოემა აგებუ-
ლია ნივთების დინამიურ ამოძრავების და კონსტრუქტიულ
კომპოზიციის პრინციპზე. „ქართულ მწერლობა“-შივე და-
ბეჭდილია მისი ლექსი. „მიძღვნა ახალ პოეტებს“, სადაც
პოეტი იძლევა თავის პოეტურ სიახლოვის შეგნებას ხალ-
ხის მიმართ. აქ არის ლირიკაც, მაგრამ მისი ახალი და ჯან-
საღი ინტონაციით.

„ცხოვრების ზღვაში თქვენ მოსცურავთ კუნძულებივით
და ყოველ კუნძულს მე ვუგალობ ჩემს სიახლოვეს“.

ან კიდევ:

„როცა მივდივართ ამ ცხოვრების ნორჩი მგზავრები
და ხელებს ვრგავთ ხეებივით ცის ლაუვარდებზე“.

„დროულ“-ში მოთავსებულ ლექსებს შორის აღსანიშ-
ნავია „სიდუ“ და „მერანი“. უკანასკნელი ცენტრალური
ლექსია ჩიქოვანის პოეტური მშენებლობისათვის. აქ გამო-
ყენებულია ყველა ის სტილისტური ხერხები, რომლებიც
სპეციფიური არიან ჩიქოვანის შემოქმედებისათვის. ამ
ლექსებში დაყენებულია ახალი სოციალური ფსიხიკის
პოეტური აღნაგობის ცდა.

ნიკოლოზ ჩაჩავა უმთავრესათ მუშაობს ახალი პოეტუ-
რი ენის (სტილის) ლაბორატორიული ყალიბობის ხაზით,
მას აქვს დაახლოვება ხალხურ პოეზიასთან, რითაც ლექს-
ში ცოცხლდება ქართული რასიული სიტყვის ხმიანობა და
გამძლეობა. მისი ლექსი უმთავრესათ ემყარება მუსიკალუ-
რი ორკესტროვკის (ხმებრივი მოდულიაცია) პირნციპზე.
„ჯაფარა“, რომელშიც შეტანილია არა ერთი ახალი პოე-
ტური ხერხი, მალე გახდა პოპულიარული, თუმცა საერ-
თოთ ჩაჩავას ლექსები თავისი ორიგინალობით მეტ ამხედ-
რებას იწვევენ აუდიტორიის მხრივ, მიღწევას, მისი „საუ-
ბარი ნადირობისას“ აქ არის კარგად გაკეთებული ად-
გილები:

„მთა გაიქცა ჰაერში ღრუბლათ“ და სხ.

ძლიერი პოეტური პოტენციით სწერს ლექსებს **ბიძინა**
აბულაძე, მან „დროულში“ მოათავსა რამოდენიმე ლექსი,
რომლებიც აგებული არიან ახალი არქიტექტონიკით და
მემარცხენე პოეტიკის პრაქტიკულ გამართლების ნიმუშებს
წარმოადგენენ. **ნიკოლოზ შენგელაიამ** ლექსით „გზა სვა-
ნური სოფლისაკენ“ დააყენა ჩვენს პოეზიაში პირველი ცდა
მემარცხენე პოეტიკის კანონებისათვის (რომლებშიც უმ-
თავრესად უბრალო კულტურას ემყარებიან) პრიმიტივისა
და მთის ბუნების სტიქიის თემატიური დამორჩილება, ამა-
ვე შკოლიდან გაზეთ „დროულის“ ნომრებში იბეჭდებოდა
აკაკი ბელიაშვილის ლექსები, მას აქვს წერის მეტად ორი-
გინალური მანერა. შეიძლება, იმიტომ რომ იგი უმთავ-
რესად პროზის მწერალია, მისი ლექსი მხოლოდ გრაფი-

კულად განსხვავდება მხატვრული მემარცხენე პრო-
ზისაგან.

პროლეტარული პოეზია — არ არის შკოლა. მას არ
აქვს გარკვეული მხატვრული ორიენტაცია. როგორც უკა-
ნასკნელ ხანებში ამ ჯგუფის თეორეტიკოსებიც (მაგ.
რაჟდენ კალაძე) აღიარებენ პროლეტარული პოეზია ჯერ-
ჯერობით „სინთეტიურ“ ფორმალურ ორიენტაციაზე
სდგას. ეს სინთეზისი უნდა გავიგოთ, როგორც შეთავსე-
ბა მათს შემოქმედებაში ყველა წინად არსებულ შკოლების
ტრადიციებისა, რეალიზმი, ნატურალიზმი, სიმბოლიზმი,
ფუტურიზმი — ყველა ეს მიმდინარეობანი პპოვებენ თა-
ვის რეზონანს ჩვენს პროლეტარულ პოეზიაში. თავის
მხრივ პროლეტარული ლიტერატურა ორ ძირითად თაო-
ბათ იყოფა. პირველი არის უფროსების თაობა, რომელიც
რევოლიუციის წინა პერიოდში იწყებს ლიტერატურულ
არსებობას. ამ თაობის პოეტებიდან უმრავლესობა გასულ
წელს ან სრულიად არ სჩანდენ, ან ძლიერ მკრთალად იყვენ
წარმოდგენილი. მხოლოდ **ნოე ზომლეთელმა და სანდრო
ეულმა** გამოაქვეყნეს თავისი ლექსთა კრებულები. **ნოე
ზომლეთელი** აკაკის შკოლის პოეტია. მისი ლექსის ბუნებ-
რივი, სადა და თავისუფალი განვითარება აახლოვებს მას
მე-19 საუკუნის ქართული რეალისტური ლირიკის ამ კო-
რიფეისთან. **სანდრო ეული** — ჩვენი დემოკრატიული პოე-
ზიის პარალელური მოვლენაა. ასეთია მათი შემოქმედე-
ბის ფორმალური მხარე. თემატიკის მხრივ ზომლეთელიც
და ეულიც განირჩევიან აქტუალური სოციალური თემა-
ტიკით. ისინი ყოფილი „ამსახველობით“. რეალიზმის შკო-
ლას უნდა მიეკუთვნონ. **იონა ვაკელი, პეტრე სამსონიძე**
და სხვა პოეტები ამ თაობიდან გასული წლის ლიტერა-
ტურულ ცხოვრებაში ღარიბათ არიან წარმოდგენილი.

გაცილებით პროგრესიული მხატვრული კულტურის
თვალსაზრისით პროლეტ პოეტების უახლოესი თაობა, რა-
საკვირველია სოციალ-პოლიტიკურ იდეოლოგიის მხრივ,
ისინი არაფრით განსხვავდებიან თავისი წინამორბედი ამხა-
ნაგებისაგან. მაგრამ მათი პოეტური შთაგონება იზრდება

მემარცხენე ლიტერატურის ატმოსფეროში. ამიტომ თუ ძველი პროლეტპოეტები მე-19 საუკუნის მხატვრულ ფორმებში ათავსებენ თანამედროვე თემატიკას და იდეოლოგიას, ახალგაზრდა პროლეტპოეტები უფრო პროგრესიული შკოლების გავლენას განიცდიან. **მაშაშვილი, ლორთქიფანიძე, კალაძე** და სხ., რომელთაც მხოლოდ რამოდენიმე წლის ლიტერატურული სტაჟი აქვთ, უკვე საგრძნობ პროეტურ ძალას წარმოადგენენ. მაგრამ მათ აკლიათ საკუთარი პროეტური ხედვის და გზების გამომუშავება. ეს სრულიად არ გვიშლის ხელს ვაღიაროთ მათი პროეტური პოტენციის და ნიჭის მოცემულობანი. **კარლო კალაძემ** გასულ წელს მხოლოდ ერთი ლექსი დაბეჭდა: „ნახტომი გულიდან“ ეს ლექსი უეჭველი პროგრესია ახალგაზრდა პოეტისათვის. იგი დაწერილია მემარცხენე პოეტიკის ხერხებით და რაც მთავარია გვაგრძნობინებს ავტორის მხატვრულ ინტუიციას და პროეტურ პულსს.

პროლეტარულ პოეზიის პერსპექტივების თვალსაზრისით **კონსტანტინე ლორთქიფანიძე** უეჭველათ საიმედო ძალაა. იგი გასულ წელს ხშირად იბეჭდებოდა. პროდუქციის რაოდენობრივობით გატაცება არ არის კარგი ახალგაზრდა პოეტისათვის, თუმცა ლორთქიფანიძე თავის ლექსებში უეჭველად განიცდის ზრდას და დაწინაურებას. მისი ლექსები გაჟღენითლია აღფრთოვანებული ოპტიმით. ახალი ყოფა არის თემატიური რეზერვუარი მისი შთაგონებისათვის. მაგრამ ახალგაზრდა პოეტი უნდა ერიდოს დამპყრობ გავლენებს. სანამუშოთ ავიღოთ ამ მხრივ მისი ახალი ლექსი „ერთი ღამე ბაგრატის მთაზე“. აქ თქვენ სტრიქონებში იგრძნობთ სხვა პოეტებს.

„ასეთი ღამე — ასეთი მშვიდი

ჯერ არ უნახავს მთაო ჩემს თვალებს“ (შეადარეთ გ. ტაბიძის „მთაწმინდის მთვარე“)

ან „შევადო კარი იდუმალ ცისა“ (ს. აბაშელის გავლენა).

„ღამის დუმილში ჩავიძირები“ (გაფრინდაშვილისებური სტრიქონები).

„ცრემლით მევსება თვალის უბები“ (კოლაუ ნადირა-
ძის გავლენა).

როგორც ხედავთ ამ პატარა ლექსიდან ამონაწერებით, პოეტი ნაკლებათ ფიქრობს დამოუკიდებელი პოეტური გზების გამოჩვენებას. ეს კი მთავარია ახალგაზრდა და საიმედო პოეტისათვის, როგორიც არის კ. ლორთქიფანიძე.

ძლიერ ნაყოფიერი იყო გასულ წელს **ალიო მაშაშვილი**, ის იბეჭდებოდა „მნათობში“ და პროლეტპოეტების გამოცემებში. მაშაშვილი უფრო პოპულიარული პოეტია. ყველა იმ „კომპლიმენტების“ შემდეგ, რომელიც მიიღო მან ქართული პრესიდან, ჩვენ გვინდა შევნიშნოთ, რომ ხშირად მაშაშვილმა იცის გატაცება ისეთი მსუბუქი სტილის-ტიური ხერხებით, როგორიცაა მაგ. „ალიტერაცია“ და სხ. ხშირად გადადის რიტორიკაში. საერთოთ ის „მიღებისა“ და „ალიარების“ შემდეგ სწერს მეტად გაბედულათ და ამიტომ მის უკანასკნელ ლექსებს დაუმუშავებლობა ეტყობა.

პროლეტარულ პოეზიის ახალი ძალებიდან გასულ წელს იბეჭდებოდნენ: **ფეოდოსიშვილი, რონდელი, პოლუ-მორდვინოვი** და სხ. მათი პერსონალური დახასიათებისათვის აქ არ შევჩერდებით. ეს არაფერს გამოარკვევს ახალს და მათზე შესაძლებელია ზემოთ გამოთქმულ მოსაზრებათა განზოგადოება.

პროზა.

ბიქტორ ეიხენბაუმმა აღმოაჩინა ლექსისა და პროზის მუდმივი მეტოქეობის კანონი ლიტერატურული პრიორიტეტისათვის. ლექსის პრიმატს ჩვენს მწერლობაში ხანგრძლივი ტრადიცია აქვს. მხოლოდ უკანასკნელი წლების ლიტერატურულმა პრაქტიკამ ასწია პროზის „ხვედრითი წონა“ და იგი როგორც პროდუქციის ოდენობის კრიტერიით, აგრეთვე მასიური მკითხველის დაპყრობის თვალსაზრისითაც გადაჭარბებამდე შეედავა ლექსს. ამ ფაქტს ვერ ავხსნით, მარტო ლიტერატურის შინაგანი მორფოლოგიური კანონებით. შეცდომაა, როცა ამ ფაქტიდან ლექსის

გათავებას ან დეკადანსს ასკვნიან. აქ უმთავრეს ფაქტორად ჩვენი თანამედროვეობის ეპიური ბუნება და პირველ რიგში აუდიტორიის განწყობილება სდგას. ცნობილია, რომ პროზას აქვს განვითარების საკუთარი, სპეციფიური კანონები. პროზის ბუნება შედარებით კონსერვატიულია; მისი ტრადიციების უაღრესობისა და რღვევის ტემპი შედარებით ნელია. ამიტომ, თუ ეხლა ლექსის ახალი კულტურა ერთგვარ კონფლიქტშია „მასსიურ მკითხველთან“, პროზა თავისი ტრადიციულობით აცდენილია ამ უხერხულობას. მემარცხენეობა პროზაში არ არის იმდენათ რადიკალური. ამით აიხსნება, რომ თანამედროვე ქართულ პროზაში შეთავსებული სრულიად საწინააღმდეგო ფორმები, მათ შორის, მეტად ძველი და ტრადიციული ფორმებიც, ერთგვარათ საზოგადოებრივ ინტერესს ქმნიან. თუ სულ ათი წლის წინათ აღმოცენებული ლექსის ტრადიცია უკვე მოუთმენელი ხდება, ამავე დროს **დავით კლდიაშვილის** ყოველი ახალი გამოჩენა ჩვენი ლიტერატურის არეზე ერთგვარ სიხარულს და ინტერესს ქმნის, თუმცა უკანასკნელის მხატვრული კონცეპცია მე-19 საუკუნის მოვლენაა, ამავე პრინციპზე აგებული ლექსი უადრესად მემარჯვენე და პასესისტურ ღირებულებას წარმოადგენს. აქ შეიძლება ლოდიკური გადასვლა **ვასილ ბარნოვის** გასულ წელს გამოქვეყნებულ რომანზე „არმაზის მსხვერვა“, მისი ჟანრი — ისტორიული რომანია, მისი სიუჟეტი აღებულია ჩვენი ისტორიის შორეული წარსულიდან. მისი თემა არის ბრძოლა ორი კულტურის ორიენტაციისა საქართველოში. აღმოსავლეთი და დასავლეთი — არმაზისა და ქრისტეს სახით — უპირისპირდებიან აქ ერთიმეორეს. უკანასკნელის გამარჯვებით თავდება ეს კოლლიზია. სიუჟეტი აშენებულია პრაგმატიულათ, ფაბულარულათ — მოვლენათა დროულსა და მიზნობრივ დაკავშირებაში. რომანში სუსტად არის შესრულებული პერსონაჟი. გმირების ხასიათი არ არის გამოკვეთილი. ეს კი — ცნობილია, თითქმის დაკანონებული მანერაა ისტორიულ რომანებში. სტილისტიურათ — „არმაზის მსხვერვა“ — ბარნოვისათვის მიღწევით უნდა ჩაითვალოს. პროზაში აქ აღებულია ლექსის მეტრი და ინტონა-

ციაც — ფრაზების შენებისა არის ლექსისებური. მაგრამ ეს თითქო ეგუება რომანის თემატიურ ბუნებას და დისონანსს არ ქმნის. სინტაქსიური კომპოზიცია ხშირად მუსიკალურ პრინციპზეა აგებული. არქაიზმიც რომანის სტილში — ავსებს მის ისტორიულ კოლორიტს. გარდა ამისა ცნობილია, რომ არქაიზმი, ზოგჯერ ისეთივე პროგრესიული სტილისტიური ხერხია, როგორც ნეოლოგიზმი. როგორც ლიტერატურული ხერხები, აგრეთვე სტილისტიური ფორმებიც გაურბიან ავტომატიზაციას. აქედან არის მუდმივი ცვალებადობა ხელოვნების მორფოლოგიურ სამყაროში. მაგრამ სტილისტიური ფორმების გაცოცხლება, რამოდენიმე საფეხურისა და პერიოდის გავლის შემდეგ, ლიტერატურაში მიღებულია, როგორც სიახლისა და ორიგინალობის ხერხი. მართლაც ბარნოვის რომანში, ენებრივი არქაიზმი, გარდა ისტორიული კოლორიტის დაცვისა — გამართლებულია, როგორც „გაუცხოების“ ერთ-ერთი მეთოდი. (метод остраниения).

ნიკო ლორთქიფანიძე გასულ წელს დაიბეჭდა რამოდენიმე მოთხრობითა და ესკიზით. ყოველ მწერალს აქვს თავისი დამთავრების პერიოდი. მე თერმინს — დამთავრებას არ ვგულისხმობ, როგორც წერტილს. პირიქით — ნიკო ლორთქიფანიძე უკანასკნელ წლებში გაცილებით ნაყოფიერია და აქ დარღვეულია მისდამი „ძუნწის თავადის“ ეპიტეტი. ამ „დამთავრებაში“ მე ვგულისხმობ შემდეგს: ნიკო ლორთქიფანიძე, დასრულებული მხატვრული კონცეპციის მწერალია, მან განვლო ე. წ. „ძიებათა“ პერიოდი. ასეთი პერიოდი მას ქონდა უეჭველათ. ჩვენ გვახსოვს მისი სრულიად სხვა ხაზებზე აგებული ლიტერატურული პროდუქციაც — მისტიური თემები; იმპრესიონიზმი და აქედან თითქოს გზები სიმბოლიზმისკენ. მაგრამ ეხლა ლორთქიფანიძე სავსებით გარკვეული პროეტური ფიგურაა. ამიტომ ყოველი ახალი ფაქტი, მისი შემოქმედებისა არ იწვევს კრიტიკის „ახალი სიტყვის“ საჭიროებას.

1926 წელს დაბეჭდილ ნაშრომებში განიხილა „ეფისკოპოზი ნადირობაზე“ და კიდევ უფრო კარგია პატარა ესკიზი „ფეოდალები“. პირველის სიუჟეტი აგებულია ანე-

გდოტურათ. არის მძლავრი და მართალი ტიპოლოგია. „ფეოდალები“ — „დანგრეული ბუდეების“ ციკლის გაგრძელებაა. ის თავისი თემატიკით სავსებით თანამედროვეა. არც ერთ თანამედროვე პროზაში არ არის ისე ნათელი და კონკრეტი გადმოცემა თანამედროვე იმერეთის და კერძოთ ყოფილი „მოწინავე წოდების“ ხასიათისა როგორც ამ პატარა ესკიზში. „დანგრეული ბუდეების“ ტრაგიზმი აქ მოცემულია ხშირად იუმორამდე დასული, მანერით ყოველგვარი ჭარბი ფსიქოლოგიზმისაგან და „შავი ლაქებისაგან“ განტვირთვით. აქ ლორთქიფანიძე უშუალო მემკვიდრეა დავით კლდიაშვილის. „ფეოდალები“ შედეგურია ლორთქიფანიძის რეალისტური პროზის. უფრო მახვილი ხედვა, კოლორიტის მეტი ლოკალიზაცია თემატიკის შესატარდათ — მეტი კონკრეტობა და სინათლე შესრულებაში — შეუძლებელია. ლორთქიფანიძის მხატვრული პერსპექცია უეჭველად მიიყვანს მას ახალი ყოფის თემებთან. ის „ყოფის“ მწერალია უმთავრესათ, რასაკვირველია ჩვენ არ მოველით ლორთქიფანიძისაგან ფორმალურ შემობრუნებას — პროზის გზებზე, როგორც ვსთქვით — იგი ამ მხრივ უკვე დამთავრებული რეალისტია, მაგრამ რაც შეეხება მის თემატიკაში ახლად მოყალიბე ყოფის ელემენტების შეჭრას, ეს სავსებით ბუნებრივი მოსალოდნელობაა. ლორთქიფანიძე რეალისტია და აქ უნდა გავიხსენოთ ლესინგის სიტყვები მწერლის შესახებ: „მე მართლაც წისქვილი ვარ; თუ მაქვს მასალა — მე ვფქვავ მას. სულ 32 მეტრი — მეგობრებო, მთელი ვებერთელა ატმოსფერიდან მე მჭირდება, მხოლოდ ის სივრცე, რაც აუცილებელია ჩემი ფრთების მოძრაობისათვის“. რასაკვირველია, ეს ანალოგია თითქოს ვულგარულია, მაგრამ თუ ახალი ყოფის ყალიბობა ლორთქიფანიძეს მისცემს შემოქმედების იმპულსებს, და თუ ის „32 მეტრი“ უზრუნველყოფილი იქნება, მისი ლიტერატურული გზა ლოღიკურათ მივა ახალ ყოფასთან ჩვენ არც ეს პოსტულატები გვეჩვენება საეჭვოთ და არც შედეგი.

გასულ წელსაც ჩვეულებრივი ინტენსივობით სწერდა **მიხეილ ჯავახიშვილი**. მე არ ვფიქრობ იყოს საქართველოში ისეთი მწერალი, რომელსაც თავისი შეხედულება არ გამოეთქვას ამ მეტად თავისებურ და მნიშვნელოვან მწერალზე, მათ შორის ჩვენც ვართ და პირადათ არა ერთხელ გვქონდა შემთხვევა წერილობითი შენიშვნების გაკეთება ამ რომანისტის შესახებ. ის უეცარი პოპულიარობა, და რეკორდი მკითხველი კონტიგენტის რაოდენობაში, რომელიც ერთის მხრივ თავისთავად უდრის მწერლის გამარჯვებას, არის ამავე დროს საფრთხის სათავეც. აქ იწყება გემოვნების გამსუბუქების, იაფ-ფასიანობის და „ბუღვა-რულობამდე“ დასვლის შესაძლებლობანი. აუდიტორიასთან კომპრომისი საჭიროა მწერლისათვის, მაგრამ აქაც საჭიროა უდიდესი ზომა და ეკონომია. ამ გზაზე მოსალოდნელია ბანალობასა და ტრაფარეტში გადახევა. რასაკვირველია, ჩვენ ამას აღვნიშნავთ არა როგორც ფაქტს ჯავახიშვილის სამწერლო ბუნებაში, არამედ როგორც მოსალოდნელ შედეგს იმ პოპულიარულობის ტენდენციისა, რომლითაც აღინიშნება ჯავახიშვილის მწერლობა. აქ სდგას პროდუქციის საკითხიც. თუ ერთის მხრივ, ჯავახიშვილის ნაყოფიერება საიმედოა და დიდი პოტენციის მაჩვენებელი, მეორეს მხრივ ამით გატაცებაც არ არის კარგი. აქ იწყება დამუშავების სისუსტე. ჯავახიშვილს აქვს საოცარი უნარი სიუჟეტების მიგნებისა, თუ აშენების, მაგრამ ის შედარებით ნაკლებათ მუშაობს ამ სიუჟეტებზე და ზოგჯერ „ნედლი მასალის“ დონეს უახლოვდება. საკითხი სტილის, ფორმალური ხერხების, თითქოს მეორე რიგშია დაყენებული, ეს კი შეუძლებელია და შეცდომაა ისეთი დიდი შესაძლებლობების მატარებელ მწერლისათვის, როგორიცაა მიხ. ჯავახიშვილი. თვით იმ „ყოფით“ რეალიზმის უკოლითაც შეიძლება მეტი დამუშავება სტილისტიური და ხერხობრივი მომენტებისა. ჩვენ ამ შენიშვნებს ვაკეთებთ იმიტომ, რომ დიდათ ვაფასებთ ამ ავტორის მნიშვნელობას. ჩვენ გვინდა კიდევ ერთხელ ჩავაფიქროთ ამ საკითხებზე ის. მი თუფრო, რომ ჯავახიშვილის ერთი დიდი ღირსება ისიც არის, რომ იგი ყურადღებით ისმენს კრიტიკის

აზრს. უდავოა, რომ „კვაჭი კვაჭანტირაძე“-დან დღემდე, ამ შედარებით პატარა ქრონოლოგიურ პერიოდში ჯავახიშვილმა დიდი პროგრესი განიცადა. თემატიური ძარღვი ჯავახიშვილს აქვს. დამუშავებით მხარე უნდა გახდეს მისი ყურადღების ცენტრი. ეს საერთოდ. კერძოდ საანგარიშო წელს დაბეჭდილ ნაშრომებში განსაკუთრებით განიჩევა „თეთრი საყელო“, პატარა დედაკაცი“, „მესამეს“ და „ხუთის ამბავი“. „თეთრი საყელო“ მათ შორის უეჭველი უპირატესობით აღინიშნება. თემატიურათ აქ დაპირისპირებაა ორი კულტურული პოლიუსის, — ქალაქი და პრიმიტივი. ამ ორი სტიქიის კოლიზია თანამედროვე კულტურაში ჯერ კიდევ ერენბურგმა აღნიშნა თავის „А все таки она вертится“-ში. ჯავახიშვილის ღირსება — ფაბულის საინტერესო შერჩევა და აღნაგობა ამ რომანშიაც მიღწეულია. გმირის ლექსიკა კარგად არის დაცული, საერთოდ ჯავახიშვილის ერთ-ერთ სპეციფიურ ხერხს წარმოადგენს დიალექტის შეტანა სტილში. ამას არა მარტო გმირის ხასიათობრივი მთლიანობისათვის და უფრო რელიეფური გადმოცემისათვის აქვს მნიშვნელობა, არამედ თავისთავადაც, როგორც სტილისტიური მეთოდი — შთაბეჭდილების გაცხოველებისა და მეტი მიმზიდველობისათვის. ეტნოგრაფია, ფოლკლორი, ბუნება, პეიზაჟი — მდიდრათ არის გამოყენებული ამ რომანში. აღსანიშნავია, რომ ავტორის კონცეპციით მის მიერ დაპირისპირებული პოლიუსები არ გადადიან ერთმანეთში. მთიელი უბრუნდება ისევ მთას, ქალაქელი უბრუნდება ისევ ქალაქს, თუმცა ქალაქში შემოდის მთიელი ქალის ჯანსაღი ბუნება. ხოლო მთას აფრთხობს ცეპელინი.

„ხუთის ამბავი“ ეპიზოდური ხაზებია სამოქალაქო ომის ეპოპეიიდან. „მესამე“-საც აქვს თემატიური სიახლოვე სამოქალაქო ომის პერიოდიდან. „პატარა დედაკაცი“ უფრო „სალონური“ დრამის ფონზეა გაშლილი. საერთოდ თემატიკის მხრივ ჯავახიშვილი უახლოესი პერიოდის არეშია მოქცეული. იგი უმთავრესათ ემყარება ფაბულას. ამიტომაც მისი რომანიდან ცალკე ნაწილები არ სცოცხლობენ დამოუკიდებელი მხატვრული სიცოცხლით. ამ მხრივ ჯა-

ვახიშვილი სდგას ე. წ. „გენერალიზაციის“ პრინციპზე. ჩემი მტკიცების საპასუხოდ („ხელოვნება ხერხების ჯამია“) მიხ. ჯავახიშვილმა „თეთრი საყელოს“ ჩემდამი მოძღვნილ ეკზემპლიარზე წააწერა: „ხელოვნება ხერხების ჯამია და კიდევ სხვა რაღაც და ეს **რაღაც** არის უმათვრესი“. ყოველ შემთხვევაში ეს „რაღაც“ ჯავახიშვილს აქვს, მისი ძიებისა და მიღწევების გზა მეორე მხრივ უნდა წარიმართოს.

გასული წლის ქართულ პროზაში ყველაზე მეტად თავისებურ და ორიგინალურ მოვლენას წარმოადგენს **გრიგოლ რობაქიძის** „გველის პერანგი“. მიუხედავად ჩვენი ანტიპოდური ლიტერატურული განწყობილებისა რობაქიძის მიმართ, მაინც უნდა ვსთქვათ, რომ ქართული კრიტიკა მეტად ზერელეთ მიუდგა ამ რომანს. ავტორის მიერ საკუთარი შთამომავლობით გენეოლოგიის ძიების აღმოჩენა და ამაზე შეჩერება მეტად საეჭვო და უსუსური თვალსაზრისია დაფასებისათვის. თუმცა რომანის სრული ანალიზის პრეტენზია არც ჩვენ გვაქვს, რადგან ამ წერილის ფარგლებში ამისათვის არც დრო არის და არც ადგილი. რომანს არ აქვს ლოკალიზაცია. იგი იშლება მრავალგვარი გეოგრაფიულ და დროულ არეზე. რომანი არ არის აგებული ერთიან ფაბულაზე, არ სჩანს ფაბულის ცენტრი. აქ ფაბულური პარალელიზმია და სიუჟეტი შენდება დამოუკიდებლათ განვითარებულ სხვადასხვა ფაბულალურ მასალისაგან. „გველის პერანგი“ თავის ნაწილებში უახლოვდება ორნამენტალურ ჟანრს: მისი ნაწილები დამოუკიდებელ მხატვრულ ერთეულებათ არიან წარმოდგენილი. ორნამენტალური პროზის სპეციფიკაა აგრეთვე სტილის მუსიკალურ პრინციპზე აგება და ლექსალური კომპოზიცია. აქ არ არის „გენერალიზაცია“ რომანის და უმათვრესი სიმძიმე გადატანილია ცალკე თავებზე.

რომანის თემა: რასის აპოლოგია. ადამიანის ფიზიოლოგიური და ფსიქიური კავშირი თავის „მიწასთან“ და ამ „ძირებისაკენ“ სწრაფვა. რომანის ფილოსოფიურ კონცეპციას ჩვენ ვიცნობთ, რობაქიძის უკანსკნელ წლების

თითქმის ყველა გამოსვლებიდან. გერმანულ ექსპრესიონიზმთან დაახლოვებით, რობაქიძემ შეიმუშავა თვალსაზრისი, რომ თანამედროვე ცივილიზაცია ადამიანს აშორებს მიწას; სწევებს მას ამ „ძირებისაგან“ გადაყავს იგი ავტომატიზაციის და მექანიზაციის სამყაროში — აქ იკარგება სული — იკარგება ადამიანი. ამიტომ „დაბრუნება მიწასთან“, დაბრუნება „ძირებთან“ — პრიმიტივთან, ბუნებასთან. აი, მოკლეთ ის ფილოსოფიური კონცეპცია, რომელზედაც აგებულია „გველის პერანგი“.

მაგრამ რობაქიძის დეფექტი სწორეთ იმაშია, რომ კონცეპციას იგი იღებს არა როგორც „სამუშაო ჰიპოთეზას“ შემოქმედების პროცესში, არამედ ფილოსოფიური თვალსაზრისი მას შიშვლად შეაქვს მხატვრულ შენობაში, რაც ანადგურებს და არღვევს უკანაკსნელს. ფილოსოფიური ფორმულა, მოცემული იმ თავითვე აღებულია, როგორც გენერალური ტენდენცია და ამ ფორმულისაკენ მიერეკება რობაქიძე ყველა მხატვრულ ხერხებს. აქ ფილოსოფია ახრჩობს ხელოვნებას და აქ იწყება კრიზისი და მარცხი, სწორეთ ისევე, როგორც „მალშტრემში“ ამ რომანშიაც იდეა პლაკატივით გამოკიდებულია ზედაპირზე და ყოველი სტრიქონი დამორჩილებულია ამ პლაკატის ხმას. „ძირებმა გაიტაცეს“, „მე ძირები არ მაქვს“ და სხვა ამგვარ რეპლიკებშია გადმოცემული ყველაფერი ის, რაც მხატვრული კონსტრუქციის ხვეულებში უნდა იფარებოდეს და გამომდინარეობდეს მათგან. ამიტომ იქმნება რიტორიკისა და სიყალბის შთაბეჭდილება.

რასსიული ტემპერამენტი ატავისტურათ შესულა რომანის გმირების არსებაში. რასსა წარმოდგენილია უძლიერეს ფაქტორათ. არჩიბალდ მეკეშის მთელი ტრაგედია ამ რასსისა და ძირის დაკარგვაზეა აგებული. მოუსვენარი ძიება ამ ძირის, არის მისი მამოძრავებელი იმპულსი. „სისხლი“ ახვედრებს ერთმანეთს არჩიბალდს და ვამეხს. დაბრუნება საირმეში და ეპილოგი რომანის აპოლოგიაა ექსპრესიონისტულ იდეებისა. რომანში წარმოდგენილია რასსების ხასიათი. სპარსეთი — აქლემითაა მოცემული. ქართული ტემპერამენტი დაკავშირებულია სინედლესთან,

წყაროსთან. ნინო და ვაზის ჯვარი აქ აღებულია ქართული რასის სპეციფიურ სიმბოლიკათ. რუსული ბუნება მოცემულია ოლგაში და სხ. რომანიული ინტრიგები უფრო დამხმარე მომენტებათ არიან შეტანილი. ძლიერია რომანში დესკრიპტიული მხარე. კარგია აღეწერილობა სპარსეთის, იმერეთის სოფლისა და სხ. თემა მეტის-მეტად ფართოთ არის აღებული. რობაქიძეს საერთოთ არ ახასიათებს კონკრეტული თემები. აქაც ფილოსოფიური განზოგადების ტენდენციაა დამნაშავე. „გველის პერანგში“ გამოყენებულია რობაქიძის ცალკე ლექსები. („აქლემი“, „რთველი“, ნინო“, „ხორალები“, ვ. კამენსკის“ და სხ.).

რომანში ფართოთ არის გამოყენებული მითოსი და ისტორიზმი. აღსანიშნავია, რომ ავტორი ხშირად არ იცავს ისტორიულ კოლორიტს. მაგალითად: „მეთორმეტე საუკუნეში სცხოვრობდა ვინმე თავადი ირრუბაქიძე“, რომელმაც „ოდეს სიკვდილის მოახლოვება იგრძნო, გავიდა აივანზე, აივანი გადაჰყურებდა თვალუწვდენელ ველს, ველზე თაველაყრილი სიმინდის ლეში ტბა ირხეოდა“ (მე-12 საუკუნეში საქართველოში სიმინდის ტბა ვერ დაირხეოდა ბ. ჟ.), ასეთი დარღვევა და ლიაპსუსი ბევრია. რომანში არ არის დაცული გმირების ლექსიკა. პერსონაჟი, განურჩევლად ისტორიული თუ ეროვნული ლოკალობისა, თითქმის ერთი და იმავე სტილით ლაპარაკობს (რობაქიძის ჩვეულებრივი სტილით) ეს კი არ ეგუება რომანში აღებული ე. წ. გმირების შესრულების „ნილაბთა მეთოდს“. ხშირად პერგამენტებიც რობაქიძის სტილზე მეტყველებენ.

რომანის სტილი მაქსიმალურად არის დამუშავებული. სტილისტიური სიახლოვე არის ანდრეი ბელისათნ. მასთანვე აახლოვებს ავტორს იორეალური ხედვა. ქართულ პროზაში, მე ვფიქრობ, „გველის პერანგს“ ყველაზე მეტი ნათესაობა აქვს აკაკის „ბაში-აჩუკთან“ სიუჟეტის არქიტექტონიკის მეთოდებით.

დემნა შენგელაია, რომელმაც გახსნა ახალი ქართული პროზის ხაზი და რომლის „სანავარდო“ იყო პირველი მოვლენა თანამედროვე ქართულ პროზაში, გასულ წელს

დაიბეჭდა მხოლოდ ორჯერ. მისი მოთხრობები „ლაფშა“ და „ჰოროველ“ ავსებენ ინტერვალს „სანავარდო“-დან „ტფილის“-ამდე, ამ სახელწოდებით სწორეთ გასულ წელს დასწერა დემნამ ორიგინალური რომანი, რომლის ბეჭდვა მხოლოდ წელს იწყება და ალბად მალე შექმნის თავის რეზონანსს.

„ლაფშაში“ არის ფაბულა. მაგრამ იგი აღებულია, როგორც იმპულსი მხატვრული კონსტრუქტივისათვის, რაც ფაბულისაგან დამოუკიდებლათ ქმნის ღირებულებას — აქაც დემნა იჩენს საგნებთან უინტიმურეს დაახლოვებას და კონკრეტიული, უშუალო ხედვის უნარს. ავტორი მოხერხებულათ იჭერს გმირების ხასიათობრივ მომენტებს და დეტალებში იძლევა მათი ყოფისა და ბუნების მთავარ ხაზებს. ავტორი უმთავრესათ ემყარება **თქმისა და სახის** პრინციპს.

„ჰოროველ“ არის ნაკვეთი საქართველოს ფონზე. კალო. მზე, ეროსი — ეს არის ამ პატარა, მაგრამ იშვიათი სისწორით შესრულებული მოთხრობის თემატიური საწყისი. შეცდომაა, „ჰოროველი“-ს „სანავარდო“-დან გამომდინარეობის დასკვნა. „სანავარდო“ დეგენერაციის და გადაშენების მისტერიაა, „ჰოროველში“ კი ჯანსაღი და მძლავრი ფიზიოლოგიაა, მზე და სიცოცხლე სუნთქავს. აქ არ გავაგრძელებთ ამ მოთხრობების ანალიზს. დემნას შესახებ ამ პატარა მოთხრობების მასშტაბით მსჯელობა ცოტა უხერხულიც არის. ის უკვე მეტი პოტენციის და მიღწევის მხატვარია. ამიტომ მის შესახებ შემდეგი სიტყვის თქმა „ტფილისის“ დაბეჭდვას მოყვება.

ამ წერილის ფარგლებში ვერ ვახერხებთ გასული წლის მრავალფეროვანი ლიტერატურის სრულ ანალიზს. აქ ჩვენ დიდი სურვილის წინააღმდეგ ვერ შევეხებით **მაღაქიაშვილს, ლეო ქიაჩელს, სერგო კლდიაშვილს, ტატიშვილს** და სხვათა, საკმაოდ მნიშვნელოვან მხატვრულ პროზას.

განსაკუთრებით ვგრძნობთ უხერხულობას, როდესაც იძულებული ვართ გვერდი აუაროთ ისეთ დამწყებ მწერლებს პროზაში, როგორიც არიან: **ალექსანდრე ქუთათელი, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, პოლუმორდვინოვი,**

მრევლიშვილი და სტეფანე კასრაძე. მათ შესახებ სიტყვას უახლოესი მომავლისათვის ვიტოვებთ. კერძოდ **სტეფანე კასრაძის** რამოდენიმე გამოსვლა გასულ წელს სრულ რწმენას გვაძლევს, რომ იგი უეჭველად მემარცხენე ხედვისა და ორიენტაციის მწერალია და მისი სახით თანამედროვე ქართულ პროზას ერთ-ერთი მძლავრი მწერალი ემატება. პოტენციატ, სალი პერცეპციატ, შესრულების თავისებურობა და დამოუკიდებლობატ, — ყველა პირობები მძლავრი მწერლისათვის მოცემულია მის მიერ გამოქვეყნებულ რამოდენიმე მოთხრობაში.

სალიტერატურო უენიშვნები.

1

ერთი სადავო საკითხის გამო ბესიკის ცხოვრებიდან და
შემოქმედებიდან.

ვინც ბესარიონ გაბაშვილის სატრფიალო ლირიკას იცნობს, უეჭველია ეცოდინება, რომ მისი ტრფობის საგანია „ანა დედოფალი“¹. მხოლოდ დიდხანს არ ვიცოდით, ვინ იყო ეს ანა დედოფალი. გადმოცემა გვეუბნებოდა, რომ ეს იყო თეიმურაზ II-ის ასული და ერეკლე მეფის და, ანა, რომელიც თავისი ქმრის (დიმიტრი ორბელიანის) სიკვდილის შემდეგ მეფის სასახლეში ცხოვრობდა და გახდა მიზეზი ბესიკის გრძნობის უზომო აღტყინებისა და შემდეგ თვით პოეტის გარდახვეწისაც ქართლიდან იმერეთს². ეს გარდმოცემა ჩვენც გავიმეორეთ ბესიკის ლექსების ჩვენს გამოცემაში უკრიტიკოდ³. მაგრამ პროფ. კ. კეკელიძის უენიშვნებმა ამ საკითხის შესახებ⁴ ნათელი გახადა ჩვენთვის, რომ შეუძლებელია ეს ანა ბატონიშვილი ჩაითვალოს ბესარიონ გაბაშვილის

¹ იხ. ბესიკის ლექსი: „ანა დედოფალზედ“ (სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოების გამოცემა ჩვენის რედაქციით, ტფ. 1912 წ., გვ. 14).

² იხ. ზ. ჭიჭინაძე — „ბესიკი“, ტფ. 1885 წ., გვ. 5-8. შეად. სამი ბიოგრაფია (ბესიკი. აღ. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი), ვგონებ, იმავე ავტორისა, გვ. 6-9. — იხ. აგრეთვე აღ. ხახანაშვილის Очерки по истории Груз. словесности, вып. III, стр. 221, სადაც ეს ანა ბატონიშვილი ერეკლე II-ის ასულად (дочь) არის გამოცხადებული.

³ იხ. „ბესიკი“, გვ. X.

⁴ იხ. მისი „ქართული ლიტერატურის ისტორია“, ტ. II. ტფ. 1924 წ., გვ. 476..

ტრფობის საგნად: ა) ჯერ ერთი იმიტომ, რომ, როცა ანა ბატონიშვილი თავისი ძმის სასახლეში დაბრუნდა (დაქვრივების შემდეგ), ის უკვე გადასული იყო იმ ჰასაკს, რომელიც აუცილებელ პირობას შეადგენს ახალგაზრდა კაცში ძლიერისა და მგზნებარე გრძნობების გასაღვიძებლად⁵; ბ) მეორე — იმიტომ, რომ ბესიკი თავისი ტრფობის საგანს დაჟინებით უწოდებს „ანა დედოფალს“⁶, — ერეკლეს და კი იყო „ანა ბატონიშვილი“ (თეიმურაზ II-ის ასული) და არასდროს არ ყოფილა მეფის მეუღლე (=„დედოფალი“); გ) მესამე, როგორც თვით ბესიკის სათანადო ლექსებიდან ირკვევა, მისი ტრფობის საგანი არის **სრულიად ახალგაზრდა**: „კოკობი ვარდი“ და „პაწაწანა“⁷, — ასეთად კი ანა ბატონიშვილი, თავისი ძმის სასახლეში მიბრუნების შემდეგ, ვერას გზით ვერ ჩაითვლება და არც ის არის ფსიქოლოგიურად დასაჯერებელი, რომ ხანში შესული ქალის მიმართ ახალგაზრდა მგოსანს ამგვარი ეპითეტები ეხმარნა.

ამ გარემოებამ, პროფ. კ. კეკელიძის შენიშვნებთან ერთად, ჩვენ გვაიძულა გადაგვეხედა ეს საკითხი⁸ და ბესიკის ტრფობის საგანი „ანა დედოფალი“ გვეძებნა არა ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე, არამედ სულ სხვა ალაგას და სხვა საგვარეულო წრეში.

ამ ძიების დროს გათვალისწინებული გვექონდა ის გარემოება, რომ ბესარიონ გაბაშვილის სიყვარულის ამბავი

⁵ იქვე (გვ. 476): კეკელიძის გამოანგარიშებით ანა ბატონიშვილი 1772 წელს 56 წლისა უნდა ყოფილიყო, — ბესიკი-კი ამ დროს 20-21 წლის ჯაბუკი იყო.

⁶ იხ. ზემოხსენებული ლექსი „დედოფალს ანაზედ“ („ბესიკი“, გვ. 14-16).

⁷ იქვე, გვ. 16, ხანა 3, ტაეპი 5 დახანა 5, ტაეპი 6.

⁸ იხ. ჩვენი მოხსენება საქ. საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებაში 1925 წელს, თებერვლის 14 (ოქმი № 210): „რომელი ანა იყო ბესიკის ტრფობის საგანი“. — ეს მოხსენება დასაბეჭდად დამზადებული იმავე წელს გავგზავნეთ ერთ-ერთ რედაქციაში, სადაც მისი დაბეჭდვა პრინციპიალურად გადაწყვეტილი ჰქონდათ, მაგრამ ტექნიკურად დაგვიანდა და შემდეგ ხელნაწერიც სადღაც მიგვეფარა. დღემდე არ ვიცით, სად არის ის ხელნაწერი.

(„ანა დედოფალისადმი“) ეკუთვნოდა პერიოდს არა უადრეს 1772-ისა⁹ და არა უგვიანეს 1791 წლისა¹⁰. ამასთანავე მხედველობაში გვქონდა მიღებული ის გარემოება, რომ ამ პერიოდის მეორე (უდიდესი) ნახევარი წარმოადგენდა იმ ხანას, როდესაც გაბაანთ სახლი (ბესიკის მამა ზაქარია და თვითონ ბესიკი) უკვე ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე ამ უკანასკნელის წყალობით აღარ სარგებლობდა, არამედ, ქართლიდან განდევნილი, იმერეთის სამეფო კარზე იყო თავშეფარებული¹¹. ამას გარდა ჩვენ ვიცოდით, რომ სწორედ ამ პერიოდში იმერეთის სამეფო კარზე მოიპოვებოდა პირი, რომელსაც, როგორც წლოვანობით, ისე სოციალური მდგომარეობით, ბესიკის თანამედროვე ქალთა შორის, ყველაზე მეტად შეეფერებოდა ეპითეტები: „კოკობი ვარდი“, „პაწაწანა“ და „დედოფალი“. სახელდობ, ეს გახლდათ იმერეთის მეფის დავითის (II) მეუღლე, მათე ორბელიანის ასული, **ანა დედოფალი**, რომელიც მეთვრამეტე საუკუნის ოთხმოციან წლებში, ე. ი. როცა ბესარიონ გაბაშვილს იმერეთის სამეფო კარზე დიდი და პასუხსაგებელი თანამდებობა ეჭირა¹², სულ რა-

⁹ ეს არის წელი ანა ბატონიშვილის დაქვრივებისა.

¹⁰ ეს არის წელი ებსიკის გარდაცვალებისა.

¹¹ როგორც ვიცით, ზაქარია მოძღვარყოფილი გაბაშვილი, ანტონ I კათალიკოზთან უთანხმოების გამო იძულებული იყო სრულიად მიეტოვებია იმერეთი და იმერეთში შეეფარებია თავი. ანტონ I ცოცხალი იყო და მცხეთის კათედრას განაგებდა 1788 წლამდე. კერძოდ ბესარიონ გაბაშვილი (ბესიკი) იმერეთის სამეფო კარზე ჩანს უკვე 1778 — 1779 წლებში, როდესაც იგი სპარსეთს იგზავნება იმერეთის მეფის სოლომონ I-ის მიერ საგანგებო მინდობილობით. ამ დესპანობის შესახებ შენახულია მეტად საინტერესო ცნობა თვით ბესიკისა ავტოგრაფად, ბესიკისეულ საბა ორბელიანის ლექსიკონის ხელნაწერზე მინაწერის სახით (იხ. საქ. საისტ.-საეთნოგრ. მუზეუმის მანუსკრიპტი № 1658), სადაც ბესიკი ამბობს: მაშინ იმერეთს ვიყავ, წლით „28 წლისა“ და სოლომონ მეფის მიერ ერანს წარვიგზავნეო. ამ მინაწერზე თავის დროს მიგვითითა მგოსანმა გ. ლეონიძემ, რომლსაც გულითად მადლობას მოვახსენებთ.

¹² ის აქ იყო სამეფო მდივნად და პასუხისმგებელ წარმომადგენლად უცხოეთის სახელმწიფოებში. ამ ხანას ეკუთვნის რამოდენიმე დოკუმენტი, დაწერილი, ბესარიონ გაბაშვილის ხელით. იხ. მაგალითად საისტ.-საეთნოგრ. მუზეუმი სიგელი № 1410: საიდუმლო მოხსენება ბესარიონ გაბაშვილისა 1790 წლისა და სხვანი.

ლაც 17 თუ 25 წლისა იქნებოდა, მეტის არა¹³. მაგრამ ტრადიციული აზრი იმის შესახებ, რომ ბესიკის ტრფობის საგანი თეიმურაზ მეორის ასული ანა ბატონიშვილია, იმდენად მტკიცედ იყო მიღებული პროფ. კ. კეკელიძის კრიტიკულ შენიშვნებამდე, რომ ფიქრადაც არ მოგვსლია სათანადო მასალებისათვის კრიტიკულად თვალი გადაგვევლო.

დღეს-კი, როცა ანა ბატონიშვილის შესახები ტრადიცია საბოლოოდ უკუგდებულად უნდა ჩაითვალოს, ჩვენთვის აშკარაა, რომ ბესიკის ტრფობის საგანი „**ანა დედოფალი**“ უნდა ყოფილიყო **იმერეთის მეფის დავითის მეუღლე ანა, მათე ორბელიანის ასული**, რომელსაც ბესარიონ გაბაშვილი, ალბათ, ქართლიდანვე კარგად იცნობდა (მოვიგონოთ ბესარიონ გაბაშვილის სიახლოვე ორბელიანთა ოჯახებთან, კერძოდ დავით სარდალთან) და რომელმაც კიდევ დიდხანს იცოცხლა ბესარიონ გაბაშვილის გარდაცვალების შემდეგ¹⁴.

2.

**ხალხური სიტყვიერების ნაწარმოებია თუ არა ლექსი:
„აღსდევ გმირთ გმირო“ *.**

როგორც მკითხველს მოეხსენება, ეს ლექსი ატარებს სათაურს: „გლოვა ერეკლე მეფისა თუშთა, ფშავთა და

¹³ ეს ქალი 1810 წელს ყოფილა 45 წლისა (Brosset, Hist. de la Géorgie, t. II, livr. I, p. 644), მაშასადამე იგი დაბადებულია 1765 წელს, ხოლო 1782 წელს, როცა დავით II იმერეთის ტახტზე ავიდა, ანა დედოფალი უნდა ყოფილიყო 17-18 წლისა. ბესარიონ გაბაშვილი ამ დროს იყო 30-31 წლისა (იგი დაბადებულია 1750 თუ 1751 წ.).

¹⁴ ანა დედოფალი გარდაიცვალა 71 წლისა, 1836 წელს, რუსეთში (Hist. de la Géorgie, t. II. l. II, p. 644).

* ეს შენიშვნაც ცალკე მოხსენებად იყო წაკითხული საქ. საისტ. საეთნოგრ. საზოგადოებაში (1925 წ. 24 იანვარს, ოქმი № 207), მაგრამ უკვე დასაბეჭდად დამზადებულ ტექსტს იგივე ბედი ეწია, რაც წინა მოხსენებისას, რომელთანაც ერთად ეს მოხსენებაც წარდგენილი იყო ზემოხსენებულ რედაქციაში.

ხევისურთაგან“ და მართლაც დიდად მოგვაგონებს აღნიშ-
ნულ ქართველ მთიელთა ენისა და ზნეჩვეულების არქაიუ-
ლობას. პროფ. დავ. ჩუბინაშვილის ქრესტომატიაში (გა-
მოც. 1863 წ., გვ. 76) ეს ლექსი ავტორის მოუხსენებლა-
დაა დაბეჭდილი; ზოგიერთ ხელნაწერშიაც იგი უავტო-
როდაა მოთავსებული (მაგ. ყოფ. წ.-კ. საზოგად. ხელნა-
წერში № 6, შეად. ე. თაყაიშვილის: „Описание...“, стр.
70-75); და ამის გამო, განსაკუთრებით კი იმის გამო, რომ
ლექსში მრავლად მოიპოება ხალხური სტილის მამულავნე-
ბელი ელემენტები, ეს ლექსი მიღებული იყო ხალხურ ნა-
წარმოებად¹⁵. მაგრამ იყო ერთი გარემოება, რომელიც
იწვევდა ეჭვს ამ ლექსის ხალხურობის მიმართ; სახელ-
დობ მისი ტექნიკა: წმინდა მწიგნობრული ოთხ-ოთხ-
ტაეპიანი ხანები და ყოველი მეოთხე ტეპის წინ „და“
კავშირი¹⁶, რაც ხალხურში არასოდეს არა გვხვდება.
მიუხედავად ამისა, ვიდრე ხელთ წერილობითი საბუთი არა
გვქონდა, ძნელი იყო ტრადიციული აზრის უარყოფა და
დამტკიცება იმ აზრისა, რომ ეს ლექსი ხალხური ნაწარ-
მოები არ არის.

დღეს კი ხელთა გვაქვს, როგორც წერილობითი, ისე
ბეჭდვითი მოწმობა, სიძიანაც აშკარად ჩანს, რომ დასა-
ხლებული ლექსი ხალხური შემოქმედების ნაყოფი არ
არის და არც ერეკლე მეფის გარდაცვალების ხანას
(1798 წ.) ეკუთვნის, არამედ დაწერილია თითქმის ოცი
წლის შემდეგ ერეკლეს გარდაცვალებიდან და ეკუთვნის
ცნობილის ქართველი მწიგნობრის, „ნადვორნი სოვეტნი-
კისა და კავალერის, გოდერძი ფირალოვის“ კალამს.

¹⁵ ამ აზრს ჩვენც ვიზიარებდით და სწორედ ამიტომ იყო, რომ
ამ ლექსს ადგილი დავუთმეთ ხალხური პოეზიის ნიმუშების ჩვენს
გამოცემაში (იხ. ჩვენი ქრესტომატიები: „ჩვენი ძველი მწერლობა
და ხალხური პოეზია“ ძველი გამოცემანი, აგრეთვე „ჩვენი ხალხური
პოეზია“ ცალკე გამოცემა 1921 წ.).

¹⁶ ჩვენს გამოცემაში ეს უკანასკნელი თავისებურობა („და“
კავშირი) დაცული არ არის, როგორც საზოგადოდ მთელ ჩვენს
ქრესტომატიებშიაც.

ეს საყურადღებო ცნობა მოთავსებულია საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმის ხელნაწერში № 2562, სადაც მას ასეთი სათაური აქვს: „თუშთა, ფშავთა და ხევსურთაგან გლოვანი სანატრელისა და ღვთისადმი განსვენებულისა საქართველოს მეფის ირაკლი მეორისა, თქმული მათებრ ლექსად ნადვორნი სოვეტნიკის და კავალერის გოდერძი ფირალოვისაგან, **სანკტ-პეტერბურღს წელსა ჩუიზ**“.

ამავე სათაურს უცვლელად იმეორებს (ჩვენ მიერ ბოლოში ხაზგასმული სიტყვების გამოკლებით) მეორე ხელნაწერიც იმავე მუზეუმისა № 1280 (იხ. უკანასკნელი გვერდი).

ამას გარდა არსებობს იმავე გოდერძი ფირალოვის მიერ შედგენილი და გამოცემული 1821 წელს წიგნი „**საზოგადო მდივნობაი**“ (ს.-პეტერბურღს, სტამბა იოანისიანისა), რომელშიაც ეს ლექსი მოთავსებულია მე-149-ე გვერდზე, ავტორის ჩვენებით¹⁷.

ამგვარად, საბოლოოდ უნდა უარყოფილ იქნეს, როგორც ხალხურობა ამ ლექსისა, ისე იმ მკვლევართა აზრი, რომელნიც ამ ლექსს სოლომონ ლეონიძეს მიაწერენ¹⁸.

¹⁷ ტფილისის წიგნთსაცავებში მოიპოება ეს საინტერესო წიგნი გოდერძი ფირალოვისა, მაგრამ მისი ცალკების უმეტეს ნაწილში სწორედ ეს ფურცელი (გვ. 149-150) ამოხეულია. ჩვენ ვიცნობთ ერთადერთს სრულ ცალს (ყოფ. წ.-კ. საზოგ. წიგნთსაცავისას) რომელზედაც თავის დროს დავ. კარიჭაშვილმა მიგვითითა.

¹⁸ მაგალ. ალ. ხახანაშვილი. იხ. მისი Очерки по ист. груз. словесности, вып. III, стр. 345 — примечание.

„ჯაყოს ხიზნები“ *)

მე ამ უამად არ მინდა შევეხო მთლიანად ჯავახიშვილის მწერლობას, მის ნიჭს და ერისადმი სამსახურს. ამას ჩემზე უფრო ნიჭიერი და გამოცდილი შემფასებელი გამოუჩნდება თავის დროზე. მე მხოლოდ გაკვრით მინდა აღვნიშნო, რომ ძლიერია ჯავახიშვილი ბევრ თავის მოთხრობებში. მაგრამ გული ბოლმით გევსება, როდესაც ჯავახიშვილმა შექმნა ჯერ „კვაჭი კვაჭანტირაძე“, თხზულება მეტად უნიჭო და შემდეგ „ჯაყოს ხიზნები“ — ქართველი ინტელიგენციის პამფლეტი, უთუოდ ნიჭიერად დაწერილი, მაგრამ ისეთივე მახინჯი, როგორც თვით „ჯაყოს“ სხეული.

ვაპატიოთ უწინდელ მიხეილ ჯავახიშვილს ეს ერთი ცოდვა — „კვაჭი კვაჭანტირაძე“. მხოლოდ მალონებს, მწყინს, რომ ასეთი სუსტი. ნაწარმოები მის კალამს ეკუთვნის.

სულ სხვაა „ჯაყოს ხიზნები“. ეს რომანი ჩემში იწვევს უაღრეს აღელვებას, აღშფოთებას.

მე კრიტიკისა ნაკლებად მესმის, პირველად მოვკიდე ხელი ამ დარგში კალამს, მაგრამ იმდენი მაინც გამეგება, რომ ჩემი სუბიექტიური აზრი გამოვსთქვა და სათანადო შეფასება მივცე ამ ნაწარმოებს.

*) რედაქცია არ იზიარებს ავტორის ზოგიერთ დებულებებს და წერილს ბეჭდავს სადისკუსიო წესით.

რედ.

რას წარმოადგენს „ჯაყოს ხიზნები“? რა საგანს ეტრფიალება ჯავახიშვილი „ჯაყოს ხიზნებში“, რას სწერს, ან რა მიზნით, რისთვის, ან ვისთვის.

თუ ავტორს სურს ამ რომანში გამოიყვანოს ძველი და ახალი, შეაჯახოს ეს ორი მოვლენა ერთი მეორეს და უპირატესობა მისცეს ახალს, ეს დასაძრახისი არ არის, პირიქით, ასეც უნდა იყოს. მაგრამ არის ეს მართლა გატარებული „ჯაყოს ხიზნებში“, აქვს მართლა ამას ადგილი?

ა რ ა. არა აქვს.

ვინ არის თეიმურაზ ზევითაღი?

თუ თეიმურაზი ძველი თავადის ტიპია და მისი სახით ავტორს სურს საქართველოს ყოფილი ძლიერი წოდება-თავადაზნაურობა, დააჩოქოს ახალი ძალის — გლეხობის წინაშე, დამპალი, ცომივით ლბილ ხელიანი, ტან დაღეული თავადის ტიპი შეაჯახოს ახალგაზრდა, სიცოცხლით სავსე, მომავლის ბურჯს-გლეხის შვილს; თავადის დაჭლეჭებული, სენიანი, გაციებული, ადამიანობას მოკლებული გული დააჯახოს განიერ, ძაღოვან, სიცოცხლით სავსე გლეხის შვილს; ერთის სიტყვით, თუ ავტორს სურს სიგონჯეზნეობრივი და ფიზიკური ძველი, გარდამავალი თავადაზნაურობისა დაუპირდაპიროს სილამაზეს, რომლის მატარებელი, ცხადია, უნდა იყოს გლეხური ახალთაობა — ეს ამოცანა ავტორმა ვერ შეასრულა, ვერ შესძლო და მისმა ნაწარმოებმა მიიღო ისეთი მიმართულება, რომელიც სინამდვილეს არ შეესაბამება.

მესმის თავადი, რომელიც არას აკეთებს, შრომის უნარს მოკლებულია, სხვისი ოფლით იკვებება, სხეული ფაფუკად და ნაზად აქვს შენახული, მთელი მისი ზრუნვა ხორციელ არსებაზეა მიმართული და იმ დროს, როდესაც მისი სხეული განცხრომაშია — მისი ტვინი, გონება აზრს და კულტურას დაშორებულია; მუცელს და ფიზიკურ განცხრომას გადაყოლილი, იგი სულიერ სიმახინჯეს წარმოა-

დგენს; სმა-ჭამაში, ქეიფში და გარყვნილებაში გადავარდნილს, არ ესმის თუ რა ხდება ქვეყანაზე, რა გეზით მიდის ცხოვრება, მისთვის არ არსებობს არც გაზეთი, არც წიგნი და არც რაიმე ამის მზგავსი. ამავე დროს ცხოვრების მიმდინარეობა თავისას შვრება, მუქთა-ხორა თავადები, განცხრომის ოხშირიოლში გახვეული ვერ ხედავენ, თუ რა ტემპით მიაბიჯებს წინ ცხოვრება და რა სისწრაფით სრულდება ძველი წინასწარმეტყველება — „წინანანი უკან და უკანანი წინ“. და ოდესღაც ღვთის სწორი თეიმურაზი, ე. ი. თავადაზნაურობა დღეს ახალი ძალის წინაშე ხდება ნაკაცარი.

რაიმე მსგავსი ამისა მოიპოვება ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნებში“? არა.

არ არის დაპირდაპირებული ორი ბანაკი თავადაზნაურობა და ქართველი გლეხოზა. თეიმურაზი არ არის თავადის ტიპი და ჯაყო თავისი ამქრებით არაფერით არ წააგავს საქართველოს სოციალურ ძალას, ახალ სიცოცხლის წყაროს. სად არის აქ სიგონჯის და სილამაზის დაპირისპირება?

თუ გნებავთ ავიღოთ ფიზიკური გარეგნული სილამაზე. რაც გინდა სთქვით ქართველ თავადაზნაურობაზე, მაგრამ მას ვერ წაართმევთ ხორციელ სილამაზეს, თვალადობას, ტანადობას, ყოველივე მას, რაც წარსულმა უხვად უანდერძა ამ წოდებას. და ასე, გასინჯეთ, ქართველ თავადს რომელსაც ძველი რაინდობა და ვაჟკაცობა ძვალსა და რბილიში გამჯდარი აქვს, ქათმის სისხლის ეშინია, იარაღის დანახვაზე პარაქსიზმი ემართება. ხელები ისე აქვს თურმე „დაცომებული“, უძვლო; ძარღვები მოშლილი და მოდუნებული, რომ ხანჯლის აღება არ შეუძლია. ეს არის პირუთვნელი შეფასება, დახასიათება.

ჯავახიშვილს შეეძლო გამოეყვანა ნამდვილი ტიპი თავადისა, ტლანქი, თუ გნებავთ, მხეცური ინსტინქტებით მოცული, ფიზიკურად მძლავრი, მაგრამ ახალ ძალასთან შედარებით უმწეო დამარცხებული. ეს ხომ ცხოვრების სინამდვილეა.

და თუ თეიმურაზი ქართველი თავადის ტიპია, რომელიც ბრძოლის ველს, მომავალს, სხვას უთმობს, ეს სხვა, ახალი ძალა, ახალი ნამდვილი სილამაზე ვინ უნდა იყოს? ცხადია, ქართველი გლეხი, ჭურჭელი და საუნჯე ამ სილამაზისა, ძლევა მოსილობისა. ნაცვლად ამისა ვინ გამოყავს ავტორს? ბანჯღვლიანი, უშნო, ცხენის კბილებიანი, დეგენერატი, მაჯლაჯუნა ჯაყო, თავიდან ბოლომდე მხეცი, მხეცი ხორციტ, მხეცი სულით, ნადირი მთელი თავისი შეგნებით. და განა ქართველი გლეხი ასეთია, განა ქართველი გლეხი, რომლის სულიერი და ხორციელი სილამაზე უდაოდ ცნობილია, ბანჯღვლიანმა, დეგენერატულმა ჯაყოს ტიპმა უნდა შთანთქმას?..

მაშ ასე, თეიმურაზი არ არის ტიპი თავად-აზნაურობისა, ისე როგორც ჯაყო, ტრინკა და სხვები არ შეადგენენ ქართველი ერის ახალ ძალას — მშრომელ გლეხობას.

მაშ ვინ არის თეიმურაზი, საზოგადოების რომელი კლასის, ან წრის ტიპია?

შესაძლებელია თეიმურაზის სახით ჯავახიშვილი ახასიათებს ქართველ ინტელიგენციას. ესეც შეიძლება ვიფიქროთ და საფუძვლიანადაც.

მიაქციეთ ყურადღება თეიმურაზის დახასიათებას და თუ იგი ინტელიგენციის დამახასიათებელი ტიპია, უფრო დიდი პამფლეტი ქართველ ინტელიგენტზე წარმოუდგენელია. ყოველ მცირე შტრიხსაც კი საერთო დახასიათებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს. გახსნით თუ არა „ჯაყოს ხიზნებს“ პირველი, რაც გეცემათ თვალში, თეიმურაზის დაბმული, ჩლუნგი ენა. ნამდვილი მწერალი უაზროდ არა სწერს, ყველა მის სიტყვებს, დახასიათებას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს. და ამიტომ შეგნებულად გამოყავს ავტორს ენა-დაბმულად ქართველი ინტელიგენტი, საზოგადო მოღვაწე. აქ აზრათ აქვს ავტორს დაამციროს ინტელიგენტის პიროვნება და ამას სჩადის ჯავახიშვილი შეგნებულად.

ყველაფერს წაართმევთ ქართველ ინტელიგენტს, მო-
ღვაწეს, მხოლოდ ლაპარაკის ნიჭს, ენა მახვილობას ვერ
დაუკარგავთ. მაგრამ ეს ისეთი მცირემნიშვნელოვანი ფაქ-
ტია, რომელზედაც არ ღირს დიდხანს შეჩერება.

არსებობს მეორე დახასიათება, უფრო მკაცრი, გაცი-
ლებით უფრო ამაღელვებელი ეს გახლავთ რომანში მრავ-
ალჯერ ხ ა ზ გ ა ს მ ი თ გატარებული სიტყვა „ნ ა კ ა-
ც ა რ ი“. რას ნიშნავს სიტყვა „ნ ა კ ა ც ა რ ი“. ამაზე
უფრო დამამცირებელ თერმინს მწერალი ვერ იხ-
მარს, თუ მას სურს გამოხატოს უსაზღვრო სიძულვილი
პიროვნებისადმი. და სწორედ ასე მოიქცა მიხეილ ჯავახი-
შვილი... თეიმურაზ ხევისთავი თუმცა ჩამომავლობით თავ-
დადია, მაგრამ იგი ტიპიური ინტელიგენტია. მას თავადობა
დავიწყებული აქვს, არ აინტერესებს. რამდენი რა გააჩნია,
რას სჩადის მოურავი, რას უშვრებიან გლეხები მის მა-
მულს, სად მიდის და იკარგება მისი განძეულობა, სახნავი,
სათესი, ვენახები და მშვენიერი ტყე. მას მოურავთან ლა-
პარაკის დროს გლეხების მხარე უჭირავს და როდესაც
გლეხებს შეხვდება, სავსებით აკმაყოფილებს მათ თხოვნას.
ეს ხომ ძველი თავადის თვისებები არ არის.

ასეთია გლეხებთან თეიმურაზი ძლიერი ხევისთავთა
უკანასკნელი ჩამომავალი, ტიპი ამ მხრივ, უფრო დადები-
თი, ვიდრე უარყოფითი. თუ თეიმურაზ ხევისთავს არ აინ-
ტერესებს არც სოფლის მამულები, არც შემოსავალი, არც
მამაპაპეული განძეულობა, მაშ რა შეადგენს მის ცხოვრე-
ბის ინტერესს. მუქთა მჭამელთა შორის არის გაბანდული
თუ მის ცხოვრებას რაიმე ნიშანწყალი ეტყობა. ნ ა კ ა-
ც ა რ ი თეიმურაზი თურმე, ნუ იტყვით, აღამებს და ათე-
ნებს წიგნებზე, ცხვირი მუდამ გახეთქებში უყვია, სწერს
მ ე თ ა უ რ ე ბ ს. მშვენივრად იცის რა ხდება კულტუ-
რულ კაცობრიობაში პოლიტიკურად და ეკონომიურად,
ყველაფერში ღრმად არის ჩახედული, კრიტიკას უწევს
ლოიდ-ჯორჯს, კლემანსოს, გონების ქსელი გაბმული აქვს
ევროპიდან ამერიკაში, ამერიკიდან აზია-აფრიკაში, ზან-

ზიბარიც არ ავიწყდება და ამავე დროს არ აკლდება არც ერთ საზოგადო კრებას, არც ერთ მნიშვნელოვან სხდომას, კითხულობს მოხსენებებს, ერთის სიტყვით განუწყვეტელ საზოგადო შრომაში იწვის და დნება გულწრფელად.

მოატანა რევოლუციის ხანამ, მისი სუსხი მთელ რუსეთს მოედო.

როგორ შეხვდა ამ მოვლენას თეიმურაზი. როგორც მტრულად განწყობილი, უჯიშო პირუტყვი, თუ როგორც ჯიშინი ინტელიგენტი მოღვაწე.

ცხადია, ამ დროს თეიმურაზს აღარ ახსოვს მისი ჩამოშვება, ხევისთაობა, სიმდიდრე, მან ყოველივე ეს დაივიწყა და წითელი ბაირაღით ხელში წარუძღვა რევოლუციის მეზობლად.

და ასეთ კაცს ჯავახიშვილი უწოდებს „ნაკაცარს“. ვისთვის, ან რისთვის დასჭირდა ჯავახიშვილს, ასეთი ულმობელი სისასტიკე, უსამართლო განაჩენი?! თეიმურაზი ხომ ქართველი ინტელიგენტის, საზოგადო მოღვაწის გამოსახული ტიპია და როდესაც ავტორი - მას უწოდებს „ნაკაცარს“, ცხადია, ამ მშვენიერი თერმინით არის მონათლული და დახასიათებული მთელი ქართველი ინტელიგენცია, საზოგადო მოღვაწეთა ოჯახი. და მე ვეკითხები მიხეილ ჯავახიშვილს, ამ ინტელიგენციის ერთ წევრთაგანს: მართლა ქართველი მოღვაწე-ინტელიგენტი არარაობას წარმოადგენდა? მართლა ენა დაბმული, დეფექტიანი, ცხოვრების წინსვლის დუხჭირი იყო იგი და არის? მართლა, ყოფილი საზოგადო მოღვაწის ბედია, რომ თავის თავი ვიღაც მეჩაღრჩეს ჭუჭყიან სახლში მოსამსახურედ და მეუღლე მისი კი გარყვნილ ხასად გაყვეს ამ ბანჯგვლიან მაიმუნს და ისიც ყოფილი მოღვაწის თანხმობით? მართლა, ჩვენი მოღვაწე-ინტელიგენტები ისე ჩამორჩენ ცხოვრებას რომ ვიღაც ყრუ ნაღვდეღაარი ივანეს შესაბრალო და სამადლო ხდებიან? მართლა, ჩვენი ყოფილი და არსებული ინტელიგენტი-მოღვაწე ღირსია „ნაკაცარის“ სახელწოდებისა?!

მერე ვინ არის დაპირისპირებული ასეთ ნაკაც-
ცარს: არა ამომავალი, საღი, სიცოცხლით სავსე, გონიე-
რი, მშრომელი, ლამაზი ქართველი მიწის შვილი, არამედ
ვიღაც ხიზანი, ხორციტ ბინძური, სულით მდაბალი, დეგე-
ნერატი, მევახშე, ქურდი, გლეხების მტერი ჯაყო ჯივა-
შვილი, რომელშიაც ავტორი ხედავს სიცოცხლის ძალას.
ნაცვლად თეიმურაზის, ე. ი. ქართველ მოღვაწე-ინტელი-
გენტთა მიმქრალ სიცოცხლისა.

მოქალაქე მიხეილ ჯავახიშვილო! როდესაც „ჯაყოს
ხიზნებს“ სწერდით. ერთხელ მაინც არ გაგიელვათ თავში,
რომ თავიდანვე რევოლუციის მედროშე ქართველი ინ-
ტელიგენცია იყო, განუჩევილად წოდებისა და კლასისა?
ერთხელ მაინც არ გაგახსენდათ, რომ ქართველი ინტელი-
გენციის თითქმის ორმოცდა ათმა პროცენტმა გაისეირნა
„მორეულ ციმბირში; მეფის მიპატიუებით და მრავალმა
ქართველმა მოღვაწემ დააღია თავისი ჯანი საპყრობი-
ლებში და მალაროებში? დაგავიწყდათ, რომ ყოველივე
ეს ხდება მშრომელი მასის საბედნიეროდ?

იქნება ჯავახიშვილი ყოველივე ზემოდ თქმულს და
აღნიშნულს ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა და „ჯაყოს ხი-
ზნებში“ მას სურს სქესობრივი პრობლემის გადაჭრა?

არც ამ საკითხს მსურს გავექცე და გვერდი აუხვიო.
თუ ჯავახიშვილი თავის რომანში ამ საკითხის გამორკვე-
ვას ლამობს, მისი მდგომარეობა ყოვლად უნუგეშოა.

ვსთქვათ, თეიმურაზის სხეული მოდუნებულია, უსი-
ცოცხლო, ღონე და ქანც მიღებული, რომლის ძარღვებში
სისხლის მაგივრად „გაზეთების“ ნაფლეთებია ჩატენილი.
რომლის გული გაზეთის ქაღალდივით დაჭმუჭნული და
გამჩვარებულია და ამავე დროს მის გვერდით სიცოცხლით
სავსე, სქესობრივად მძლავრი, აღელვებული, სისხლ ადუ-
ლებული მეუღლე მისი მარგო, რომელსაც ვერ აკმაყოფი-
ლებს ქანც მიღებული, უძროვოდ მობერებული თეიმურა-
ზი. ვეთანხმები მიხეილ ჯავახიშვილს, რომ ხორციელად
მშიერ მარგოს სწყურია სქესობრივი დაკმაყოფილება. მა-
გრამ იმ სახით, იმ გზით, იმ საშუალებით, როგორც ეს ჯა-

ყოს მოქანდაკეს აქვს აღწერილი? სქესობრივ ლტოლვას, სქესობრივ კავშირს თან სდევს პირუტყვული ჟინის დაკმაყოფილებასთან ერთად ერთგვარი სილაშქრე, ურომლისოდაც სქესობრივი კავშირი წარმოუდგენელია, და თუ ამ კავშირს სილაშქრე, ტრფობა გამოაკელით, უკვე იბადება ანორმალური, პათოლოგიური, უმსგავსო სფერო, სადაც თავისუფალ კავშირს ადგილი აღარა აქვს. სილაშქრის ადგილს იკავებს მხეცი, მხეცური გრძნობა.

როგორ შეიძლება წარმოიდგინოთ და შეურიგდეთ იმ აზრს, რომ „ყბაჩამ დაიგვიანა“ და „ჯაყოს ხიზნების“ ავტორი ერთი და იგივე პიროვნებაა. მწერლის ფანტაზია დიდია მაგრამ მის ფანტაზიას ნიადაგი უნდა ჰქონდეს, სინამდვილეს უნდა ემსახურებოდეს. ასეთ სინამდვილეს უკუნეთით დაშორებულია მიხეილ ჯავახიშვილი „ჯაყოს ხიზნებში“.

წარმოიდგინეთ ლაშაზი, ფაჩიზი, სუფთა, განათლებული მარგო და მისი გვერდით მაჯლაჯუნა ორანგუტანი, ბანჯგვლიანი, ახმაზი, ცხენის კბილებიანი, ლამბაქის ყურებიანი, გადმობრუნებული ჯამების მსგავსი ლოყებით, წვერის ნაცვლად ღორის ჯაგრით შემკული, მხეცი.

და ასეთმა ხორციელმა სილაშქრემ წარიტაცა კულტურული მარგო, ასეთ ბინძურ მხეცში ჰპოვა სქესობრივი ჟინის დაკმაყოფილება... და განა ეს შესაძლებელია; განა ეს ნორმალური. წარმოსადგენია?

მე მესმის, ეს კავშირი დაწყებულ იყო ბუხებრივად, ნორმალურად, მაგრამ გაიხსენეთ ურემი მიყრუებულ ჭალაში და ის მხეცური ძალდატანება, რომელსაც ჰქონდა ადგილი ერთხელ, ორჯელ და სამჯერ. რაც უნდა პირუტყვი იყოს ქალი, ყოვლად წარმოუდგენელია, რომ ასეთ შეურაცყოფის შემდეგ, მას მამაკაცისადმი უაღრესი სიძულვილი არ აღედრას და თუ ეს დასაშვებია, ალბად თეიმურაზის ცოლი მარგო უნდა იყოს გარყვნილი, სქესობრივად ავადმყოფი არსება და თუ ასეა, რა საჭიროა ასეთი ტიპების ჩამოქანდაკება?

ცხადია, თვით ჯავახიშვილს, აკმაყოფილებს ასეთი სტიქია და ამის დამამტკიცებელია იგივე ჭალა, სადაც ჯა-

ყო სჩადის სიბინძურეს. უკანასკნელმა სამჯერ დაიკმაყოფილა თავისი მხეცური ინსტიქტი და როდესაც კითხულობთ ამ ამბავს, აშკარად გრძნობთ, რომ ავტორი განიცდის ისეთივე სიამოვნებას, როგორსაც განიცდიდა ჯაყო.

ასე აქვს წარმოდგენილი ჯავახიშვილს ქართველი მოღვაწის ცოლი და ქართველი ინტელიგენტი. და ასეც დამარხა ქართველი ინტელიგენცია მიხეილ ჯავახიშვილმა.

„მაშ, მაშა. ასე ვიცის ჯაყომ“.

ესე იგი მიხეილ ჯავახიშვილმა.

ეთნოგრაფიული
მასალები

გ უ რ ი ა.

(ეთნოგრაფიული აღწერა).

ექვს ათეულ წელს დავუახლოვდი. სიჭაბუკის ხალისი გაჰქრა, „სიბერემ კისერში ჩამქრა, ჩამიკაკუნა“, მაგრამ ერთ დროს ხომ მეც პატარა ვიყავ და პატარაობის დროინდელ შთაბეჭდილებებიდან თავისუფალი არ ვარ და არც მინდა ვიყო. ვიცი, მჯერა, რომ ცელქი, ანცი სიყმაწვილის ნანატრი წუთი არასოდეს არ გამეორდება, მაგრამ სიყრმის ხანას მაინც ვეტრფი, ველოლიავეები: განვლილი და დახარჯული ნანატრი წუთების მოგონება გულს ესაღმუნება, ახალგაზდობას, ახალ-თაობას მაყვარებს. მიყვარს ცხოვრების უმანკო ყვავილები. მტრედით მოღუღუნე ყმაწვილების დანახვა უკვდავ ვიქტორ ჰიუგოს ლექსს მომაგონებს, რომლის შინაარსი ასეთია: „ცა ბნელი, პირქუში, უმთვარო, უვარსკვლავო, მინდორ-ველი გადახრუკული, უბალახო და უყვავილო, ხე უფოთლო და უნაყოფო — ოჯახი უშვილო“.

უშვილო ოჯახი დიახაც, რომ უბედურია, გამხმარი, უნაყოფო ხეა, გადასული, ამოწყვეტილი, უსიცოცხლო, ულაზათო და უხალისოა ისე, ვით უმთვარო ღამე.

ბედნიერი იყო მამაჩემის ოჯახი: დედა-ჩემს ორი აკვანი ყავდა მოსავლელი, „თავმონაწიერი“ შვილებით, არამც თუ წუხდა, არამედ კიდევ ამაყობდა. ახლის გაჩენა ოჯახს არ აშინებდა, პირიქით „ახლად შეძენილს“ ოჯახში ახალი სიამოვნება შემოჰქონდა... მამა-ჩემი მკაცრი იყო, შვილებს სპარტანულად გვზრდიდა, მაგრამ თავის დროზე, დროს შესაფერი სიამოვნება, გართობა და ალერსი არ გვაკლდა.

მე დავიბადე 1872 წელს. ექვსი წლისას კარგი მახსოვ-
რობა მქონდა, მაგრამ ჩემს მოგონებათა წერას მე ვიწყებ
1880 წლიდან, ჩემი რვა წლის ასაკიდან, მაგრამ ნურავინ
ნუ იფიქრებს, რომ მე თითქოს ვწერდე ჩემს პირად ცხოვ-
რებას, პირად განცდას, პირად თავგადასავალს, ნაწილი,
მართალია, პირადი შთაბეჭდილების მოგონებაა, მაგრამ
უმეტესი ნაწილი კი შეკრებილი, მომსწრე პირთა მიერ
გადმოცემული. ზოგ ადგილას პირად შთაბეჭდილებას ვაქ-
სოვ მხოლოდ იმისათვის, რომ წიგნი დარჩეს მეტი გასაგე-
ბი, ხალისით წასაკითხი და არა მშრალი — მასალა კი,
ვიმეორებ, ყველა უტყუარია. მოგონებათა წერას ვიწყებ
კალენდარული წესით.

I. საშობაო სამზადისი და შობა.

ნოეიერი, პოხიერი, ანუ როგორც გურიაში იტყვიან
მსუყე შობის გრძელი ხსნილი გათავდა. 14 გიორგობის-
თვეს, ალების ღამეს, სრული ორმოცი დღით გამოვეთხო-
ვეთ წიწიას და ჭაჭუას (ხორცს და ყველს). თვით ალების
ღამეს ხორცეულს ისე მაგრათ მივაძეხით, თითქოს აქლემის
მოდგმისანი ვყოფილიყავით და შეგვძლებოდა 40 დღის
საგზალი შემოგვენახა. მარხვის პირველ დღეს წინდამით
ნახმარი ჭურჭლეულობა ოჯახის დიასახლისებმა დამდულ-
რეს. ჯამ-ჭურჭელთან ერთად გადაუფხეკელი და მდუ-
ღარე გადურებელი არ დატოვეს არც სუფრა. ეს იყო
ერთგვარი დეზინფექცია, ხსნილის ჭუჭყისაგან განწმენდა;
დიდებს ასე სწამდათ და პატარაებსაც შთაგვაგონეს, რომ
სახსნილო თუ რამეს წაეკარებოდა, წავწყდებოდით. ჯო-
ჯოხეთისა და რქიან-კუდიან ეშმაკების კი დიდი შიში
და რიდი გვქონდა. მარხვის გატეხას კი შეეძლო ეშმაკის
კერძი გავეხადეთ.

მართალია, ეს მარხვა ისე მკაცრი არ იყო, როგორც დი-
დი მარხვა, რადგან გარდა ოთხშაბათ-პარასკევისა თევზის
ჭამა არავის ეკრძალებოდა, მაგრამ იმ დროს თევზი უფრო
ძვირი საშოვარი გახლდათ, ვიდრე ხორცეული. ქათამი,
ყველი და კვერცხი თითქმის ყველა ოჯახში მოიპოვებოდა,

თევზი კი თუ გინდ უბრალო ტარანი, გინდ ქაფშია, უნდა გეყიდა, ფული უნდოდა და ეს ფული კი ძნელი საშოვარი გახლდათ. მთელი 40 დღე სხვადასხვანაირად შეკმაზული და სხვადასხვა სახელწოდების ლობიო ეცვლებოდა ერთიმეორეს. ამოლესილი ლობიო, კირკვალი ლობიო, შეზელილი ლობიო, ურწყულ მოსხმული ლობიო, ლობიო ნიგოზით, ლობიო ყარაოთი, ლობიო ძალით, ლობიო ტყემლის ტყლაპით, ლობიო სირსვალი, ქონა ლობიო, მამაკალია ლობიო, პარკათ შენახული ლობიო, სულ ლობიო და ლობიო... იშვიათათ კეჟერა მხალი და თუ მის ხვიტს მოხარშულსა და მარილ მოყირილს ინჯრამდე გვაჭმევდენ, სამაგიეროთ წყალსა და ფიჩხს გვაზიდვინებდნენ. პირის ჩასატკობათ გახლდათ შემწვარი ან მოხარშული ხაპი (გოგრა-კვახი), რომელიც ძლიერ ხშირად ვახშმის მაგიერობასაც სწევდა. საუზმეთ ხაპს აბა რომელი ცეილონის ჩაი აჯობებდა, თუ გინდ ეგ ჩაი ფუნთრუშა ბულკთან მოერთმიათ. ზოგჯერ ჯანჯუხასა (ჩუჩხელა) და ტკბილის კვერსაც ჩავაკნასუნებდით, მაგრამ ამას დამსახურება უნდოდა, — კარგი ყოფა-ქცევა ან ცოტა „მოფუღურება“ — მცირე ავადმყოფობა.

მარხვის დაწყების პირველ დღეებში ჯერ კიდევ იყო მაღლარი ყურძენი ისეთ ხეებზე დარჩენილი, რომელზედაც გიდლის გატანა არ ღირდა, ესე იგი სულ რაღაც ოციოდე მტევანი ება და მეტი არა. ბევრი იყო აგრეთვე ზღმარტლი, საზამთრო ვაშლი, ხეჭეჭური მსხალი, პანტა და კვიჭიჭა. ბავშვებიც ყველა ამაებს მუსრს ვავლებდით, კიდევ ვძლებოდით და საზამთროთაც ვიმარაგებდით. იმ დროინდელი პანტა (მაჟალო) მშვენივრად ინახებოდა, ბევრჯერ თოვლის ალების შემდეგაც ხის ქვეშ ახლათ მოწყვეტილივით ცოცხალი აგვიკრეფია. პირველი რთვლის შემდეგ ხურმასაც არ ვწუნობდით, კიდევ ვძლებოდით და მსხმოიარე ნაყოფით დახუნძულ ტოტებს ვამტრევდით, სამზადი სახლის სხვენზე ვინახავდით.

ხეზე გასვლა, მის კატარში (კენწეროში) მოქცევა ექვსი წლის გოგოსა თუ ბიჭს ყველას ეხერხებოდა. ერთი მარცვალი ყურძნის ან ერთი ვაშლის გულისთვის მაღალი შო-

ტიალი ხის კენწეროში ბევრჯერ შემიჭოპნია. ხის წვერში გოგოებიც მარდათ შესრიალდებოდნენ, ოღონდ კი ხელთ ეგდოთ დედოფალას კაბის დასამშვენებლათ ვენახის წითელი ბაბილო (ვაზის ფოთოლი).

არ იფიქროთ, რომ ჩვენ, ყმაწვილები, საოჯახო საქმეს არას ვაკეთებდით. სულაც არა. არავინ არ გვანებივრებდა. პირიქით ჩვენი შესაფერი საქმე ჩვენც უნდა გაგვეკეთებინა: შემოდგომის სუსხიან დილაზე საბალახოზე ბატები უნდა გაგვერეკა, მისთვის თვალყური გვედევნებინა, ხურმა უნდა ჩამოგვეყარა (ბატებისა და ღორებისათვის), გაშობილაში ძროხები გაგვედენა, რაყაში ფიჩხი უნდა „მოგვეხიკა“, წყალი გვეზიდა, ეზოში ჩამოცვენილი ფოთლები-სათვის ერთ ადგილას თავი მოგვეყარა და სხვა მრავალი „სამოცვეთო“ და „საციქციქო“ საქმე, რაც დიდის დაცდენად არ ღირდა, ჩვენ უნდა გაგვეკეთებინა. ოჯახის ყველა წევრი შრომობდა და ჩვენც გვაიძულებდნენ მათთვის მიგვებაძა.

დიდრონები კი ამ დროს ერთ „გაწამაწიაში“ გახლდათ. მთა კაი ხანია დათოვა და გვამცნო: „ზეიდან რომ გადმოვდებოდდი, გადმოგიძახებდი, რეტუმ არ იცოდდი, რომ გესტუმრებოდი“, — ჩიფჩიფით იტყოდა თოვლის შესახებ ბებია-ჩემი. თოვლი მოვიდა. მას ყველა ბეჯითი მეოჯახე მზად უნდა დახვედროდა. მამაკაცები შეშას და ჩალას ეზოში იმარაგებდნენ, საქონლის დასაბამ ბინას გვიმრით ან ღომის ჩალით „ბუდნავდნენ“, შიგნით, საქონლის „კონახში“ საქონლისათვის ბოგას აგებდნენ, პირის ბაგას აკეთებდნენ.

ძმებმა გარიგება, გაყოფა, და ცალკე ოჯახათ გასვლა უფრო ხშირად ამ დროზე იცოდნენ, ამიტომ ძლიერ ხშირი იყო ნადი და ნადგომობის ერთი ადგილიდან მეორე ადგილას გადადგმა. რაკი ისლი ახალ აღებული იყო, ამიტომ ახალი შენობის დახურვა ან ძველი სახურავის გამოცვლაც ამ დროის შესაფერი საქმე იყო. ერთი სიტყვით შემოდგომის „თითის სიგრძე“ დღეს ყველა გაფაციცებით, იალონიდან მოკიდებული „თვალთ დანახვამდე“ შრო-

მოხდა, ზოგი კი მოვარიან ღამეშიაც არ ისვენებდა. შრო-
მა-გარჯილობაში კაცებს, არც ქალები ჩამორჩებოდნენ.

ახლანდელი ქალების რა მოგახსენოთ და ჩემი სიყრ-
მის დროინდელ ქალებს კი აუარება საქმე ჰქონდათ და
დიდი ბეჯითებიც გახლდათ. მამაკაცი ბევრჯერ უმაღლ-
ურია, ოჯახის ბურჯი მე ვარო გაიძახის, დედაკაცის გა-
მუდმებულ შრომას კი არ აფასებს. მეოჯახე მამაკაცი თა-
ვისუფალ დროს დასასვენებლად ან დროს გასატარებლათ
წშირად პოულობს. მეოჯახე დედაკაცი კი ვერასოდეს ვერ
ისვენებს. ქორწილი, ნათვლა, დღეობა და სხვა ამგვარი
მამაკაცისათვის ლხინი, ქეიფი და დროს ტარებაა, დედა-
კაცისათვის კი დაუსრულებელი ტანჯვა და შრომა. ის ყო-
ველ დროს და ყოველ ჟამს ცეცხლთან ფუსფუსებს, მუ-
დამ საქმობს. ძველი დროის დედაკაცი მაინც არ წუწუ-
ნებდა, არავის არას აყვედრიდა, როცა მისი მეუღლე მზა
სუფრაზე სტუმრებთან ერთად შეზარხოშებული მრავალ-
ჟამიერს გაიძახოდა, ის ამ დროს „წამოსამატს“ ამზადებ-
და, წვადს წვავდა, ხაჭაპურს აცხობდა, ან ცხელ ღომს ამ-
ზადებდა, თავის ხვედრის სრულიად კმაყოფილი, სახე
გაბრწყინებული თავის მიჩენილ საქმეს პირნათლათ ასრუ-
ლებდა.

დედაკაცის საქმე ოჯახში ყოველთვის დაუღეველი,
დაუსრულებელი იყო, მაგრამ შემოდგომაზე „შობის მი-
წურულში“ ეგ საქმე-გარჯილობა ოთხმაგი გახლდათ.
ყოველდღიური, ჩვეულებრივი საოჯახო საქმის გარდა ამ
დროს მას სხვა ბევრი საქმეც უჩნდებოდა. კაი დღეები მო-
მავალია, საშობ-საკალანდოთ ოჯახის წევრებს დამოსვა
სჭირიათ, დედაკაცს უნდა მოექსოვა შინაური შალი-სა-
ჩოხე და „საკვარტუე“. მასვე უნდა მოექსოვა საპერანგე
ხამი, ყველა ესენი თავისივე ხელითვე უნდა შეეკერა,
ზინგერის საკერავის მანქანის მაგიერობა მის ხელს უნდა
გაეწია. დედაკაცებიც დახელოვნებულნი იყვნენ და გვი-
რისტიით ისეთი მკვიდრი და ლაზათიანი ნაკერი გამოყავ-
დათ, რომელიც ზოგიერთა „მოდისტკის“ ნახელავსაც
გააწბილებდა.

კაცებმა თუ იცოდენ ნადი და ერთი მეორის მიხმარება, ასეთივე ნადი ქალებმაც იცოდენ, მაგრამ არა დღისით, არამედ ღამით. შემოდგომის გრძელ ღამეში ქალების ნადი ხშირი იყო. ოჯახურ საქმეს მორჩენილი ქალი, შინ ვახშამს სჭამდა და მერე მეზობელ ქალს ეშველებოდა. ქალთა ნადის საქმე გახლდათ: მატყლის დაკეკა, დაჩეჩა, მისი „შესტვა“, მოტოლვა და მოძახვა; ბამბის დაჩიხრიხება, მისი ძაფათ ქცევა, ლერწამის გარჩევა საძაფეთ, „ბურღლის“ (ბუმბული) დაკეკა და სხვა მრავალი. ქმრიან ქალებზე მეტი ნადში გასათხოვარი ქალიშვილები ერივნენ, გამოცდილისა და დაოსტატებული ქალების ხელმძღვანელობით საოჯახო ქალურ საქმეში იწაფებოდენ.

სასიამოვნო რამ გახლდათ ქალების ნადი: ერთი მეორის საქმეში შეჯიბრება, ზღაპარი, ასახსნელი, ჩქარა-გამოსათქმელი (სულ-მოუთქმელათ), სიმღერა შეუწყვეტელი იცოდენ. ხშირად ერთ ერთი ქალი, ზოგჯერ რიგ-რიგობითაც ჩონგურს ან ჭიანურს უკრავდა, სხვები ღიღინზე ეშველებოდენ. ძლიერ ხშირად გასათხოვარი ქალის ბედი ქალთა ნადზე გადაწყდებოდა, — აქ მოიყვანდენ გამსინჯავად სადედამთილოს ან მომავალ მუღს... ქალის ნადის ყურება წარმტაცი და სასიამოვნო რამ იყო. მაგრამ ამას ვერ დაესწრებოდა ასაკში შესული ვაჟები. ჩვენ, მხოლოდ მცირე წლოვანებს, შეგვეძლო დავმტკბარიყავით მოსაქმე ქალების მარილიანი ოხუნჯობით და სიცილ-ტკარცალით. ზოგჯერ ლაზღანდარა ქალების მუსუს ახალგაზრდას მოუნდომია ქალების ნადის წაყურება და სახლის განის კარიდან მიუდარაჯებია. ქალებს მზვერავი, აბეზარი თვალი, ძნელად გამოეპარებოდათ და მოულოდნელად კარს ისე სწრაფად გააღებდენ, რომ ვაჟს ცხვირიდან სისხლი დაედვარა — ზოგჯერ კიდევ ცივი წყლით გააგრილებდენ ღამის რაინდს. ყოველივე ეს ისე ხდებოდა, თითქოს უცაბედათ და არა განზრახ.

სამი, ოთხი საათის მხიარული, მაგრამ ბარაქიანი მუშაობის შემდეგ ნადს მეოჯახე ქალი მიართმევდა „სირის

კუდს“...*) ვახშმის მაგიერს სხვადასხვა „სამხიო“ საჭმელს: შემწვარ-მოხარშული ხაპი, ჯანჯუხა, ტკბილის კვერი, ფელამუში, მსხალი, ვაშლი, თხილი და სხვა ასეთები. ცხადია, ცოტაოდენ ვისაც ესურვებოდა, ღვინოსაც დააყოლებდა ზედ. ვახშმის შემდეგ ქალების ნადი ხელში ნიგუზალით თავიანთ ოჯახებში წავიდოდნენ. შორეულ მეზობელ ქალს იქვე ცეცხლის პირათ სკამ-ლოგინზე ან ღომის ჩალაზე „მოუსვენებდნენ“. საბან-ლეიბ-ზეწარი და ბალიში არც იყო და არც არავინ საჭიროებდა. მუთაქა-ბალიშის მაგიერობას „ჯორკო“ გასწევდა.

ძლიერ ხშირად ბეჯითი დედაკაცები „გატილებას“ 2-3 საათით დაასწრებდნენ, ადგებოდნენ და გაჩაღებულ ცეცხლთან ხელსაქმობდნენ. ცეცხლი ყველა ოჯახში თითქმის გაუქმებული იყო... და წოლის წინ ცეცხლის გამტან ნიგუზალს ღადარს მიაყრიდნენ — დაახვევდნენ და თან იტყოდნენ: „ცეცხლო, ელოდე, მელოდე, მე მელოდე, მზეს ელოდე, მოვარეს ეთაყვანებოდე, დილით ადრე ავდგებოდე დოჩხაური *) დამხვდებოდე!“

დადგა შუამარხვა, „ბარბალობა“ დღე. ორი სამი დღით ადრე მეოჯახე კაცმა ტყეში მოსჭრა ველური თხილის წმინდა წნელი, მოიტანა სახლში და იმისაგან მოღობა ძარი ანუ სასუქი. ბარბალობა დღე ქათმების პატარა დღეობაა, (დიდი, დღეობის შესახებ შემდეგ გვექნება საუბარი). ამ დღეს დილით ადრე მეოჯახე ქალი ქათმების დაპურების დროს დაიჭერს წინადავე დანიშნულ ქათმებს. მეოჯახე ქალმა, „ასი ფრთა“ ქათამიც რომ ყავდეს, თითოეულის მეტრიკა და დამსახურება კარგად იცის. სასუქში დასამწყვდევათ და შემდეგ დასაკლავად ის არჩევს. ბებერს, ნაკლებათ კვერცხის მდებელს, ცუდ „მკეკელს“, ფრთხუს, უვარგის „მოჭვას“ და საზოგადოთ ისეთებს, რომელიც სათესლეთ და სადგამურად არ გამოდგება, ასეთებს ის იჭერს.

*) სერი — სალამო, სერობა — ვახშმოვა. ალბად ეგ სიტყვაც აქედან არის — სერის კუდი.

*) დოჩხაური-დანაკვერჩხლებული, ცეცხლის დიდი ნაკვერჩხლები. დოჩხირი-მეგრულათ ცეცხლია.

და აგდებს სასუქში, ქათმებთან ერთად ის იჭერს ყვე-
რულს — ჭაკოდილს, რომელიც საგანგებოთ საკაიდლოთ
ყავს ამოზრდილი. ბარბალობა ბავშვებისათვის ძლიერ სა-
სიამოვნო დღე გახლდათ. ქათმების განწირული კრიახი,
დეზებიანი სახლის მამლის ფაფხური, ჩვენ სიამოვნებით
გულს გვიფართქალებდა. კარგად ვიცოდით, რომ ოცი-
დლის შემდეგ მსუქანი ქათმის წიწია ლობიოს შესცვლიდა.
ამ დროს ოჯახიდან რისიმე განათხოვრებას „იბრძნიდენ“
სწამდათ, რომ ავხელს შეიძლებოდა ქათმის მრავლება გა-
დაყოლოდა. დაუცდელი ფეხის სტუმრობაც არ მიაჩნდათ
სასიამოვნოთ.

ერთი კვირის შემდეგ განსაკუთრებულ ადგილას სა-
განგებო სამწყვდევეში ჩააბრძანეს ღორი, მისი უსიამოვნო
ჭყვირილიც ჩვენთვის სასიამოვნო მოსასმენი გახლდათ,
რადგან ვიცოდით, რომ ჩვენს ღრუტუნა ფერდელას სა-
კალანდოთ კისერში გალესილ დანას „გაულიტინებდენ“,
მაგრამ ისიც ვიცოდით, რომ მისი ხორცი ბევრჯერ გავ-
ძლებოდით.

ქათმებიცა და ღორიც სასუქშია, ოჯახის წვრილ ფე-
ხობას ადრე ადგომა გვეხალისება: ყველა ჩვენთაგანი ცდი-
ლობს სხვას დაასწროს და სასუქს „კეკალი“ დაუყაროს.
წყალი დაუსხას. და თან უთხრას: „სუქ, სუქ, სუქ!“ ღორი
პირველ დღეებში პატივს იფერებს, ხარბათ სჭამს, სი-
მინდის დაყრის დროს როთინით გვიხდება, შემდეგ კი რო-
ცა სიმსუქნემ დასძლია, საჭმელით გული „მოიმსუყა“, ზარ-
მაცობა შეეპარა, უხალისობა დაეტყო, წოლა და ნებივრო-
ბა დაიწყო.

შობის დღესასწაულის მოახლოვება მიუხედავად ასაკი-
სა, ოჯახის ყველა წევრს ახარებდა და ახალისებდა, თითქ-
მის ყოველ საღამოს ანგარიშობდენ, თუ რამდენი დღე
დარჩა ბედნიერი დღის გათენებამდე. სიცივემ იმატა, ცეც-
ხლი გატკბა... შემოდგომის სტუმარი ფრინველები ბოლო-
შავი და ჩიჩხინაკი მწიფე ხურმას და მსხლის „მადას“
(ფითრს) ხარბათ შეეჭყევიან. მასპინძელი შაშვი და ჩხარ-
თვი ხურმას გარდა სუროს მარცვლებსაც არ იწუნებენ.
ლენჯყოში ჩიბუხა ტყის ქათმებიც გამოჩნდენ, ნადირობაც

გაჩაღდა. დიდრონები, მოზრდილი ბიჭები ჩიტებს საჩიტე ფილითა ან ყავალი თოფით ხოცავდნენ, თოფის წამალს ყიდულობდნენ, საფანტს კი უფრო ხშირად ტყვიისაგან თვით ასხამდნენ.

ახალგაზრდა ვაჟები ხეებზე ჩიტებს უგებდნენ მახეს — ირენჭკას. ირენჭკა შვილდ მაგვარია, თხილის ნედლი წნელისაგან კეთდება, წვრილ თოკ გაყრილი, აწყობის დროს შვილდით იზნიჭება. მოჭიმულ ირენჭკას ნახვრეტში რიკის შედეებით აჩერებენ. რიკზე გადაფენილია გასანთლული წვრილი თოკი, ჩიტის მოსატყუებლად რიკის პირდაპირ ჰკიდებენ ღომის თაველს, ისე მოხერხებულათ, რომ ჩიტი თუ რიკზე არ დაჯდა, ისე მარცვალს კენკას ვერ დაუწყებს. რიკზე დაჯდომა და მახის აშლა ერთია. ჩიტს ფეხი უსხლტება და ორტოლა წვრილი თოკი ცალით ან ზოგჯერ ორივე ფეხებით იჭერს, ხშირად ფეხებს ამტვრევს. ირენჭკას აგებენ ისეთ ხეებზე, რომლებსაც ჩიტები ბლომათ ეტანებიან, სუროიან ან ხურმის ხეზე. ბევრჯერ ერთ ხეზე რამოდენიმე ასეთი მახეა „აწყობილი“.

6-8 წლის ბიჭებიც ჩიტებზე თავისებურათ ნადირობდნენ, ნაღის ქვეშ აგებდნენ ირენჭკას მსგავს მახეს „თავკავას“, იჭერდნენ წვრილ ჩიტებს: ბელურას, სკვინჩას, თავშავას და ყელწითელას. ლენჭყოში კიდევ ძუის მახით — ტყის ქათმებს.

მონადირეს თავის მფარველ „ანგელოზათ“ ივანე მახარობელი სწამდა; აქაო და ივანე მახარობელი უდაბნოში ნანადირევით იკვებებოდა, ამიტომ ხათრს არ გაგვიტეხს და თვით მონადირე ჩვენც დაგვეხმარებაო. თოფის გატენის და მახის დაგების დროსაც ივანე მახარობელო ხელი მოგვიმართეო, შესთხოვდნენ. მონადირეს ვინც შეხვდებოდა, გამარჯვებასთან ერთად, ივანე მახარობელი შეგეწიოსო, უნდა ეთქვა.

თოფის გავარდნის ხმის გაგონება ან ირენჭკას — „რენჭკას“ ბავშვები აღტაცებაში მოვყავდით. ირენჭკას აშლისთანავე მყის მოყვებოდა ფეხებ დამტვრეული ფრინველის განწირული წრიპინი. მახის დამგები ხეზე ხელად შესრიალდებოდა, მახეს ისევ ააწყობდა და ნანადირევი

ოჯახში მოჰქონდა. სამზადი სახლის კარებთან მონადირეს მეოჯახე ქალი მუჭით ნაცარს შეაყრიდა და თან ეტყოდა: „კიდევ ამდენი, კიდევ ამდენი, შენი ავი თვალითა და ავი გულით შემხედვარეს თვალში ნაცარი, გულში ლახვარი, ივანე მახარობელი იყოს შენი მფარველი!...“ ფრინველს მაშინვე ცივ წყალში დაასველებდენ, ცხელ ნაცარში ატრიალებდენ და თან ამბობდენ: „ასვარია, დასვარია, შენი დედა, შენი მამა, შენი ძამიე, შენი დაიე, შენი ნახული, შენი უნახავი, შენი ნაცნობი, შენი უცნობი — ყველა აქანაი დასვარია“. შემდეგ ცხელი ჩიტი ცოტა ხნით მიტყუპულ ფეხებს შუა ეჭირათ და შემდეგ გაპუტავდენ ანუ „გაბურღლავდენ“.

ჩიტებზე ნადირობა უფრო „ხვავრიელი“ მაშინ იყო, როცა თოვდა, მეტადრე თუ „ბარდნიდა“, ასეთ „ყიამეთ“ ტაროსში. ჩიტებს თოფით ახლოს ეპარებოდენ და მახეშიაც მეტი მოყვებოდა. წვრილი ჩიტები თავს აფარებდენ და საზრდოს „ყუდროში“ ეძებდენ, გადახურულ შენობაში. ასეთი იყო სხვათა შორის ის საგანგებო შენობა საცა ფეხის ჩამური ედგათ და ღომს ცეხავდენ — საცეხველა. საცეხველას ყველა ჭურჭუტანებს „დაგმანავდენ“, ისე რომ ჩიტს არსად გაძრომა არ შესძლებოდა, ღიას სტოვებდენ კარს და კარს ზემოდან „სარჩინავში“ ბადეს აფენდენ. საცეხველაში ბლომათ უყირდენ „ნახორს“, მშიერი და სიცივით შეწუხებული ჩიტუნები, როცა ბლომათ შეკრებილი ნახორის კენკას არხეინად იწყებდენ, მაშინ უეცრად კარს დახურავდენ. დამფრთხალი ჩიტები სინათლეს მიაშურებდენ, და იქ ბადეში მოყვებოდენ. საცეხველა ქალების კუთვნილი შენობა გახლდათ და იქ ნადირობაც გოგოებისა და ქალების საქმე იყო, არავინ ეცილებოდა. პატარა გოგო-ბიჭები, ნალიის ქვეშ ან სახლის მახლობლათ ჩიტებს რაგვსაც უგებდენ. მოკლულ ჩიტებს გაპუტვის შემდეგ „გამოშიგნავდენ“, დაამარილებდენ და ინახავდენ ან დიდრონ ქოთნებში ან დერგებში (ხალამი). ზოგიერთ ოჯახს ახლობით ჰქონდა ამ გვარათ საშობაოთ შემონახული „გაპუტულებული“ ჩიტები.

შობის მარხვა მიიწურა. „ჯიჯაზე“ მიდგა. ლობიო მთლად გაუგემურდა, გახსნილებამდე „ერთი სული გვაქვს“. შობის წინ 4—5 დღით დაასწრეს და ქალებმა კვერცხები მაგრად მოხარშეს. კვერცხების „გარჩევაზე“ ჩვენც ვიღებდით, მონაწილეობას, პირიქით ვიხვეწებოდით პატივი ეცათ, მოხარშული კვერცხის ხელის შეხებაც ჩვენთვის დიდი ბედნიერება იყო, მსუნაგ კატასავით შევსცქეროდით, ნაჭუჭ მოშორებული კვერცხი არ გვინდოდა ხელიდან ვაგვეშვა. „ჩვენი სული კვერცხებში იყო“, მაგრამ მარხვის გატეხვას ვინ გაბედავდა. მოხარშული კვერცხები ჩეჩოზე დააწყვეს და ოჯახალზე გამოჰკიდეს. ცეცხლის სიმსუქნით კვერცხები ხმება, იმჭვარტლება, ქვასაგით მაგრდება... გვიხარია, ვჭყლოპინობთ, დასაქმებულ საქმეს ხალისით ვასრულებთ, ვიცით, რომ ეს კვერცხები ჩვენი მუცლის სალოცავისა და საშობო ღვეძლისათვის უნდათ.

მხიარულება ჩვენ, პატარებს კი არა, დიდრონებსაც დაეტყუთ, წარბი გაეხსნათ. ტოლ-სწორი გოგო ბიჭები თავს ვიყრიდნენ და სხვადასხვა თამაშობით ვერთობდით: „ხვალ შობა, ხვალ შობა, ჩვენი მტერის დარჩობა“. ხშირად ზოგიერთი ცელქი და გაბედული რომელიმე „წაუკარებელი“ მეზობლის სახელს ჩაურთავს, მაგრამ თუ უფროსი მოჰკრავდა „პირზე ხელს მიაფარებდა“, შეიძლება ყურებიც აეწია.

შობის წინა დღე „ბრავაწობა“ გათენდა... ჩვენ სიხარულს საზღვარი არ აქვს. ეს ერთი დღეც და გველირსება გახსნილება. კანში ვერ ვეტევით. გვიხარია, ერთი მეორეს აღარ ვებაძებით, ოღონდ კი რამე დაგვასაქმონ და შესაძლებლად კრიმანჭულით გავრბივართ ვსიამოვნებთ და უფროსებსაც გვინდა ვასიამოვნოთ... ბრავაწობა დილით ოჯახის უფროსმა მეზობლიდან რამოდენიმე ოყა „ყირიმის“ თეთრი პურის ფქვილი მოიტანა. ფქვილის გამომყიდველი გახლავს ერთი მხნე მეზობელი კურტნიანი კარგი ლაფშა ცხენის პატრონი, ხშირად ფოთში დადის, ჩალვადრობს, იქით მიაქვს: ხილი, სიმინდის ფქვილი, ღომი, ღვინო, არაყი, აქეთ კი დროს მიხედვით: ტარანი, ფარგა,

მარილი, პურის ფქვილი, ოჯახში აქვს სასწორი „ყანთარი“ და მეზობლებში ყიდის.. ეს იყო მაშინ ჩვენი კუთხის დუქანიც და „კომპერატიაც“. თეთრი პურის ფქვილის შეძენა ყველას არ შეეძლო, კმაყოფილდებოდნენ შინაური თაღხი პურით, რომელიც ზოგიერთებს იმდენი მაინც მოყავდათ, რამდენიც საკაიდლოთ ეყოფოდათ.

დედაკაცები დილიდანვე შეუდგენ სახვალიო სამზადისს: პურის ფქვილი მოზილეს და რომ „წალუებულყო“, ამიტომ საღამომდე თბილად შეინახეს. სასუქიდან ორი ქათამი ამოიყვანეს, დაკლეს, გაპუტეს, „აჩარიქეს“ და ქოთნით ცეცხლზე შემოდგეს, ნიგვზით შეკმაზეს, ხმელი „სუნელით“ შეაჩავეს, ზაფრანით ფერი მისცეს და ამ რიგად მშვენიერი „ზუბზუბა“ გააკეთეს... მადის მომგვრელი მისი სუნი მკვდარს ჭამას მოანდომებდა. ასევე „ჩააზუბზუბეს“ ერთი კარგა მოზრდილი ქოთნით დამარილებული ჩიტები.

საღამო ჟამს გაახურეს კეცები და დააცხვეს ღვეძლები და მუცლის სალოცავი კვირები. მუცლის სალოცავი პატარ-პატარა კოკრებია ყველით გატენილი და შვაზე ერთი უკვე გამხმარი კვერცხია დატანებული, ყველა ერთი ზომისა და ღირსებისა და თითოეულ სულზე თითო ცხვება. ღვეძელი სამკუთხიანია, ამასაც სათითაოდ აცხობენ, მაგრამ არა ერთი ზომისა და ღირსების (ღირსება ყველისა და კვერცხის მეტ-ნაკლებობაშია), აცხობენ საუფროსოს და საუმცროსოს, ზოგს თითო 4 — 5 კვერცხს „მიურთავდენ“ და ისიც მთელ „კეკალს“, ზოგში შუა გაჭრილ კვერცხს 2 — 3 დააყოლებდენ. განსაკუთრებით გამოაცხობდენ აგრეთვე სასტუმრო და მეალილოურეს საჩუქარ ღვეძელს იმის მიხედვით, თუ ვის როგორ მოსწონდა თავი ან და როგორ „მოელონისკარებოდა“.

ბრავაწობის ჩვეულებრივი ვახშამი ხაპიც გვაჭამეს, თავიც დაგვბანეს „დაგვახვინჭილეს“, ჩვენი ძილის დროც არის, მაგრამ „კერიასთან“ მოსაქმე ქალებს მაინც არ ვშორდებით, ახლად გამომცხვარი ღვეძლის სუნი გვზიზლავს.. გვიჯავრდებიან, გვიბრძანებენ, რომ დავწვეთ, ადრე დავიძინოთ, რადგან ხვალ „ცის იალონზე“ უნდა ავდ-

გეთ. ურჩობას ვერ ვბედავთ, ვწვებით, დაწოლის წინ, ტანისამოს გახდილი, პირჯვარს ვიწერთ და ვამბობთ: „დავწვები დამეძინება, პირჯვარი დამეწერება, ცხრა ხატი, ცხრა ანგელოზი სასტუმალს დამესვენება, ჯვარი მწყალობს, ჯვარცმული, ვერას მაწყენს მაცდური, მწყალობს წმინდა გიორგი, ჯვარი პატიოსანი“... (ვისაც, ჯერ კიდევ პატარას არ შეეძლო ეს ლოცვა ზეპირად ეთქვა — მის მაგივრად ამბობდა დედა ან ბებია — მეორე პირით: „დაწოლა, დაეძინება...“) ვწვებით მაგრამ ღვედლის ჯავრით დიდხანს არ გვეძინება, ყველას ვეხვეწებით მეალილოუეს მოსვლა არ გამოგვაპარონ და ჩვენც გაგვალვიძონ...

გვალვიძებენ... ხელად ვიღვიძებთ. და დედას ვეკითხებით:

— რა იყო ნენა, მეალილოუე მოვიდა თუ!?

— რაღა დროის მეალილოუეა, შვილებო, იგინი რომ მოვიდენ მაშინ თქვენ ახალ ჩაძინებული იყავით, ქე გაღვიძეთ, მარა სული ვერ ჩაგიდგით... მამალმა იალონის კიდეც შეიყივლა, ადექით, ტანზე ჩეიცვით, ხელპირი დეიბანეთ, პირჯვარი გამეისახეთ და გევიხსნილოთ „ხაციცი“ მზათ არის.

ნაუცფათევათ ვდგებით, ცოცხლათ, ერთი მეორეს ვასწრებთ ტანზე ჩაცმას და ხელპირის დაბანას. ხელპირ დაბანილი, თმა დავარცხნილი მაშინვე დედასთან მივდივართ, დედაც სათითოოდ იღებს ხელში მუცლის სალოცავს თითოეულს სამ სამჯერ გვავლებს მუცელზე და ილოცება: „ამისი მუცლის ტკივილი აღმა ქარს დაღმა წყალს“. მუცელზე შემოვლებული კოკრები მაშინვე შევჭამეთ, ერთი მეორის თავაზობა, თუ გინდ ერთი „ფინჩხას“ მიცემა არ შეიძლებოდა, რადგან ნატებს მუცლის ტკივილი გადაყვებოდა და სხვისი ავადმყოფობა ვის რათ უნდოდა. რაკი მუცლის სალოცავი მთლიანად შევჭამეთ, ამით მთელი წელიწადი, მეორე შობამდე, მუცლის ტკივილისაგან დაზღვეული გიახელით, ასე გვეგონა მაინც.

გაჩაღებულ ცეცხლის პირად, ცეცხლისა და ქონის ჭრატის სინათლეზე ოჯახის წევრები შემოუსხედით დაბალ საოჯახო სუფრას და გიახელით შობის საუზმე ხაციცი —

ცხელი, ქაფქაფა ღომი და ჩაზუზუბებული ჩიტები. მშვენიერ საუზმეს რასაკვირველია არც ღვინო აკლდა და თითო ჭიქა ჩვენც დაგვალოცეს. კარგა გამძლარი ავდექით, ჯერ კიდევ ისე ბნელოდა, რომ ზოგიერთა „ალაცარიე“ გათენებამდე ერთ წაძინებას კიდევ მოასწრებდა.

გათენდა. ყველა ოჯახში მხიარული და კმაყოფილი ჟრიაბულია. „კისრამდე“ გამძლარი ბავშვები ცელქობენ, თამაშობენ, მღერიან; დღეს შობა დღეს შობა, გაიძახიან, ზოგნი ალილოსაც ამბობენ, ალათასა, მალათასა, ხელი ჩავყევ კალათასა, აი ალილოოოო დაა. — წირვის დარეკეს გარდა სახლის მცველისა (იგივე სადილის გამკეთებელიც) ყველანი საყდარზე წავედით: ჩვეულებრივ სადათ, „ჩალიჩათ“ ჩაცმული თითქმის არავინ არის, შეძლების კვალობაზე ყველა ცდილა „გამოპრანჭულიყო“, საგარეო ტანისამოსი ჩაეცვა. გლეხებს თითქმის ყველას შინ ამოსხმული თავისივე ხელით შეკერილი ქალამანი აცვია, ხანში შესულებს „მოკობილი“, ახალგაზრდების კი წულის მაგვარი მეგრული, უფრო კოხტა, მაგრამ ნაკლებათ თბილი.

წირვის დადგომის დაირეკა, ყველანი ეკლესიაში შევიდნენ. კაცები წინ დადგნენ — საკაცებოში, ქალები კი კაცების უკან საქალებოში. აზნაურები, სასულიერო წოდების და შეძლებული გლეხები, კაცებიცა და ქალებიც თავის უპირატესობას აქაც არ სტოვებენ და ეკლესიაშიაც სხვებზე წინ ამაყად დგებიან, ყოყოჩობენ. ხატის წინ სათითოოდ მიდიან და შინიდან მოტანილ, ოჯახში ჩამოქნილ სანთელს ანთებენ, გარეგნულად მაინც სასოებით ღოცულობენ...

მღვდელ დიაკვანი იჩქარის შიმშილიც აწუხებს და სხვა საქმეც აქვთ, საშური და საშოვნი. გამოწირეს. მღვდელ დიაკვანი „სტაროსტის“ თანხლებით ეკლესიიდან გამოვიდნენ და იქვე გალავანში სასაფლაოებს ესტუმრენ. გარდა „უპატრონო მკვდრისა“ თითქმის ყველა საფლავზე უკვე მზათ არის საკურთხი, კალათაში აწყობია: ღვეძელი, შემწვარი წიწილი, დოქით ღვინო და სანთელ-საკმეველი. შემოსილი მოვდელი ხელში საცეცხლურით რიგ რი-

გობით უვლის ყველას და აკურობებს: განუსვენე უფალო
სულსა მონისა (ან მხევლისა) შენისა, სული მისი დაამ-
კვიდრე წილსა შინა, აბრამისასა...

„სულიერ“ მამას თან დაყვება „ხარჯთ ამკრეფი“ შვი-
ლი, მოჯახაგარე ან სადიაკვნოთ აყვანილი, რომელიც
უკვე დაკურობებულ ხორავს დიდ ხურჯინში და ღვინოს
კიდევ მოწოდებდა ტურჭელში „ჭარიკაში“ აგროვებს. სა-
კურობის ღვედელი მაინდამაინც არ იყო საგულდაგულო.
აცხობდენ ისე ფორმის გულისთვის მდარეს, მეტადრე
მიცვალებული თუ გამოგლოვილი ძველი იყო. ნადავლს
მღვდელს დიაკვანი იყოფდენ, ორი წილი მღვდელს ერთი
დიაკვანს — ცოტა რამეს სტაროსტასაც ახვედრებდენ.

ეკლესიიდან გამოსული ხალხი შინ წასვლას არ იჩქა-
როდა, იყო ერთი მეორის მისალმება, ამბების გამოკით-
ხვა, თუთუნის შეთავაზება... საერთო ამბავი „მომენტის
საკითხი“, წუხანდელი მეალილოუები გახლდათ.

— ვინცა იყო ამ ლუსკუმა ღამეში და იგიც თავპირ
ახოული რაფერ მეცნო, მარა ისე კი ცხონდა მაამისი
გაიდონასავით ტკბილი ხმაი ქონდენ.

— უკაცრავათ სიტყვას დაგეცილე, მარა იმედია მაპა-
ტიებ, ძალუანი ხმა შეწყობილად კი გალობდენ...

— სტორია თუ პროტი იგი არ ვიცი, მარა ასე ჩივიან
წუხელის გამთენიეს ჩვენი სოფლის მეალილოუებს შეხ-
ვედრია მეორე სოფლის, ყეიმას ბიჭები ჩქიფთეთ დაუძა-
ხიან და მოუნდომებიან ერთი მეორის გაქუცვა, მარა ორი-
ვე კედრით მაგრად ყოფილარიან, მერე შერიგებულარიან
და ასე მშვიდობით ქე გათავებულა აგი ამბავი.

— ღვედლის გულიზა ამ ბედნიერ დღეს ერთი მეორის
დახვედრა ვითამ რავა იკადრეს.

— ღვედლიზა კი არა ვაშკაცობიზა, რომელმა რომელს
ვაჯობოთო, თვარა ალილოზე ვინც იარება იგი შენი
ღვედლის მშიერი არ არის. რიგი რომ ასე ბაასობდენ, მეო-
რე რიგი, სოფლის პირობაზე უფრო საპატიო პირები ქა-
ლებთან მასლაათობდენ. როცა გული იჯერეს ნელ-ნელა
სახლისაკენ წასვლა იწყეს.

გალავნიდან გადმორებამდე ოჯახის მამაკაცი ჯარზე
შერეულ თავის ნათლი მამას ეძებდა, მისი მეუღლე კიდეც
თავის ნათლი დედას არ შორდებოდა. „ბუდუას“ (ნათ-
ლიას) წუხელის „ნათრულიდან“ (ნათლიდედიდან) საშო-
ბო ძღვენი მოუვიდა. ფიჭვის ყავარზე დაკრული 30 — 40
კვერცხიანი, „საიასალო“ ღვეძელი. კურტუმ ჩაყვითლე-
ბული ყვერული, ფინჩხაურით ჩხავრის ღვინო და ნათრუ-
ლის ნახელავი წინდა. სამაგიეროთ ღღეს მოყვრებმა სა-
დილი ერთად უნდა სჭამონ, ძღვენის — მოსაკითხის, გა-
მომგზავნი ნათლიამ უნდა დაჰპატიჟოს და სტუმრებიც
მოუპატიჟოს. სამაგიეროს ისიც გადაუხდის — იმასაც თა-
ვის დრო და „ვახტი“ აქვს.

— რა არის ოჯო, რეტუმ იკადრებთ, რაცხა პაწეი,
გამოსაჩენათ, რომ არ ღირდა. მოსაკითხი გამოგიგზავნე,
რომ ღირდა ათი იმდენი მომტანიზა გეჩუქებია და სირც-
ხვილში რეიზა მაყენებ ღღეს კიდეც რელაიზა იხარჯები.

პირის გამოსარეცხათ ბოდიშობს ნათლიდედა, თორემ
ისე სახლში უკვე დაიბარა, რომ ის ღღეს სადილათ შინ არ
მოვა. ბუდუასას იქნება.

ნათლი მამა თუ სხვა სოფლის მცხოვრები იყო, ნათ-
ლიას წინ ღამით ძღვენს გამოუგზავნიდა და მეორე ღღეს
კიდეც ესტუმრებოდა.

ნათლია თუ თავადი ან გავლენიანი აზნაური გახლ-
დათ ან ბობოლა „ჩინოვნიკი“, მაშინ ღვეძელს 60 კვერც-
ხიანს გამოუცხოვდენ და გარდა კვერცხისა ახლად მოკ-
ლულ 10 — 15 მსუქან შაშვს, წინასწარ „მონწალულს“
(მდულარეში ცოტა ხნით ნამყოფს) ჩაურთავდენ, რომე-
ლიც ღვეძლის ცხობის დროს შეიწვებოდა. ჩხავრის ღვი-
ნოსთან ერთად ასეთ ძღვენს ახლდა სანთლის არაყიც.

შობის სადილი იყო „ძირდადმული“, დარბაისლური,
სიმღერა, თოფისა ან ფიშტოს სროლა, ჩონგურის დაკვრა
და ზედ დალილინება, ცეკვა, ჭამის მადას აღიზიანებდა.
მასპინძელი ქალიც წამოსამატს, მწვადსა (შემწვარ ჩიტებს)
და ხაჭაპურებს არ ზოგავდა, აურზაური ჩხუბი წარმოუდ-
გენი რამ იყო. როგორც სიამ ტკბილად დასხდებოდენ ასე-
ვე მოყვრულად გამოეთხოვებოდენ ერთი მეორეს და გა-

შომშვიდობებისას ასე იტყოდეს: გაის ამ დროს კადევ ასე
კარგად რომ მყოლოდეს თქვენი თავი.

— თქვენიანებ, თქვენიანებ, და თქვენი კარგად
ყოფნით, — უპასუხებდა მასპინძელი.

შობის მეორე დღე „შობის დედაც“ უქმე დღე იყო და
პირის გემო და სიამოვნება ამ დღესაც არ აკლდათ.

ბიბლიოგრაფია

ლ. ვიფიანი.

უმსგავსი ბიბლიოგრაფია.

(პასუხად ს. ჭანტურიშვილს).

ს. ჭანტურიშვილის ბიბლიოგრაფიას რომ წაიკითხავთ „ჯაყოს ხიზნების შესახებ“ („ახალი გზა“ № 2), უპირველესად ყოვლისა თვალში გეცემათ და გაგაოცებთ ის ამპლომბი და ავტორიტეტული კილო, რომლითაც თავის წერილს იწყებს: „წავიკითხე და დავხურე“. გეგონებათ, ლ. ტოლსტოი გელაპარაკებო.

შემდეგ კი, მთელ წერილს რომ ჩაიკითხავთ, ტუჩებზე მწარე ღიმილი აგითამაშდებათ.

ხელში შეგრჩებათ მხოლოდ სამი სიტყვა: „უმსგავსი“, „უხეში“ და „ბრიყვი“.

ასეთი დაუსაბუთებელი გინება და ყვირილი შეჰფერის უმიზეზოდ გაბოროტებულსა და შეურაცყოფილ ადამიანს, და არა „კრიტიკოსს“ და „ლიტერატორს“ ჭანტურიშვილს.

ამგვარად წამოისვრის უზრდელ სიტყვებს მხოლოდ ის, ვისაც მწარედ უჩხვლიტეს გულში.

ძალიან საინტერესოა, რამ უჩხვლიტა ჭანტურიშვილს?

მ. ჯავახიშვილის „ჯაყოს ხიზნები“ დაიბეჭდა ჟურნალ „მნაობში“ 1924-25 წელს. მას აქეთ გავიდა ორი წელიწადი. ამ ხნის განმავლობაში იგი გამოიცა ცალკე წიგნად. მას მრავალჯერ მოჰყვა საჯაროდ მისი გასამართლება. შემდეგ გამოვიდა მეორე გამოცემად და ჭანტურიშვილი ამ წიგნის ბიბლიოგრაფიას დღეს სწერს.

სად იყო აქამდე?

რად დაიგვიანა ასე?

თუ შეურაცყოფილი და ნაჩხვლეტი იყო თავიდანვე, დღემდე როგორ მოითმინა?

მაშ, რით უნდა ავხსნათ მისი ასეთი უთავბოლო, არა-მკითხე, უდროო-დროს გამოლაშქრება ამ თხზულების წინააღმდეგ?

ამის პასუხი, მგონი, ყველას გაუძნელდება.

ამიტომაც ძნელია პასუხის მიცემა ჭანტურიშვილის წერილზე, რომელიც ვითომ არჩევს და ღირსეულ ფასსა სდებს მ. ჯავახიშვილის თხზულებას.

ეს „ბიბლიოგრაფია“ საბაბს გვაძლევს მხოლოდ, ვსთქვათ ყველა ჭანტურიშვილების საყურადღებოდ, რომ მ. ჯავახიშვილის „ახალი სიტყვა“ იქ არ იფარება, სადაც ისინი ეძებენ.

„ჯაყოს ხიზნების“ ახალ სიტყვას შეადგენს არა სექსუალობის საკითხი.

არა საჭიროება სოფლად სკოლებისა და კოოპერატივების მოწყობა და ამ დარგში მუშაობა.

არც იმის მტკიცება, რომ თავად-აზნაურობა დრო-მოკმული წოდებაა.

ყველა ეს ძველი ჭეშმარიტებაა და მ. ჯავახიშვილი თავის ნიჭს ამ წვირლმანებზე არ დაახურდავებდა.

მ. ჯავახიშვილის მთავარი სიტყვა გარკვევით გვეუბნება შემდეგს:

ფიზიკურად თუ სუსტი ხარ და სულით თუ მარტო ოცნებათა სფეროში დაჰფრინავ, რაც გინდა პატიოსანი და გულით სპეტაკი ადამიანი იყვე, ცოლსაც წაგართმევინ, სახლსაც, კარსაც, ლუკმა პურსაც და ამასთან კისერზე მოგაჯდებიან ისე მაგრად, რომ მუხლებში ჩაიკეცავ და წელში გაიღუნები.

და ამას გიზამს სწორედ „ბანჯღვლიანი, ცხენის კბილებიანი და მუხლ-გატყაპული“, მხეცი, ბინძური „ჯაყო“.

მ. ჯავახიშვილმა ეს ახალი სიტყვა სთქვა, შეიძლება, რამდენიმედ მძაფრი შტრიხებით მაგრამ სთქვა გარკვევით და მძლავრად.

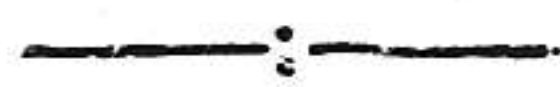
ყოველ ქართველს ეს სიტყვა გულზე ლახვარივით მოგვხვდა, მაგრამ ამით არ დავკოდილვართ და არ დავძაბუნებულვართ.

ამიტომ გამოიწვია ამ რომანმა ქართველ მკითხველებში ამდენი მითქმა-მოთქმა და არა იმიტომ, ვითომ იგი ჭანტურიშვილის პურიტანულ გრძნობებს შეურაცკყოფს.

ყოველი ქართველი დღეს კარგად გრძნობს მარგოს გათახსირების მიზეზს და კარგად ჰხედავს, ვის უდევს ბრალი ამ გათახსირებაში. ხოლო თეიმურაზს ის მოუვიდა, რაც უსათუოდ უნდა მოსვლოდა.

ამიტომ ეს რომანი დღეს ჩვენში მიჩნეულია მწარე, მაგრამ გამკურნავ წამლად.

და ამ რომანის მაგარ ზურგს უკანიდან ქვას ესვრის მხოლოდ ის, ვინც თავის თავს თეიმურაზის სურათში დაინახავს.

გრ. გიორგაძე.

სიმონ ხუნდაძე. ქართველი ინტელიგენციის პროზილი
მეცხრამეტე საუკუნეში.

ტფილისი, სახელგაძი, 123 გვ. ფასი 60 კ.

მე-XIX საუკუნის საქართველოს ისტორია სავსებით შეუსწავლელია. ის დიდი ისტორიული მასალა, რომელიც დღეს დაგროვილია საქ. სახელმწიფო არქივში, რევოლუციის მუზეუმში, პოლიტიკურ და საზოგადო მოღვაწეთა მოგონებებში, შეიძლება ვსთქვათ, სავსებით ხელუხლებელია.

თვითმპყრობელობის დროს ეს ძვირფასი ისტორიული მასალა ხელმიუწდომი იყო, დღეს-კი მით სარგებლობა ყველას შეუძლია. მიუხედავად ამისა, ეს მასალა დღემდე გამოუყენებელი არის.

თითქმის ყველა გეტყვის დღეს, რომ თვითმპყრობელობის პოლიტიკა აგრარულ, ეროვნულ, ეკონომიურ და სხვ. დარგებში დამლუპველი იყო, რომ იდეენობდა ყოველგვარი თავისუფალი აზრი და ეროვნული მისწრაფება, მაგრამ ამ დებულებების დასასაბუთებლად ბევრს ვერას გეტყვის, თუ არა რამეს თავის მოგონებიდან დაცხრობიდან.

რა ვიყავით გუშინ, მე-XIX საუკუნეში? — ეს კითხვა, განსაკუთრებით ახალგაზრდობის აღზრდისა და მომავალი მოღვაწეობისათვის, უდიდესი საკითხია, რომელზედაც ის ვერ მიიღებს პასუხს ვერც ერთ არსებულ ნაწარმოებში. საარქივო მასალის და მე-XIX საუკუნეობრიოდულ გამოცემების გაცნობა-კი დიდი უმრავლესობისათვის შეუძლებელია.

ამ ნაკლს ვერ ფარავს ვერც ფ. მახარაძის თხზულება „1905 წელი ამიერკავკასიაში“, რომელიც შეიცავს მე-XIX საუკ. ბევრ საყურადღებო და ძვირფას მასალას, რადგან მე-XIX საუკ. მდგომარეობას ავტორი ეხება იმდენად, რამდენათ ეს საჭირო იყო თხზულების მთავარი საგნისათვის — 1905 წლის გაშუქებისთვის; ვერც იმავე ავტორის, ნ. ჟორდანიას და არჩილ ჯორჯაძის პოლემიკურ-პუბლიცისტური წერილები.

ასეთ პირობებში ჩვენი ახლო წარსულის ყოველი ობიექტიური გამოკვლევის ცდა ფრიად საჭირო და სასარგებლოა.

სარეცენზიო შრომა ამ ისტორიის ერთი პატარა ფურცელთაგანია. ავტორი გაცნობია და შეუსწავლია პერიოდულ გამოცემებში და საარქივო საქმეებში გაფანტული მასალა და ის კონსპექტიურად დაულაგებია. შრომას აქვს კონსპექტის ყველა ღირსება და ნაკლიც: მოკლეთ, მკაფიოთ დებულების ჩამოყალიბება და იმავე დროს, მასალის უცნობ მკითხველისათვის, ალაგ-ალაგ გაუგებრობა.

ავტორს აქვს მარქსისტული მიდგომა ეპოქასთან: ის არკვევს საქართველოს საერთო სოციალურ-ეკონომიურ ვითარებას და მისგან გამომდინარე პოლიტიკურ ძდგომარეობას მე-XIX საუკუნეში. ნატურალური სოფლური მეურნეობა, სავაჭრო კაპიტალი, ქალაქური ტალღების შეჭრა სოფლის მეურნეობაში, ძველი ურთიერთობის ნგრევა და აქედან გამომდინარე საზოგადოებრივი დიფერენცია — სავსებით ნათლად და საბუთიანათაა გაშუქებული.

სამართლიანად სწერს ავტორი: „საქართველოში შემოიჭრა რუსეთის სავაჭრო და საწარმოო კაპიტალი და შეარყია მისი პატრიარქალური მეურნეობა, დეგენერაციის გზაზე დააყენა ჩვენი ნატურალური მეურნეობა“ (8 გვ.), რის დასადასტურებლად შრომაში მოიპოვება საკმარისი მასალა.

სწორია ავტორის შეხედულება თავად-აზნაურულ ინტელიგენციაზედაც. „მე-60 წლებამდე ქართული ინტელიგენცია ერთ მთლიან ოჯახს წარმოადგენს. ეს თავად-აზნაურული ინტელიგენცია, უმთავრესად აღზრდილია თავის წოდების წიაღში და გაუღენთილია წოდებრივი ინტერესებით“ (33 გვ.) მას ასულდგმულებდა „საყვარელი სამშობლოსადმი და ღრმა პატივისცემის გრძნობა რუსეთის ტახტისადმი. ტახტი და სამშობლო, რუსეთის მეფე და საქართველო ეს ორპიროვანი ერთიანი სიმბოლოა გრ. ორბელიანისა და მთელი მისი მიმყოფი ქართველ ინტელიგენციისათვის“ (41—42 გვ.).

სწორია ასეთი უტყუარ საბუთებზე დაფუძნებული დასკვნა, მაგრამ გასარკვევია, როგორ ესმოდა თავად-აზნაურულ ინტელიგენციას „სამშობლო“, რაც შრომაში გაურკვეველია.

მე-60 წლებიდან იწყება აღორძინების ხანა, „ქართული ლიბერალიზმი“, სამოქმედოთ გამოდის ახალი თაობა. შრომის ეს ნაწილი ფრიად საინტერესოა, ავტორს საკმარისი მასალა შეუკრებია ამ ეპოქის შესახებ, მაგრამ კონსპექტის ნაკლი სწორედ აქ სჩანს.

60 — 80 წლების დასახასიათებლად არ კმარა ამ ხანას უწოდოთ „ლიბერალური, ან ამა თუ იმ მოღვაწეს „ლიბერალი“, „რადიკალი“, ან „კონსერვატორი“. საჭიროა მათი სამოქმედო პროგრამის აღნიშვნა, და მაშინ ცხადი იქნება, ვინ რა იყო.

ცხადია, ასეთი ამოცანა სცილდება კონსპექტიურ შრომის ფარგლებს, და ის მასალა, რომელიც ავტორს აღნიშნული აქვს ამ განყოფილებაში („ქართული ლიბერალიზმი“) საბუთს გვაძლევს ვსთქვათ, რომ თავის კონსპექტიურ შრომის განვითარების დროს ის უფრო მკაფიოთ და დასაბუთებულად გამოსთქვამს თავის აზრს ი. ჭავჭავაძის, ნ. ნიკოლაძის და სხვების შესახებ.

ეს ხანა მითაა საყურადღებო, რომ ბევრი ამ ეპოქის მოაზროვნე, ასე ვსთქვათ, დაკარგულია, მათი ნაშრომი გაფანტულია პერიოდულ გამოცემებში, და მათი აღდგენა და გამოაშკარავება დიდად შეუწყობს ხელს ჩვენი ახლო წარსულის აზროვნების ისტორიის შესწავლას.

საყურადღებოა „მარქსისტული მიმდინარეობის“ ჩასახვა და გან-
ვითარება ჩვენში, რასაც შრომა ეხება უკანასკნელ ნაწილში (67 —
124 გვ.), ე. ი. 90 წლების ხანა. შეიძლება ზოგ რამეში არ დაეთა-
ხმოთ ავტორს, მაგრამ შრომა შეიცავს ფრიად საინტერესო მასალებს.
ნ. ჟორდანიას, ფ. მახარაძის, ლალის (გ. ლასხიშვილის), ვ. წ. (ვლ-
სილ წერეთლის), ალ. ნ-ლი (ალ. ნანეიშვილის), ი. ფანცხავას, არჩ.
ჯორჯაძის და სხვების აზროვნების შესახებ.

უდავოა, ამ შრომის გაცნობა სასურველი და სასარგებლოა არა-
მარტო ახალგაზრდობის და მოწინავე მუშებისათვის, ჩვენი ინტელი-
გენციისათვისაც.

იოსებ დავითაშვილის რჩეული ლექსები. გამოცემა- ლოზა „ზრომა“.

იოსებ დავითაშვილი მე-70 წლების სახალხო მწერალია. ის სამართლიანად ითვლება ჩვენს პოეზიაში მუშურ მოტივების შემომატანად. იოსებ დავითაშვილი თავის დროის მიხედვით უნდა დაფასდეს. დღევანდელ დროის დაფასებას ის ვერ გაუძლებს. ეს არც სამართლიანი იქნება.

იმ ხანებში საქართველოს ცხოვრების სინამდვილეში კლასიური იდეოლოგია ჩამოყალიბებული არ იყო. საქართველო გლეხთა და წვრილ ხელოსნურ წარმოების ქვეყანას წარმოადგენდა. ამიტომაც წვრილ ხელოსან დავითაშვილს თუ კისერზე არა ზურგზე მაინც ეკიდა ხატი და ჯვრები. მისი ლექსების მომქმედ პირებს ხშირად მაცხოვრის ხატისკენ უჭირავს თვალი და პირჯვრის წერით შესთხოვენ მას შველას.

ამასთანავე მებატონისადმი მას არა აქვს კლასიური ზიზღი და სიძულვილი. ხშირად დასაწყლებული ენით რაღაცას თხოულობს მისგან. პოეტი მცირეს სჯერდება, მრავლისათვის არ სტირის, მხაგრელთ არ ამხობს, ზურგს აქცევს, სტირის რომ ძმა ძმას ძმობას აღარ უწევს, ემდურის გოგრა ცარიელ ტარიელს რომ მუშა სძულს, სწამს რომ მუშის მკლავი ნაკურთხია და ვინც მას კაცად არ სცნობს საფურთხია, ის არვის არ შეაწუხებს თუნდაც რომ მშიერი იყვეს, დარწმუნებულია თავის შრომის სიმარდეში, მაგრამ თავი მაინც ზედმეტ ბარგად მიაჩნია.

იმ ხანებში სხვანაირი არც შეიძლებოდა რომ ყოფილიყო მუშა მწერალი. ჩვენი მაშინდელი ცხოვრება უფრო მეტ კლასიურად დახვეწილ შეგნების შესაძლებლობას არ იძლეოდა.

ლექსები კარგად არის შერჩეული და კოხტადაც გამოცემულია.

მ — ნი.

ლეო ქიაჩელი. ტარიელ გოლუა. სახელგამის გამოცემა.

ლეო ქიაჩელმა ბელეტრისტის სახელი უმთავრესად „ტარიელ გოლუათი“ დაიმკვიდრა. ეს ისეთი მაგარ ხერხემლიანი ნაწარმოებია რომ ერთბაშად მიიპყრო მკითხველ საზოგადოების ყურადღება. ამაში რამდენიმედ იმ გარემოებამაც ითამაშა როლი რომ მოთხრობა ჩვენი უახლოესი წარსულის უდიდეს ეპოქის ამსახველი ნაწარმოებია.

უნდა ითქვას რომ პირველი ჩვენი დიდი რევოლუცია 1905 წელი ჩვენი მწერლებისაგან ჯერ კიდევ ხელშეუხებელია. ეს ისეთი დიდი და გარდამტეხი ეპოქა იყო ჩვენს ცხოვრებაში რომ ერთი და ორი ნაწარმოები, ვერ ამოწურავს მას. ამ რეცენზიის საგანს არ შეადგენს იკვლიოს ამის მიზეზი.

სარეცენზიო წიგნი ერთად ერთი კაპიტალური შრომაა, რასაკვირველია პროზის დარგში 1905 წლის შესახებ. ავტორს, სხვა ჩვენს ბელეტრისტებივით არ ახასიათებს პოლიტიკურ ანა-ბანის უცოდინარობა. ის პირიქით კარგადაც ერკვევა 1905 წლის საზოგადოებრივ ძალთა ურთიერთობაში. ეს არც გასაკვირველია, ვინაიდან ავტორი 1905 წლის რევოლუციის შორიდან მაყურებელი კი არ ყოფილა, არამედ ერთი აქტიური წევრთაგანი იყო.

მოთხრობა გაშლილია სოფლის ცხოვრების ფონზე. 1905 წლის წინა ხანებია. ძველი ნატურალური ურთიერთობა რღვევის პროცესშია. სოფელშიაც შემოიჭრა ახალი ცხოვრების სხივები. კლასიური გადაჯგუფება სიმწვავით ტარდება. სოფელი ორ ბანაკად ირიაშმება. კუდა აზნაურები, თავადები მემამულეები, მედუქნეები და მოხელეობა ერთი მხრივ და მშრომელი გლეხობა შეგნებულ მუშების მეთაურობით მეორე მხრივ. მემამულე აზნაურების გაბრაზება, მათი თავგასულობა, უმაღლეს მთავრობასთან დაბეზლება და შეიარაღებულ ძალების გამოთხოვა გლეხობის მზადება ბრძოლისათვის, ფიცი ერთგულებაზე, ტყეებში ჩუმად მალულად თავის მოყრა კარგად არის მოცემული მოთხრობაში.

მოთხრობას არ აკლია არც ლიტერატურული ღირსება. რომანიულ ინტრიგს კვანძი მოთხრობის მსვლელობაში უეჭველად საინტერესოდ არის კანვითარებული. რევოლუციის ერთი უგულმხურვალესი მომხრე და ორგანიზატორი ტარიელ გოლუას შვილი ლევანი იყვარებს მებატონის ქალს თინას. ამ სიყვარულის ფონზე მოცემულია ის უფსკრული, რომელიც მაშინ გლეხისა და აზნაურის ოჯახებს შორის იყო. სიყვარულსაც კი არ შეეძლო ამ უფსკრულის გადალახვა. მამა ქალს სხვაზე ათხოვებს, თავის ოჯახის შესაფერ პირზე. ქალის მოტაცება. ქალზე მოცილესაგან ლევანის სიკვდილი. შურის ძიება, სისხლის აღება, ტარიელის გადასახლება, 17 ოქტომბრის მანიფესტით მისი დაბრუნება და მოთხრობაც ამით სრულდება.

სამწუხაროდ ავტორი, ტარიელ გოლუას დაწერის შემდეგ, სხვაგზით წავიდა და აღარ ვიცით ცოცხლად დარჩენილ ტარიელ გოლუას, შემდეგ რა დაემართა. ნიჭის წახდენად მიგვაჩნია რომ ტარიელ გოლუას ავტორი თავის ნიჭს უცნაურ მოთხრობების წერაზე ახურდავებდეს.

ფ — რი.

პიქეტი (ანბანზე):

ზომლეთელი ნ. — ლენინის აკლდამასთან.
აბაშელი ალ. — მტკვარი.
გაფრინდაშვილი ვ. — ძველი პალატო.
კალაძე კ. — აღმოსავლური.
ლორთქიფანიძე კ. — მეგობრებს
მიწიშვილი ნიკოლო — სამი ლექსი.
ტაბიძე ტიციან — მე ყაჩაღებმა მომკლეს არაგვზე.
შანშიაშვილი სანდრო — მგზავრი.

წერილები:

გრიგოლ რობაქიძე — საქართველოს ხერხემალი.
სეით დევდარიანი — საქართველო.
სიმონ ჩიქოვანი — ნიკოლოზ მიწიშვილის წერილის გამო.
ბენო გორდენიანი — ყოფის საკითხი.
ნიკოლოზ მიწიშვილი — ჩემი პასუხიც.
გერონტი ქიქოძე — ომის მოლოდინში.
ტიციან ტაბიძე — ქართველი მწერლების დელეგაცია სომხეთში.

—:—

შეცდომის გასწორება. ბ. ჟღენტის წერილში 62 გვ. სანდრო შანშიაშვილის შესახებ უნდა იკითხებოდეს ასე:

სანდრო შანშიაშვილი — საერთოდ მეტად ნაყოფიერი პოეტი გასულ წელს ლირიკაში ძუნწობს. თუმცა მისი ლექსი „მუხის დაცემა ჭიაურის ტყეში“ საგრძნობი მიღწევაა და დამახასიათებელია შანშიაშვილისათვის — როგორც ბუნებისა და მიწის სტიქიის ამძლე-რებელი პოეტისათვის.

იმავე წერილში გვ. 63 ქვემოდან მეექვსე სტრიქონი და-ბეჭდილია: „ცეცხლაძე იძლევა თარგმანებსაც „ევგენი ონეგინი“ — უნდა იყოს: „ფრანგული და რუსული სიმვოლიზმის პარალელური მოვლენა ჩვენში“.

ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა, პლენან. პრ. № 91.

4/IV—27 მთავარლ № 461. ჟეკვ № 760/5344 დაიბეჭდა 2000.

„ქართული მწერლობის“ რედაქცია აცხადებს შუქნალის ხელისმომწერთა და მკითხველთა საუბრადღებოდ, რომ მატერიალური და ტექნიკური ხასიათის დაბრკოლებანი, რაიცა ამნელეზდა შუქნალის რეგულიარულად გამოსვლას ამ ორი წლის განმავლობაში, ამ ჟამად სავსებით დაძლეულია და ამიერიდან შუქნალის გამოსვემისა და გავრცელების საქმე დაუვნებულია მტკიცე საფუძველზე.

რედაქციამ მოახდინა შუქნალის გამოსვემის და გავრცელების საქმის სრული რეორგანიზაცია.

რედაქციამ ხელშეკრულება დასდო საქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობასთან, რომლითაც სავსებით უზრუნველყოფილია შუქნალის თავის დროზე გამოსვლა და მკითხველისადმი მიწოდება.

ყოველგვარი უმკითხველი, ხელის მოწერა, ფული და მასალები ამიერიდან უნდა იგზავნებოდეს სახელმწიფო გამომცემლობაში (შუქნალ „ქართული მწერლობის“ სახელზე). შუქნალის რედაქტორი რედაქციის საქმეებზე ღებულობს ყოველდღე სახელმწიფო გამომცემლობაშივე.

რედაქტორის ტელეფონები: 6-43, 23-99.

ხელის მოწერის ფასი (გადაგზავნით და შინ მიტანით)

ერთი წლით — — — 6 მან.

6 თვით — — — — 3 მან.

ხელის მოწერა ა. წ. პირველ იანვრიდან

მ ი ს ა მ ა რ თ ი.

ტფილისი. სახელმწიფო გამომცემლობა. რუსთაველის პროსპ. № 23, „ქართული მწერლობის“ რედაქციას.